ADITVS AD LOGICAM.

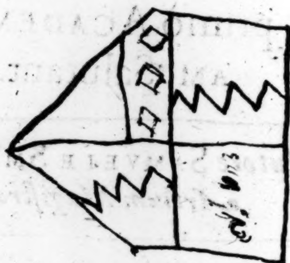
In usum eorum qui primò ACADEMI-AM Salutant.

Autore SAMVELE SMITH, *Artium Magistro.*

Editio quarta.

OXONIÆ,
Excudebat GVILIELMUS TUR-NER, ipsius impensis. 1634.
CUM PRIVILEGIO.

DE NUPERA LONDINENSI EDITIONE, ad LECTOREM

Προθεπτικόν.

Acilè deperdit injuriæ nomen quæ silenti sæpiùs infertur; conclamatum improbitatis ingenium inter licita reponit quicquid impunè deliquit: facessit [a] Tiberiani *seculi infælicitas, cùm in filiorum funere & ipsæ parentis lachrymæ capitales: infra ultionem sævit qui facto laces-*

a Tacit. Annal. l. 6.

lacessitus non nisi querelas regerit: reviviisceret modò primæva Comicorum libertas apertiùs vapularet Civium *licentia, quam & olim infestam sensit villana infirmitas; nec cantarer, vel citato nomine, veteri formâ, dicam impingere,* [b] Ἔστι τις ἐνταῦθα ποιῶν εἰς τοὺς γεωργοὺς τάδε. *Obstetricante quondam* Phœbo *hunc cerebri fœtum forsan intempestivum, edidit hic noster* Faber, *nec ad incudem redigere permisit malè feriata quorundam avaritia; quin nympha vixdum adulta, quam nec exposuit parens nec abdicavit, violentiam intulit raptor Typographus; &, indignum, recla-*

[b] Antiquus Author. περὶ κωμῳδίας.

clamantem frustrà compressit; vitiatamque virginem patri remisit non sine pudore suo agnoscendam: Hinc illæ Lachrymæ. *Quòd si fælicitatis pars sit sociata miseria, eadem nobiscum si non & graviora passi olim conquestique* [c] Schottus, [d] Grotius, & [e] *Qui è tota Typographorum gente* τὸν στέφανον ἀνείλετο: *hoc tantùm ultra cæteros hic noster ingemit, quòd sordidior pecuniarum hirudo exemplar secutus non ita emaculatum, libellum recudit solo mendarum numero auctiorem: hinc est quòd veniam petere dedignatur author, non uno malè mulctatus dispendio; qui & lucri*

c Andr. Schott. de editione Parisiensi Photii. In ep. ad Proverbia Græca à se edita.
d De editione Jansoniana, lib. de Jure Belli Anstelod.
e Epitome sui thesauri Græci.

luori simul fecit & de famæ naufragio periclitatus est; qui tanto justiùs in altionem excandavit, quanto hujus quàm illius gravior jactura. Imò suffragante Themide quod sui primitùs peculii fuerat postliminio jure reposcit, [f] Δεσποτικῆς ἐμὸς ἐστι: *&* [g] quod nostrum est sine facto nostro ad alium transferri non potest. *Nec enim consulta moror siqua forsan* Ambubaiarum collegia *clanculùm sanxerunt; cùm* [g] nec privatorum convẽtio juri publico quicquam deroget, *& quantum ab æquitate etiam antehac forsan experti Quirites nisi* Romano *tuti privilegio* [h] non alios

f Moschus εἰδ.α.

g Digest. de reg. juris. l 11. & l. 43.

h Avitus apud Tacitum Annal. l. 16.

alios Judices quàm ſeipſos paterentur. *Vtcunque diſcat audacula ignorantia, non idem ſemper honeſtum quod licitum, & immunitas plurima immane quantum ab innocentia diſtent.*

ADITUS

ADITUS AD LOGICAM.

LIB. I.

CAP. I.

De Definitione & Divisione Logicæ.

LOGICA est Scientia de quovis themate probabiliter, & angustè disserendi. *Vel ut planiùs dicam*; Logica est artificiosa & methodica præceptorum comprehensio, quâ cognoscimus succinctè ratione uti ad fidem faciendam in qualibet re probabili. *Logicæ definitio.*

Note. – Differt à *Grammaticâ*, quia hæc congruè dicere, illa secundùm veritatem differere; à *Rhetorica*, quia hæc palmâ expansa, id est, fusè & ornate, illa pugno contracto, id est, strictè & angustè argumentari docet.

Argumentari verò dicitur, non quòd tota Logicæ vis in argumentatione est sita;

Tria enim sunt Logicæ munera { Definire obscura, Dividere universa, Ratiocinari de verisimilibus:

sed cùm inter ista & plura alia Logicæ munera, quæ istis superaddat hujus artis studiosus primas semper obtinuit Argumentatio, ejus solùm in definitione mentionem fecimus, reliqua minoris precii officia reticentes magis quam rejicientes.

Quare Logica de probabilibus dicitur argumentari. Atque ut quælibet Logicæ pars non docet argumentari, sed sola ultima, ita ultima non docet de qualibet re argumentari, sed solùm de probabili; vel quòd probabilium argumentorum major est copia, quàm necessariorum, & proinde a parte uberiori sumitur definitio, vel quia necessària non sunt omninò Logicæ considerationis. Quatuor enim sunt teste Aristotele de quibus

quibus non est differendum. 1. Ea quæ pœnam merentur, ut an Deus sit colendus. 2. Quæ sensui sunt obvia, ut An nix sit alba. 3. Quæ à nobis longè sunt amota, ut An sit aliquid supra cœlum ultimum. 4. Quæ possunt demonstrari, ut An homo sit risibilis: quum igitur manifestè vera & manifestè falsa aut demonstratione probari, aut sensu percipi possunt; restat, ut [illegible] solæ probabiles sint Logi[illegible] considerationis, aut ne[illegible]ariæ, quatenus speci[illegible] præ se ferunt probabilitatis, & pro nostri conceptûs imbecillitate nobis videntur probabiles.

Tota Logica in tres partes dividitur; prima agit de vocibus simplicibus; secunda de complexis; tertia de discursu: ut enim pueruli ABCdarii primò literas & syllabas noscere, inde notas conjungere, ultimò conjunctas legere sunt erudiendi: ita tyrones Logici primò edocendi sunt, quid est vox, quomodo formetur, & quos usus in Logica habet; secundò quomodo ex vocibus simplicibus fiat propositio, & quæ sunt ejus affectiones; ultimo ex quibus propositionibus extruendus est syllogismus: quæ omnia dum nos (annuente Deo) tribus libris ostendere

Generalis divisio Logicæ.

dere auspicamur, constructionis ordinem sequemur, & à voce simplici exorsi, indeque ad propositionem progressi, in discursu demum consistemus.

CAP. 2.

De Definitione & Divisione vocis.

VT vocis natura, quæ primi & secundi Libri [illegible]tum est, meliùs dignoscatur, ab ejus definitione & divisione exordium sumemus, ut quid sit de quo agitur omnibus innotescat.

Vocis definitio. Vox est signum rei & conceptuum ex instituto divino aut humano, certa literarum aut syllabarum conformatione scriptum, aut pronunciatum.

Tria ad vocem requisita. Ad vocem Logicam tria præcipuè requiruntur. Primò, ut sit significans, unde infantium voces propriè non sunt voces, quia non sunt signa rerum. Secundò, ut non significet naturaliter, *sicut risus apud omnes lætitiam, fletus, mæstitiam designat* sed ex instituto vel divino, *ut lingua Hebræa*; vel humano, *ut reliquæ omnes à Babelis eversione exortæ*. Tertiò, ut conformetur literis & syllabis, sive scribatur, sive pronuntietur;

tietur; Unde differt à sono, quòd sonus est collisio duorum corporum solidorum, sed vox non nisi naturalibus instrumentis formetur his versibus comprehensis. *Quomodo vox differt à sono.*

Instrumenta novem sunt, guttur, lingua, palatum.
Quatuor & dentes ac duo labra simul.

Multifariàm dividitur Vox; primò in Simplicem & complexam. *Prima vocis divisio.*

Vox simplex est, cujus nulla pars quicquam separatim significat ut *veritas, domus*; licèt enim *Do* & *mus* separatim sumpta, ut sunt per se vocabula aliquid significant, prout tamen sunt partes illius vocabuli *Domus* nihil separatim designant.

Vox complexa est, quæ ex duabus sive pluribus simplicibus conflatur, ut *Armata veritas*; de hac voce fusiùs in sequentibus agemus. *Lib. 2.*

Vox simplex rursus subdividitur in Concretam & Abstractam.

Vox concreta est, quæ res conjunctim significat; ut album *parietem, hominem aut tale aliquod subjectum consignificat cum albedine eidem inherente*. Abstracta est, quæ rem separatim significat, ut albedo *qualitatem notat nulli subjecto inhærentem.*

Divisio secunda. Secundò dividitur in vocem. { primæ / secundæ } { notionis, seu propositionis.

Vox primæ intentionis est, quæ aliquid extra animum significat, & rei primò est imposita; ut *Aurum, virtus.*

Vox secundæ notionis est, quæ non immediatè rem, sed modum aliquem seu instrumentum, quo mediante res intelligitur, denotat; ut *Genus, Species, omnesque voces Artis.* Sic in Grammatica, *lapis est vox* primæ notionis: sed quando dicimus lapis est nomen, [*nomen*] erit vox secundæ notionis; sic in Logica *animal* est vox primæ notionis naturam realem animalis significans, sed ut est *Genus* est vox secundæ intentionis.

Divisio tertia. Ultimò vox dividitur in Communem & Singularem.

Vox singularis est quæ uni tantùm rei attribuitur, ut *Oxonium unius Academiæ, Socrates unius hominis nomen est.* Hæc vox apud Logicos vulgò appellatur Individuum: & quadrifariam

Individuũ Quadruplex. dividitur in { Vagum, Signatum, / Demonstrativum, / Ex hypothesi.

1 Individuum vagum est vox communis, quæ aliquo quidem modo sed imperfectè

imperfectè ad rem singularem restringitur: sic si dicam *quidam homo*, verbum illud *quidam* hominem restringit, ita tamen ut quis intelligatur nobis sit incognitum.

2. Determinatum est quod ad determinatam & certam rem singularem significandam ex arbitrio imponentium est institutum; suntque propria rerum nomina, ut *Gabriel, Alexander, Bucephalus*.

3. Individuum demonstrativum est quando terminum communem cum pronomine demonstrativo sumimus, ad unum aliquod particulare designandum; ut *Hic homo*.

4. Individuum ex hypothesi seu suppositione est, quando universale & commune nomen factâ suppositione aliquâ, non nisi de uno prædicatur, ut *Sophronisci filius*. Qui ex se quidem est terminus communis, sed quia juxta veritatem uni solum nimirum *Socrati* competit, secundùm hanc suppositionem, quòd Sophroniscus Socratem solum genuerit, Individuum dicitur, & rem singularem designat.

Alia apud alios Authores recensentur Individua, ut *Individua* κατ' ἐξοχὴν, ut poeta pro Virgilio, *aut* περι-

ἐξοχικῶς, ut fluvius septemfluus pro Nilo; quæ ad aliquod dictorum individuorum nullo cum negotio reduci possunt.

Vox communis est, quæ multis communicatur, *sic homo de hoc & illo homine prædicatur, & animal huic & illi animali attribuitur.*

De voce singulari nulla tractat disciplina, & proinde Plato nos acquiescere jubet, cùm semel ad ipsam deventum sit. Communis verò est hujus primi Libri subjectum, quem obinde in duos tractatus partiti sumus, quorum primus aget de Prædicabilibus, posterior de Prædicamentis. Prædicabile enim à Prædicamento differt; primò, quia Prædicabilia sunt recepta, & res contentæ; at Prædicamentorum gradus sunt receptacula, & res continentes: secundò, Prædicamenta sunt primæ notiones, & Prædicabilia secundæ: ultimò, quoniam Prædicamenta sunt res quæ prædicantur, Prædicabilia ostendunt, quomodo prædicantur; de utrisque suo loco agemus, & primò de Prædicabilibus.

Quomodo Prædicabile à Prædicamento differt.

CAR

CAP. III.

De Prædicabilibus.

PRædicabile est vox communis, quæ de pluribus aptè nata est dici, ut *Animal de Homine & Bruto.* Dicimus quod hæc vox *aptè nata est dici, seu* quòd idem sonat, *habet potentiam prædicandi de pluribus*, quia licet actu quandoque de uno tantùm prædicatur, *ut animal de Socrate in hac propositione, Socrates est animal*, potentiam tamen habet de pluribus prædicandi, *Platone* scilicet *Aristotele, aut quovislibet alio animali* *Prædicabile quid.*

Prædicabile verò differt ab Universali, quod Prædicabile dicitur de multis & universale est in multis, sic *natura humana dicitur universalis*, quia est in quolibet particulari homine, sed *homo dicitur species*, quia de singulis hominibus prædicatur; imò ob eam causam prædicabile dicitur de multis quoniam universale est in multis; ut *homo de Socrate & Platone ideò prædicatur, quia humana natura utrisque inest.* *Quomodo differt ab universali.*

Quinque enumerantur prædicabilia.
- 1. Genus, 2. Species.
- 3. Differentia.
- 4. Proprium.
- 5. Accidens.

Quinarius prædicabilium numerus.

Genus est prædicabile quod prædicatur de pluribus specie differentibus in Quid. *Specie verò ea dicuntur differre*, quæ sunt diversæ species ejusdem generis. *Sic homo & brutum specie differunt*, & de iis animal ut Genus prædicatur. *Prædicari autem in Quid*, est respondere ad quæstionem factam per Quid; interroganti enim *quid est homo?* ritè respondetur *Animal*.

Quid genus.

Genus trifariam dividitur primò in { Summum. Subalternum.

Prima divisio generis.

Genus summum est quod nunquam potest esse species, seu quo nullum datur aliud superius genus, ut *Substantia, Quantitas, &c.* totidem enim sunt summa genera quot sunt prædicamenta.

Subalternum est quod aliquando est genus, aliquando species; & ideo dicitur subalternum quod alternis vicibus Genus est & Species; Genus respectu inferiorum, & Species respectu superiorum; *sic Substantia est Genus summum, Corpus subalternum*; genus enim est respectu corporis simplicis & compositi, & species respectu Substantiæ.

Divisio secunda.

Secundò dividitur Genus in { Proximum. Remotum.

Proximum

Proximum est quod proximè speciei adjacet.

Remotum longiùs à specie distat, sic *corpus est remotum, animal est proximum hominis genus.*

Tertiò Genus est vel { Perfectum / Imperfectum } sive { Univocum / Analogum. } *Divisio tertia.*

Genus perfectum est quod æqualiter communicat naturam suis inferioribus, *sic animal dicitur genus perfectum,* quia æquè primò homini convenit, & bruto: brutum enim est æquè corpus animatum ac homo.

Imperfectum genus est quod utrisque speciebus communicatur, sed alteri magis, alteri minus; ita *substantia de natura entis magis participat, quàm accidens*; accidens enim omnino non esset, nisi Substantiæ inesset.

Quid Species. Species est prædicabile quod prædicatur de pluribus numero differentibus in Quid. *Ut homo, fortitudo. Numero verò dicuntur differre,* quæ sunt individua & numerando solum sunt diversa, *ut Plato & Socrates*, qui in humana natura simul conveniunt, sed numerando *hunc Platonem ab illo Socrate* diversum esse dicimus.

Bifariam

Bifariam dividitur { Perfectam.
Species primò in { Imperfectam.

Prima ejus divisio. Perfectæ dicuntur species, quæ sub perfecto genere continentur; *ut homo & brutum sub animali.*

Divisio secunda. Imperfectæ sunt, quarum una perfectam, altera imperfectam generis participationem habet, *sic substantia plus habet de natura entis quàm accidens.*

Secundò, Species partitur in { Subalternam. / Imam.

Species subalterna cùm genere subalterno in omnibus consentit.

Ima species semper est species & nunquam Genus, ut *Homo*, & hæc sola in præsentiarum consideratur.

Quid differentia. Differentia est prædicabile quod prædicatur de pluribus specie vel numero differentibus in Quale quid. Dicitur prædicari *De pluribus specie differentibus* propter differentiam genericam, de *pluribus numero differentibus* propter differentiam specificam; *Et in Quale Quid*, quia essentialem qualitatem notat *ut rationale.*

Prima ejus divisio. Tribus modis dividitur; primò in { Communem, / Propriam, / Maximè propriam.

Communem voco quæ sumitur ab

acci-

Communem voco, quæ sumitur ab accidente communi *sic idem à seipso potest differre*. Socrates enim puer à seipso jam grandævo differt. Propriam, quæ sumitur ab accidente proprio, *sic oculatus Oedipus à seipso oculis capto distinguitur* Maximè propriam (quę maximè ad propositum nostrum spectat) eam voco quam jamjam definivimus, duæ enim priores differentiæ solummodo ἀλλοῖον qualitate diversum aliud ab alio facit, hęc ἄλλο seu essentialem quandam discrepantiam constituit, ut *rationale inter hominem & brutum*.

Secundò differentia, illa scilicet quam nos maximè propriam vocamus in dividitur { Genericam. / Specificam. } *Divisio secunda.*

Generica est, quæ de pluribus specie differentibus dicitur *ut sensibile de homine & bruto*.

Specifica est, quæ de pluribus numero differentibus prædicatur, *ut rationale de Socrate & Platone*.

Tertiò dividitur in differentiam { Divisivam quæ dividit genus. Constitutivam quæ speciem constituit. } *Divisio tertia.*

Notan-

Notandum verò est quòd eadem differentia differenti ratione & divisiva esse potest & constitutiva: Divisiva scilicet ratione sui superioris generis, sed constitutiva respectu speciei; ut *rationale dividit animal, & constituit hominem.*

Tria hæc prædicabilia clariùs elucescent si arborem illam quam vocant Porphyrianam istis subjunxero.

Arbor Porphyriana.

Substantia.

Incorporea	Corporea
Spiritus	*Corpus.*

Corpus

Compositum	Simplex
Compositum	*Elementum.*

Compositum

Animatum	Inanimatum
Animatum.	*Lapis.*

Animatum

Sensile	Insensile
Animal.	*Planta.*

Animal

Rationale	Irrationale
Homo.	*Brutum.*

Homo.

SOCRATES. PLATO. CAESAR.

In hac ferie *Subſtantia* eſt ſummum genus, *Homo* eſt ſpecies infima, *Corpus*, *Compoſitum*, *Animatum*, *Animal*, ſunt genera ſubalterna, *Incorporea*, *Corporea*, *Compoſitum*, *Simplex*, *Animatum*, *Inanimatum*, *Senſile*, *Inſenſile*, ſunt omnes differentiæ genericæ, *Rationale & Irrationale* ſpecificæ, utræque verò pro diverſa ratione & diviſivæ eſſe poſſunt & conſtitutivæ. *Socrates*, *Plato*, *Cæſar*, ſunt individua, ſic dicta quòd ulterius dividi nequeunt.

Quid proprium.

Proprium eſt quod omni ſoli ſemper & convertibiliter accidit ſubjecto, *ut riſibile homini:* Accidit omni, id eſt, omni individuo, & ſoli, hoc eſt, ſoli ſpeciei, & ſemper ſcilicet quoad potentiam; licèt enim homo ſemper actu non ridet, poteſt tamen ridere, ſi aliquod lepidum objiciatur; denique neceſſariò & convertibiliter accidit, quia fluit à principiis eſſentialibus ſpeciei materiâ ſcilicet & formâ totius compoſiti, ut *riſibilitas ab anima rationali cum corpore humano unitâ.*

Quid Accidens.

Accidens eſt quod poteſt adeſſe & abeſſe ſine ſubjecti interitu, *ut albor à pariete*

Diviſiones ejus.

Duplex eſt: Separabile quod actu poteſt ſeparari, *ut calor ab aqua.*

In-

[Inseparabile, quod non reipsa sed intellectu solùm separatur, *ut candor à cygno.*

Aliàs etiam dividitur Accidens in Prædicabile & Prædicamentale.

Accidens prædicabile est quod contrà distinguitur Proprio, *sic risibile est proprium, sed non accidens.* Prædicamentale est quod opponitur Substantiæ, sic omnia prædicamenta, Substantiâ solùm exceptâ, sunt accidentia, & in hoc sensu proprium dicatur Accidens, id est, non substantia.

Finitâ jam de prædicabilibus tractatione, ipsa prædicamenta sequuntur enucleanda, prælibatis solùm quibusdam ad cognitionem prædicamentorum necessariis, quæ obinde ab Aristotele vocantur Anteprædicamenta & proximo in loco intercedunt pertractanda.

CAP. IV.

De tribus Definitionibus.

TRactatus de prædicamentis in tres partes dividitur, quarum prima agit de Anteprædicamentis, secunda de Prædicamentis ipsis, ultima de Post-

præ

prædicamentis: de singulis suo ordine.

Antepraedicamentum est proœmiale documentum valens ad cognitionem prædicamentorum à priori. *Antepradicamentum quid.*

Tria in genere septem in specie sunt antepraedicamenta { Definitiones tres. Divisiones duæ. Regulæ Duæ. *Quot sunt antepradicamenta.*

Prima definitio est Æquivocorum, quæ hunc in modum ab Aristotele definiuntur. Æquivoca seu Homonyma sunt, quorum nomen solùm est commune, sed ad illud nomen accommodata definitio alia est atque alia, quemadmodum *Canis*. *Æquivocorum denominatio.*

Æquivoca sunt duplicia { Æquivocantia, nomina scil. communia, ut *Canis*. Æquivocata, quæ sunt res per illa nomina significatæ, ut *Canis marinus, cœlestis, domesticus*. *Æquivoca duplicia.*

Æquivoca verò hoc in loco definita sunt æquivocata, quæ ab uno æquivoco æquivocante ut à nomine communi dependent.

Ad æquivoca sicut ex definitione colligitur tres requiruntur conditiones. Prima est, ut unum habeant nomen commune, id est, ut æquivoca in uno æquivoco æquivocante conveniant; Secunda ut diversa sit æquivocatorum *Tria ad æquivocare quiruntur.*

torum definitio & diversus conceptus; Tertia ut illa æquivocatorum definitio ad æquivocum æquivocans applicetur, & illius ratione dicatur diversa, v. g. *Canis marinus & domesticus*, in uno communi nomine conveniunt, quòd ambo vocantur *Canes*: sed diversas sortiuntur definitiones & conceptus; illæ enim est *Canis qui extra aquas, hic qui intra aquas degere non potest*; & licèt ambo ratione alicujus tertii dicantur univoca, & eandem sortiantur definitionem, *ut ratione animalis uterque dicatur corpus animatum sensilo*, hæc tamen definitio non est ad idem nomen accommodata, scilicet ad æquivocum æquivocans, *Canem*.

Nota. Notandum autem est quòd æquivocatio semper sumenda est respectu rerum verè existentium, nam si latiùs extendatur ad res apparentes, fictas, aut pictas, quodlibet vocabulum erit ambiguum; nihil enim est quod non fingi potest aut pingi.

Definitio Univocorum. Secunda definitio est Univocorum. Univoca autem sunt quorum & nomen commune est, & ad illud nomen accommodata definitio est eadem; sic *homo & bos* in uno communi nomine conveniunt, quòd ambo appellantur

tur *animalia*, eandemque definitionem habent ad univocum univocans applicatam, *quia brutum est corpus animatum sensile, non aliter quàm homo.*

Univoca sunt duplicia
- Univocantia, nomina scilicet communia, *ut Animal.*
- Univocata, quæ sunt res significatæ, *ut homo, brutum.*

Univoca duplicia.

Æquivoca & univoca in eo conveniunt, quòd ambo habent unum nomen commune: sed differunt quòd æquivocorum solum nomen commune est; univocorum verò tum nomen tum definitio.

Inter æquivoca & univoca media sunt Analoga, quippe quæ nec planè eandem, ut univoca, nec prorsus diversam ut æquivoca definitionem sortiuntur, sed naturam suam secundùm prius & posterius analogatis communicant: *sic Ens de Substantia dicitur, & ratione Substantiæ de Accidente; sic sanitas medicinæ, urinæ, & animali attribuitur*, cujus illa quidem causa, ista signum, hoc verò subjectum dicitur.

Analoga.

Tertia definitio est Denominativorum, Denominativa verò dicuntur quæ-

Definitio denominativorum.

quæcunque ab aliquo ita ut casu differant, nominis appellationem habent, *ut à fortitudine fortis.*

Duo ad denominativa requiruntur.

Ad denominativa duo requiruntur, primò, ut ab aliquo nomine appellationem habeant, id est, ut ab aliquo vocabulo deriventur: secundò, ut ab eodem nomine casu, hoc est, ultimâ seu finali syllaba differant, *unde Grammatica ars & Grammatica mulier non habentur denominativa,* quia casu non differunt, & proinde inter æquivoca sunt enumeranda.

Denominativa triplicia.

Denominativa sunt triplicia
- 1. Re tantùm, *ut virtus & studiosus.*
- 2. Voce tantùm, *ut vinum & vinolentus.*
- 3. Re & voce simul, *ut vinum & vinosus:* quæ sola in præsentiarum definiuntur.

Tria ad denominationem requisita.

Ad omnem denominationem tria requiruntur, Nomen Substantivū, quod vocant Denominans: Nomen Adjectivum, quod est denominativū: Subjectum, quod vocatur denominatum: ut quādo dicimus *Cæsar est Iustus, Cæsar* est Denominatum, *Justus* Denominativum, *Justitia* Denominans, quæ Cæsari inhærens facit ut ipse justus denominaretur.

CAP.

CAP.

De duabus Divisionibus.

DUæ sunt Divisiones, una vocum, altera rerum.

Vox dividitur in { Incomplexam quæ sine conjunctione effertur, *ut homo, vincit.* Complexam quæ ex simplicibus conflatur, *ut homo vincit.* }

Prima diviso vocum

Tribus modis vox Complexa & incomplexa dicitur vel { Re tantùm. Voce tantùm. Re & voce simul. }

Tribus modis vox cõplexa & incomplexa dicitur.

Vox illa quæ sub uno nomine plures significationes complectitur, est voce tantùm simplex, re tantùm complexa, ut *Canis* licèt sit voce simplex, res tamen plures in ea voce latent.

Cùm plures voces ad unam rem simplicem exprimendam conjunguntur ob defectum proprii nominis, vox est re simplex & voce tantùm complexa, *ut corpus animatum.*

Quando simplex dictio rem simplicem significat, vocatur vox re & voce simplex, *ut homo.* Re & voce complexa est, cùm plures voces ad multas res significandas destinatur, ut *Labor omnia vincit*

vincit. Index est animi sermo.

Estque vel { Distans. / Indistans.

Distans est cujus extrema copula verbali vel conjunctionali uniuntur, *ut Homo est Animal.*

Indistans est cujus extrema componuntur, ut determinatum & determinabile; *ut Homo justus.*

Nota. Ex omnibus complexis, complexum voce tantùm in Prædicamentis reponitur: ex omnibus incomplexis, incomplexum voce tantùm excluditur.

Quadruplex divisio rerum. Res omnes sunt vel { Substantiæ, / Accidentia. } utraque vel { Universalia. / Particularia.

1 Universales substantiæ, dicuntur de subjecto, sed non sunt in subjecto, *ut homo de Socrate & Platone dicitur, sed nulli subiecto inhæret.*

2 Particularis substantia, nec dicitur de subjecto, nec est in subjecto, quia est individualis substantia, *ut Socrates.*

3 Universalia accidentia dicuntur de & sunt in subjecto; ut *albedo de hac & illa albedine dicitur, & homini, parieti, aut navi inest.*

4 Particulare accidens, de subjecto nullo

nullo dicitur, ſed in aliquo eſt: ut *hæc albedo in Socrate.*

Illud verò in ſubjecto eſſe dicitur, quod cùm in aliquo non quaſi pars ſit non tamen poteſt eſſe ſine eo, cui ineſt. *Ineſſe in ſubjecto.*

In qua definitione tres ordine continentur ineſſendi conditiones. Prima eſt, ut in aliquo inſit, id eſt, ut inhæſivè ſit in ſubjecto, & non ratione intentionis, ut *res eſt in fine*, qui intenditur; nec ratione gubernationis, *ut rex in regno*; nec ratione locationis, *ut locatum in loco*. Secunda, ut non ſit ejus pars, unde *nec genus in ſpecie nec ſpecies in genere propriè ineſſe dicatur,* quia illud eſt ſpeciei pars materialis vicem materiæ ſupplens, hæc generis pars ſubjectiva & ipſi ſubordinatur. Tertia, ut non poſſit eſſe ſine eo cui ineſt; *unde veſtes & arma propriè corpori non inſunt*, quia eſſe poſſunt corpore ſublato. *Tres ineſſendi conditiones.*

Octo ſunt ineſſendi modi his verſiculis comprehenſi.

Inſunt 1 *Pars*, 2 *Totum*, 3 *Genus*,
4 *Species*, 5 *Calor igni.*
6 *Rex in regno*, 7 *Res in fine*, 8 *locoque locatum.* *Modi ineſſendi 8.*

Ex his omnibus modis ille ſolum eſt intelligendus, qui eſt; ut *calor in*

 igne

signe, id est, inhæsivè ut accidens in subjecto; reliqui omnes contra unam aut alteram ex dictis inessendi conditionibus offendunt.

Subjectum duplex. Præterea operæ-pretium est notare quod duplex est subjectum, unum Prædicationis, alterum Inhæsionis. Subjectum prædicationis est quod alicui universali subjicitur; sic *homo animali, animal corpori, corpus substantiæ subordinatur*. Subjectum inhæsionis est, quod accidenti alicui subjicitur, ut sustentaculum quo sustulcitur; sic *albedo est in pariete*, à pariete enim sustentatur, ipsoque absumpto, consumitur eadem albedo.

Nota. Ubicunque verò in dicta rerum divisione inveniuntur hæc verba [*Dicuntur de subjecto*] intelligendum est subjectum prædicationis: ubi autem illa verba [*Sunt in subjecto*] subaudire debemus subjectum inhæsionis.

CAP. VI.

De duabus Regulis.

Reg. I. DUæ sunt Regulæ, quarum prima est Quodcunque dicitur de prædicato, idem dicatur de subjecto; ut *Socra-*

Socrates sit homo, & animal de homine dicatur, ut etiam de Socrate prædicetur necessum est.

Multæ sunt hujus Regulæ limitationes, inter quas istæ notatu dignissimæ. *Exceptiones.*

Primò, ut non sit progressus à vocibus ad res, id est, à vocibus primæ ad voces secundæ intentionis; unde non sequitur, *Animal est genus, Homo est animal*, ergo, *Homo est genus.* Secundò, ut non sit transitus ab uno latere seriei prœdicamentalis ad aliud latus, unde non sequitur; *Homo est animal, Animal est vel rationale, vel irrationale*, ergò, *Homo est vel rationalis, vel irrationalis.*

Tertiò, ut non procedatur à concreto ad abstractum, unde non sequitur, *Homo est Justus Justitia est qualitas*, ergo, *Homo est qualitas.*

Secunda Regula Anteprædicamentalis in duas partes distrahitur. Prima est, diversorum generum non subalternatim positorum diversæ sunt species & differentiæ; *sic species & differentiæ Qualitatis diversæ sunt à speciebus, & differentiis Substantiæ aut Quantitatis.* Secunda est, Generum subalternatim positorum, nihil *Reg. 2.*

prohibet, easdem esse species & differentias, *sic corporea est differentia corpus constituens, quæ corpori composito, animato, sensili attribuitur, quia hæc omnia ipsi subordinantur.*

CAP. VII.
De Prædicamentis in genere.

Prædicamentum Quid.

ABsolutis Antepraedicamentis ad ipsorum prædicamentorum tractationem perveniendum est; perspectâ primò generali eorum naturâ, ut quid posteà de singulis sit dicendum cognitum habeamus.

Prædicamentum est vocum res simplices exprimentium ordinata quędam series.

Quomodo res, et quomodo voces in serie prædicamentali reponuntur.

Ex hac definitione constat, quòd res & voces ad seriem prædicamentalem constituendam simul conveniunt. Res enim ut sunt res apud Logicos non considerantur, sed quatenus sunt vocum fundamenta, sic corpus naturale in Substantiâ ponitur, & in illius serie consideratur, sed non ut ex principiis, materia scilicet aut forma constat, nec ut affectiones habent, in motu nimirùm, in loco, in tempore esse; sed

ſed ut eſt fundamentum ſecundæ intentionis, ſeu ut eſt Genus quod per differentias diviſivas poteſt dividi. Ut enim medico oculum curaturo neceſſarium eſt aliquam licèt non exquiſitam oculi cognitionem habere; ita in Logico requiritur, ut tantam rerum cognitionem haberet, quanta ſufficeret ad notiones ſecundas ſuper eaſdem fundandas & ſtabiliendas.

Quæ collocanda ſunt in ſerie prædicamentali.

Quodcunque verò in ſerie prædicamentali reponitur eſt ens reale & poſitivum, ſimplex & per ſe unum, univerſale, completum, finitum, voce diſtinctâ ac certâ ſignificatum.

Hinc excluduntur.

Quæ excludenda.

Vox artis, conſignificans, privatio, fictum,
Pars, Deus, excedens, complexum, ſeu polyſemon.
Iſta Categoriis non poſſunt verba locari.

Excluditur Vox Artis, quia eſt notio ſecunda ſeu ens rationis, quòd nobis non cogitantibus non exiſtit, ut *Zodiacus, Genus Prædicamentum.*

Deus, quia propter ſuam eminentiam ſub genere non eſt, & differentiâ conſtituente caret, ita ut magis ſit ſupra ſeriem, quàm in ſerie.

Consignificans, quòd nihil certi significat, ut sunt adverbia, nomina partitiva, interrogativa, universalia, & particularia signa, *ut omnis, aliquis, quidam, nullus.*

Privatio quia non denotat ens positivum, sed rei absentiam, *ut tenebræ.*

Fictum præcipuè impossibile, quòd nihil in rerum natura ponit.

Pars præsertim essentialis & integralis, quia non sunt entia completa.

Excedens seu transcendens, quia per omnia Prædicamenta pervagatur, ut *Ens, aliquid, unum. bonum, verum.*

Complexum re & voce simul, quia unam rem simplicem non significat, ut *homo albus.*

Polysemon seu æquivocum ante factam distinctionem, ut *Canis.*

Rerum collocatio in prædicamentis.

Observandum est denique, quòd ex iis quæ in serie prædicamentali reponuntur, quædam sunt κτ. βάθος, quædam κτ πλάτος, id est, quædam in serie directa, *ut genera & species,* quædam collateraliter, *ut differentiæ* collocantur, quædam etiam propter indivisibilitatem naturæ in serie propriè non sunt, sed veluti graduum bases & statumina substernuntur, ut Individua omnia quæ perfectè nec dividi

vidi possunt nec definiri.

Decem ab Aristotele enumerantur Prædicamenta, seu rerum capita, nec datur ens aliquod finitum & completum quod sub uno horum non comprehendatur. *Prædicamentorum numerus.*

Horum unum est substantiæ, Substantia vulgò dictum, novem verò accidentis, 1 Quantitas, 2 Qualitas, 3 Actio, 4 Passio, 5 Relatio, 6 Ubi, 7 Quando. 8 Situs, 9 Habitus.

Singulorum exempla sunt hoc disticho inclusa 1 *Arbor,* 2 *Sex,* 3 *Servos,* 4 *Fervore,* 5 *Refrigerat.* 6 *Ustos.*

7 *Ruri,* 8 *Cras,* 9 *Stabo, nec* 10 *Tunicatus ero.*

Ex his quædam sunt absoluta prædicamenta, quę obinde vocantur Principalia, & sunt tria, Substantia, Quantitas, Qualitas; cætera septem sunt minùs Principalia, quia notant respectum aliquem inter duas res, ut Relatio quæ connotat respectum inter relatum, & correlatum; Actio & Passio, quæ resultant ex unione alicujus qualitatis cum substantia; Ubi & Quando, quæ oriuntur ex Substantia considerata cum circumstantiis Loci & Temporis, Situs qui fit ex respectu *Divisio.*

partium ad totum, Habitus, qui procedit ex applicatione integumenti ad corpus.

CAP. VIII.

De Substantia.

Substantia definitio. INter prædicamenta primas semper obtinuit Substantia, quòd omnium accidentium est fundamentum.

Substantia verò definitur ens per se subsistens accidentibus subjectum: *ut homo*, quia nulla re nisus, albedinis, virtutis, & id genus aliorum accidentium est fundamentum.

Ejus divisio. Substantia est duplex: Prima, vel Secunda.

Substantia prima. Substantia prima, quæ maximè & propriè substantia dicitur est quæ nec est in subjecto, nec dicitur de subjecto: non est in subjecto, quia est substantia, nec dicitur de subjecto, quia est individuum, ut *Socrates*, *hæc arbor*.

Cur ita dicta. Individua enim primæ substantiæ dicuntur duplici de causa: primò, quia substant reliquis omnibus rebus, sive sint accidentia quæ eis inhærent, sive secundæ substantiæ, quæ de ipsis prædicantur, & in ipsis existunt: secundò,

quia singularia primò feriunt sensus, priùs enim *Socratem* videmus quàm *hominem*, primariò enim & per se Individua agunt & sentiuntur.

Secundæ Substantiæ sunt primarum genera & species: ut *Homo, Corpus, Animal:* & ideò vocantur Secundæ, quia secundo loco vi intelligentiæ nostræ ex primis colliguntur: videndo enim *Socratem, Platonem,* & alios particulares homines, quid homo illorum species sit statim colligimus.

Substantia secunda.

Quare sic appellata.

Inter secundas verò eæ magis substantiæ dicuntur, quæ primis sunt viciniores, ut Species suis generibus.

Nota.

Proprietates ejus sex sunt.

Substantia non est in subjecto, nimirùm inhæsionis, sic enim duo corpora essent in eodem loco. Meliùs nullo modo hæc proprietas exprimi potest, quàm supponendo hominem per fores clausas & non cedentes penetrare potuisse, quod si fieret, duo corpora in ipso transitu eodem loco comprehenderentur.

1 Proprietas.

Secundæ substantiæ, & earum differentiæ univocè de primis prædicantur. *Univocè verò prædicari*] est attribui primis, & secundùm nomẽ, & nominis rationem, *sic Animal, & quod animal*

2 Proprietas.

animal constituit sensile, de Socrate prædicatur, & secundùm nomen, quia Socrates est animal, & nominis rationem, quia Socrates est corpus animatum sensibile, quæ est animalis definitio.

3. *Proprietas.* Omnis Substantia videtur significare hoc aliquid. Hoc singularitatem, aliquid substantiam significat, ita ut sensus sit, Omnis Substantia singularem & substantialem essentiam designare videtur; quod quidem reverâ cernitur in primis Substantiis. Nam *Socrates singularem Substantiam denotat*, & solùm videtur esse in secundis, quatenus nimirum de primis prædicantur: ut *quando dico Socrates est homo: Homo quodammodo Socratem, & ita singularem substantiam significare videtur.*

4. 5. *Proprietates.* Substantiæ nihil est contrarium. Non recipit magis aut minus. Utræq; hæ proprietates sunt intelligendæ de substantia quoad ejus essentiam, & non secundùm qualitates ipsi inhærentes. *Ignis enim aquæ contrariatur: & hæc aquâ illa magis minusve calida dicatur: sed hoc accidit propter calorem & frigus, in subjectis, & non ratione ipsorum subjectorum, quæ nunquam*

nunquam sibi invicem contrariantur.

Substantia una & eadem numero permanens est contrariorum suscep-tibilis, id est, Quamvis Substantia nihil habet sibi contrarium, in se tamen successivè, in gradibus intensis, aut simul in remissis, eadem recipere potest, quatenus est eorum fundamentum, *sic eadem aqua quæ nunc valdè calida est, statim erit frigida.* Excipiendæ verò sunt illæ substantiæ, quæ unam qualitatem naturaliter impressam habent: *ut ignis cùm naturaliter sit calidus, nunquam frigidus esse potest.* 6. *Proprietas.* *Exceptio.*

Sequitur ejus Series.

Nulla datur substantia completa, quæ non in hac serie continetur: Incompletæ verò substantiæ cujusmodi sunt partes omnes, ut *Manus*, *Pes*, *Caput*, *Ramus*, non directè sed reductivè hîc collocantur, quatenus scilicet ad suum totum reduci possunt: ut *Pes ad animal gradivum*, & *Ramus ad arborem vegetantem*.

CAP. IX.
De Quantitate.

Quantitatis definitio.

QUantitas est secundùm quam aliquid quantum aut quotum dicitur. Res enim omnes ob magnitudinem quantæ, ob multitudinem quotæ dicuntur: *Sic ob superficiem campus amplissimus, ob numerum ingentem exercitus copiosus appellatur.*

Aliàs etiam definitur Quantitas, Accidens quod substantiæ communicat, ut in partes dividi possit. Quum verò partes sunt duplices, discretæ, vel continuæ, hinc nascitur prima Quantitatis divisio in Continuam & Discretã.

Prima divisio Quãtitatis.

Quantitas continua est cujus partes communi termino copulantur. Terminus verò communis est, qui duo con-

connectit quorum unius extremum est, initiumque alterius.

Quinque sunt species quantitatis continuæ, { 1. Linea. 2. Superficies. 3. Corpus. 4. Tempus. 5. Locus. *Quantitatis continua quinque species.*

Cujus partes { Puncto Linea Superficie Nunc } { tanquam termino communi copulantur

Linea est longitudo, latitudinis expers, cujus extrema sunt duo puncta. *Linea.*

Superficies est quæ longitudinem & latitudinem tantùm habet, cujus extrema sunt lineæ. Utræque hæ species more Mathematicorum sunt intelligendæ, non de lineis pictis, seu verè existentibus, animi tantùm, non corporis oculis conspicuis. *Superficies.*

Corpus longitudinem, latitudinem, & profunditatem habet, ejusque extrema sunt superficies. *Corpus.*

Locus est superficies concava corporis ambientis: *sic turris locus est aer, piscis locus est aqua.* *Locus.*

Tempus est spacium ex solis cœlique, hoc est, astrorum vertigine collectum: *sic dies est spatium illud, in quo Sol ab Oriente in occidentem rapitur.* *Tempus.*

Discreta

Discreta quantitatis species. Discreta quantitas est, cujus partes separatæ sunt & disjunctæ, nulloque communi termino copulantur. Ejus duæ sunt species, Numerus, Oratio.

Numerus. Numerus est unitatum multitudo, *sic quatuor est multitudo quatuor unitatum,* quæ nulla connexione uniuntur.

Oratio. Oratio est mensura literarum & syllabarum, secundùm longitudinem, & brevitatem; Est quantitas, quia mensurat, & discreta, quia literæ & syllabæ distinctè pronunciantur, ut ho mo A-ni-mal.

Secunda divisio Quantitatis. Hæ duæ quantitatis species rursus sub dividuntur in Quantitatem { Habentem / Non habentem } Partium positionem.

Quæ requiruntur ad partiũ positionem. Tria verò requiruntur ut quantitas habeat partium positionem; primò ut partes termino communi copulentur, *unde Numerus, & Oratio excluduntur, quia sunt discretæ* quantitates; secundò ut sint alicubi sitæ, ita ut digito demonstrari possunt; tertiò ut simul sint ac permaneant; *Per utrasque conditiones* oratio, & tempus *amandantur, quòd propter perpetuum suum fluxum, nec situm habeant, nec permanentiam;*

Restat

Restat igitur quòd quatuor sint species quantitatis partium positionem habentis, 1 Linea, 2 Superficies, 3 Corpus, 4 Locus; tres non habentis, 1 Numerus, 2 Oratio, 3 Tempus.

Qualitates aliquando quantitatis, *Nota.* nomen sortiuntur; ut *Platonem magnum philosophum*, *Archimedem magnum mathematicum vocamus*, sed quantitates quas priùs nominavimus sunt per se, hæ solùm ex accidenti.

* Tres sunt proprietates Quantitatis.

1 Nihil est quantitati contrarium. Contrarietas enim est solarum qualitatum pugna.

2 Non recipit magis & minus; *ità Gygas licèt sit Pygmæo major ratione corporis, non tamen est magis Quantitas, quàm Pygmæus; æquè enim intenduntur licèt æqualem extensionem non habent.*

3 Istæ duæ proprietates Substantiæ cum Quantitate sunt communes; Maximè verò Quantitati proprium est, ut exinde res dicantur, æquales aut inæquales; *sic corpus bicubitum est tricubito inæquale, alteri verò bicubito æquale.*

Series

Series Quantitatis.

Quantitas est vel
- Continua estque vel
  - Perfecta; ut *corpus quod trinas dimensiones habet.*
  - Imperfecta, quæ est vel
    - Longitudo tantùm: *ut linea.*
    - Latitudo tantùm, *ut superficies.*
- Discreta, cujus duæ sunt species
  - Numerus.
  - Oratio.

Ad hanc seriem analogicè reduci possunt extensiones graduales; *ut calor calore major vel minor dicitur,* & extensiones gravitatis, seu ponderositatis, quæ quidem magis intentiones, quàm extensiones reverà dici debent.

CAP. X.

De Qualitate.

Qualitatis definitio.

QUalitas est forma accidentalis, à qua subjectum denominatur Quale: *sic à gravitate lapis gravis, à velocitate equus velox appellatur.*

Ejus divisio.

Qualitatis quatuor sunt species; Habitus, Potentia naturalis, Qualitas patibilis, Forma. Sed quia quælibet

ista-

istarum specierum latitudinem habet, quatuor quasi gradus his speciebus adduntur, Habitui dispositio, Potentiæ Impotentia, Qualitati patibili Passio, Formæ Figura.

Habitus est qualitas perfecta & consummata, multis actionibus acquisita, vel divinitùs infusa, quæ ita inhæret subjecto, ut propter firmitatem, & constantiam, non facilè permutetur contrario; *ut vera & acquisita dicendi scientia in Cicerone, aut pugnandi in Alexandro.* *Habitus.*

Habitus primò dividitur ratione subjecti in Habitum corporis, *cujusmodi est sanitas firma in corpore absolutè salubri, saltandi etiam & natandi experientia,* & in Habitum animi, *cujus generis sunt virtutes, & disciplinæ omnes.* *Prima habitus divisio.*

Secundò ratione adeptionis, habitus & præsertim animi dividitur in { Infusum. / Acquisitum. } *Divisio secunda.*

Infusus est, qui singulari Spiritûs sancti gratiâ infunditur in hominum mentes, vel extraordinariè; *ut doctrina in Apostolis, vel ordinariè ut fides in electis.*

Acquisitus est qui crebris actionibus

bus acquiritur; *ut dicendi & differendi peritia*; & licet Spiritus Sancti gratia ad istum etiam requiritur, non tamen eo peculiari modo quo ad infusum.

Dispositio. Dispositio seu affectio est qualitas fluxa & transiens, quæ quia nondum penitùs fideliterque est infixa, excuti non ægrè potest; sic *cùm quispiam rudi Minerva literas aut syllabas depingere potest, est in inclinatione ad scribendum, quum vero artificiosè easdem queat exarare, habitum aquisivit*; unde habitus ætati virili, dispositio juvenili comparatur, quod illa est dispositio perfecta, hæc habitus inchoatus.

Quomodo differt ab habitu.

Potentia naturalis. Potentia naturalis est qualitas naturaliter subjectis insita, quæ habilitatem conciliat, ut ad præstandas certas actiones, aut acquirendos habitus magis idonea habeantur; *ut bona valetudo, memoria tenax, ingenium acutum.* Et licèt hæc potentia ad habitum requiritur tanquam prævia quædam dispositio, & naturalis inclinatio; à dispositione tamen differt, quòd potentia est quid insitum, & vi naturæ generatur; Dispositio est quid adventitium & per aliquos actus acquiritur.

Quomodo differt à dispositione

Potentia

Potentia duobus modis dividitur. Primò in { Activam. Passivam. *Divisio potentiæ.*

Activa est, quâ sumus ad agendum potentes; *Sic ignis potentiam activam habet ad urendum, cultrum ad secandum.* *Activa.*

Passiva est, quâ res aptæ sunt ad aliquid patiendum; *Sic molle potentiam habet ut secetur.* Utræque hæ potentiæ actu perficiuntur bifariam, vel scilicet cum in opus exeunt, *ut quando ignis urit*, vel cùm in habitum vertuntur; *ut quando puer discit literas.* *Passiva.*

Secundò potentia dividitur in { Primam. Secundam. *Secunda divisio.*

Prima est quæ proximè emanat è forma subjecti; ut *potentia loquendi in homine, sentiendi in brutis, illa ab anima rationali, hæc à sensitiva fluit.* *Prima.*

Secunda est dispositio organi & temperamenti, per quam potentia illa prima in actum producitur, atque hæc omnibus non æqualiter communicatur, sicut illa prima; *Luscus enim propter organi debilitatem non tam clarè videt, quàm qui magna acie est præditus, licèt uterque primam potentiam æqualiter sortitur.* *Secunda.*

Impotentia est imbecillitas facultatum naturalium in substantiis, sive ani- *Impotentia.*

animatæ ſunt, ſive inanimatæ; ut *Sterilitas in agro, ſtupiditas in homine.*

Qualitas patibilis. Qualitas patibilis eſt quæ infert paſſionem ſenſui; *Ita tactus frigore & calore, molli & duro afficitur; viſus coloribus, auditus ſonis, ſapore guſtus, odore olfactus.*

Paſſio eſt ſubita animi commotio, ex qua oritur color ſenſum afficiens; *ut rubor quo vultus ex verecundia ſuffunditur:* Differt à patibili qualitate, quia non eſt ſtabilis & permanens, *ut candor in pariete*; ſed qualitas citò amota; *ut pavor ex metu.*

Figura. Figura eſt terminatio quantitatis, quæ termino aut terminis clauditur; *ut Circulus, Triangulus, Quadratum.*

Forma. Forma eſt conſtitutio membrorum, & partium in ipſa figura, ſub ſenſum videndi cadens; membrorum quidem in animalibus, *ut in homine, aut leone*; partium in reliquis corporibus; *ut forma pyramidis, aut Amphitheatri.*

Vel ut alij planiùs definiunt. Forma eſt coloris totius corporis in primis verò faciei ſuavitas. Figura eſt lineamentorum ſeu partium corporis optimus ſitus; *Sic Æthiops benè figuratus eſſe poteſt, ſed non valdè formoſus, Anglus etiam formoſus ſatis, ſed malè figuratus.* Pro-

Proprietates ejus sunt tres.

1 Sola qualitas propriè & per se contrarietatem recipit; *Sic calidum frigido, album nigro contrariatur.*

2 Qualia magis & minùs recipiunt, id est, Qualitates in subjectum suum, non in instanti, sed paulatim & per gradus ingrediuntur; *ut aqua primò teporem, inde calorem, ultimò fervorem recipit*; unde non ipsa qualitas, sed potiùs qualitatis receptio dicitur esse secundùm magis & minùs.

Utræque hæ proprietates soli, sed non omni qualitati conveniunt, Potentiæ enim naturales, & Figura, nec contrarietatem, nec gradus recipiunt. Patibiles qualitates etiam contrariantur, sed non omnes: mediis enim coloribus nihil reperitur contrarium.

3 A qualitate res dicuntur similes aut dissimiles, sicut à quantitate æquales aut inæquales: *Sic qui eodem colore imbuti sunt, similes, qui diverso, dissimiles appellantur.*

¶ Series

CAP. XI.

De Relatione.

Relatorum divisio.

Relata sunt duplicia. { Propria, seu secundùm Esse. Impropria, seu secundùm Dici.

Relata secundùm Dici.

Relata secundùm dici sunt, quæ ad se invicem modò quopiam sunt affecta, quorum uno existente, non necesse est alterum sequi: *Sic scientia ad scibile refertur; scibilia enim multa in primordio mundi extiterunt, priusquam creabatur homo qui ipsa sciret.*

Relata secundùm Esse.

Relata secundùm Esse sunt, quorum totum esse in respectu consistit, & quorum uno existente & cognito, alterum necessariò existit & cognoscitur: *Sic pater sine filio, ut pater, nec existit, nec cognoscitur.*

Quomodo inter se differunt.

Duobus modis relata secundùm Dici differunt à Relatis secundùm Esse, primò quòd illa habent essentiam aliquam absolutam in alio prædicamento; *Sic scientia est in qualitate sectio in Actione, licèt illa ad scibile hæc ad secabile referatur*; hæc verò totum suum esse in relatione habent; *Pater enim nihil est, nisi ad filium referatur:*

tur: secundò relato secundùm Dici cognito, non necessairò cognoscitur ejus correlatum: *Sensibilia enim multa sunt in terræ visceribus, quæ sensum ad quem referuntur nonferiunt*; existente verò & cognito uno relato secundùm Esse, necessariò cognoscitur ejus correlatum: *Neminem enim Patrem, neminem Dominum vocamus, nisi quem servos, aut filios, habere certò scimus.*

Ad relationem tria præcipuè requiruntur, 1. Fundamentum, cui relatio innititur. 2. Terminus duplex, Relatum, & Correlatum. 3. Relatio seu respectus quidam inter illos terminos: *Sic homo est fundamentum, pater & filius sunt duo termini relativi; paternitas, & filiatio sunt relationes inter eos terminos.* *Quæ requiruntur ad relationem*

Proprietates relatorum sunt quatuor.

1 Relata dicuntur ad convertentiam, id est, Cuilibet relato suum correlatum ita respondet, ut unum possit dici alterius: *ut Scientia est scibilis scientia, & scibile est scientiâ scibile, pater est filii pater, & filius est patris filius.*

2 Relata recipiunt magis & minùs.

3 Re-

3 Relata recipiunt contraria. *Sic virtus, quæ ad studiosum refertur, vitio contrariatur, & amicitia Pyladis & Orestis minor fuit, quàm Johannis & Petri Apostolorum.* Sed istæ duæ proprietates novissimè nominatæ, neque omnibus relatis competunt; nihil enim contrariatur *duplo & dimidio:* nec solis, quia conveniunt etiam Qualitati; nec relatis ut sunt relata, sed ut qualitate fundantur. *Sic enim scientia ignorantiæ contrariatur, ut est habitus, sed non ut ad scibile refertur.*

4 Relata simul sunt naturâ. *Simul verò natura dicuntur*, quæ posita se ponunt, & perempta se perimunt invicem, & quorum alterum non est alterius causa; sic *Posita patre ponitur filius, nec pater ut pater est filij causa, sed ut homo.*

Prima proprietas utrisque relatis convenit; secunda, & tertia solùm relatis secundùm dici; quarta solùm relatis secundùm esse.

Series

Series relationis.

Relata sunt vel secundum
- Dici quæ propriè ad hoc prædicamentum non spectant.
- Esse quæ dividuntur vel
  - Secundùm fundamentum, & ita quædam fundantur vel in
    - Quantitate; ut *æquale & inæquale*.
    - Qualitate; ut *Simile & dissimile*.
    - Substantiâ; ut *Pater & Filius*.
  - Secundũ terminos & sic sunt vel relata
    - Æquiparantiæ quorum termini sunt ejusdem dignitatis; ut *Simile, ÆEquale*.
    - Disquiparantiæ quorũ unum alterum superat; ut *Pater & Filius, Dominus & Servus*.

CAP. XII.

De Actione & Passione.

ACtio est vis agentis in passum, secundùm quam in id, quod subjicitur *Actio.*

citur agere dicatur, ut *calefactio*, *frigefactio*.

Quæ ad actionem requiruntur.

Quatuor ad omnem actionem requiruntur. Primò agens, ut *ignis*, secundò qualitas, secundùm quam agit, ut *calor*, tertiò patiens, ut *aqua*, quartò actionis receptio, ut *ingressus caloris in aquam*.

Actio duplex.

Actio est duplex vel
- Transiens, quæ immutationem extrinsecus adfert, & est propriè hujus considerationis; ut *cùm ignis aquam calefacit*.
- Immanens, quæ in eodem subjecto, quo excitata est terminatur; ut *volitio*, *intellectio*, *sensatio*.

Proprietates ejus sunt tres.

1 Actio omnis passionem infert.

2 Actio recipit magis & minùs.

3 Actio recipit contraria.

Sed istæ duæ posteriores proprietates actioni per se non insunt, sed per & propter Qualitates; *Calefactio enim & frigefactio contrariantur, quia calor & frigus sunt contrariæ qualitates, & aliud alio magis minúsque calefacit, prout magis minúsve calet*.

Series

Series Actionis.

Actio dividitur vel ratione
- Modi secundùm quem agit, & ita est vel
  - Immanens.
  - Transiens.
- Causæ & est vel
  - Naturalis, & hujus tot sunt species, quot sunt potentiarum naturalium.
  - Voluntaria
    - Corporis, ut *saltatio, natatio, &c.*
    - Animi quæ est vel
      - Intellectûs.
      - Voluntatis.

Series Actionis.

Passio est actionis receptio, ut *calefieri, frigefieri.* *passio.*

Est duplex vel
- Transmutativa, cum realis aliqua mutatio fit in patiente, ut *cùm aqua calefit*; hæc *transeunti* actioni respondet.
- Intentionalis cùm nulla fiat evidens mutatio, ut *visio*; hæc *imminenti* respondet.

Passionis divisio.

Hæc passio ab illa in qualitate differt, quia hæc est receptio & introductio Qualitatis, illa est qualitas recepta & introducta, licèt non permanens.

Quomodo à passione in Qualitate differt.

In utroque prædicamento notandum, quòd quædam vocabula, & figurâ

vocis, & terminatione, vim habent actionem aut passionem significandi, ut *docere & doceri*, *scribere & scribi*; quædam terminatione sunt activa, & significatione passiva, ut *timere, intelligere, videre, & omnia verba sensûs*; quædam denique sunt terminatione passiva, & significatione activa, ut *insidiari proficisci.*

Nota.

Proprietates ejus tres sunt.

1. 2. 3. Passio præsupponit actionem. Recipit contraria: Intenditur & remittitur.

Series passionis.

Series passionis.

Passio est { Naturalis, { Animi, { Intellectûs. / Voluntatis. } / Corporis. } / Voluntaria. }

CAP. XIII

De quatuor ultimis prædicamentis.

Ubi. UBi est loci notatio, rei, personæ, aut facto accommodata. *Ut in foro esse.*

Quando. Quando est temporis notatio, rei, personæ, aut facto accommodata, ut *nudiustertius.*

Quomodo hic sumuntur. Ubi & Quando nec interrogativè

hîc ſumuntur, ut *quando rediit herus? ubi illic ſcelus qui me perdidit?* nec indefinitè, ut *quando venit plenitudo temporis Deus miſit filium ſuum*; ſed relativè, Quando enim idem ſignificat quod Aliquando, vel eſſe in tempore, & indicat affectionem rei, quæ eſt, fuit, vel erit in tempore: & ubi ponitur pro Alicubi eſſe, ſeu eſſe in loco, habitudinem notans rei locatæ ad locum, quo circumſcribitur, & in quo continetur.

Situs eſt rei ejuſque partium poſitio; ut *Seſſio, Statio*. *Situs.*

Habitus eſt integumenti ad corpus applicatio, ut *togatum eſſe, ocreatum eſſe.* *Habitus.*

Proprietates ſingulorum tres ſunt.

1 Non intenduntur & remittuntur.

2 Non habent contraria.

3 Rebus competunt, præſertim corporeis.

Series quatuor prædicamentorum minùs principalium.

Series

Ubi eſt vel	Naturale, Fortuitum,	Utrumque vel	Cōmune, ut *in foro eſſe.*	
			Propriū *quādo aliquid in proprio loco continetur.*	

Series Quando.

Quando est vel { Præteritum, ut *in præterito* / Futurum, ut *in futuro.* / Præsens, ut *in præsenti* } *Seculo, Mense, vel Anno esse.*

Series Situs.

Situs est vel { Naturalis { Animatorum, ut *capitis vel pedis sursum & deorsum.* / Inanimatorum, ut *hoc vel illo modo situm suum habeant.* } / Voluntarius vel fortuitus, ut *pro libito sedeamus, stemus, accumbamus.* }

Series Habitus.

Habitus est vel { Naturalis in bruto, ut *calcar in gallo, promuscis in Elephante.* / Voluntarius in homine, estque rursus vel { Indumenti. / Ornamenti. / Pœnæ. } }

CAP. XIII.

De oppositione, & ante oppositionem primò de Identitate & Diversitate.

TErtia pars tractationis de Categoriis sequitur, quæ agit de distinctione

ne quorundam vocabulorum, quæ ad pleniorem prędicamentorum cognitionem conducunt à Posteriori, & obinde appellantur Postprædicamenta.

Postprædicamentum verò definitur supplementum quoddam traditum immediatè post prædicamenta, valens ad eorum cognitionem à posteriori. *Postprædicamentum quid.*

Quinq; sunt postprædicamenta { 1 Oppositio, 2 Modi priorum, 3 Modi simul, 4 Motus, } 5 Modi habendi. *Quot sunt.*

Quæ omnia his versiculis comprehenduntur.

1 *Op.* 2 *pri.* 3 *mo.* 4 *simul.* 5 *ha.* *tot sunt postprædicamenta*

Primum igitur postprædicamentum est Oppositio, sed quia ex rerum convenientia meliùs cognoscetur earum oppositio, pauca præmittemus de rerum Identitate & Diversitate, posteà ad oppositionem descendemus.

Quæcunque sunt in prædicamentis vel { Conveniunt, & sunt idem, { Genere. Specie. Numero. } aut Differunt, & sunt res, vel { Diversæ. Oppositæ. } }

Conveniunt quibus aliquid est commune.

Quæ conveniunt genere. Ea Genere conveniunt quæ eidem generi, vel proximo, vel remoto subjiciuntur; *sic homo & brutum in animali ut in proximo, in substantia, ut in remoto genere conveniunt.*

Species. Conveniunt specie quæ sunt ejusdem speciei individua, ut *Socrates & Plato.*

Numero seu individuo conveniunt, quæ eandē rem singularem designant, sive sint

1. Plura nomina ejusdem rei, ut *gladius & ensis.*
2. Definitum & definitio, ut *hic homo, hoc animal rationale.*
3. Proprium & ejus subjectum, ut *Socrates, & hoc risibile.*
4. Accidens & subjectum; ut *Rex, & hic purpuratus.*

Regula. Quæcunque individuo conveniunt, etiam specie, & quę specie genere conveniunt, non contrà. Sic *Socrates & Sophronisci filius individuo conveniunt, scilicet in uno particulari homine, & proinde in homine, proinde in animali conveniunt; homo autem & brutum in genere conveniunt, sed nec in una specie, nec in uno individuo.*

Diversæ res dicuntur quæ inter se differunt,

differunt, sine omni pugna, ut *aurum & lapis*

Tripliciter verò res dicuntur diversæ { Realiter, Formaliter, Modaliter. — *Res quot modis dicantur diversa.*

Realiter dicuntur differre, quæ se habent ut res seperatæ, & à se invicem se junctæ, ut *homo & arbor*. — *Realis distinctio quotuplex.*

Hæc autē realis distinctio est { Interna, per internos terminos; Externa, per externos

Interna distinctio rursus est vel { Subordinata quæ fit per terminos subordinatos estque vel { Generica, Specifica, Numerica. } Coordinata quæ fit per terminos coordinatos. — *Interna.*

Generica distinctio est eorum quæ differunt genere vel proximo, vel remoto; ut *homo, & virtus*. — *Generica.*

Specifica est eorum quæ ex uno genere orta per essentiales differentias separantur; vel quæ sub speciebus disparatis ponuntur, ut Individua diversa, sic *homo à bruto, Bucephalus ab Alexandro separatur*. — *Specifica.*

Individualis distinctio, est separatio duorum, aut plurium individuorum sub una specie positorum, quæ nume- — *Numerica.*

ro differre dicuntur, ut *Petrus*, & *Paulus*, *hæc & illa arbor*.

Coordinata Coordinata distinctio est quando res per suas causas, sive proximas, sive remotas vel subjectum per sua accidentia, vel accidentia per subjecta distinguuntur, uti *loqui & balare subiecto, risus & fletus causa efficiente differunt*.

Externa. Externa differentia fit, quando res per objecta, adjuncta, circumstantias loci aut temporis distinguuntur; ut *si unus ab altero per vestes, arma, aut loci distantiam separetur*.

Modalis distinctio. Modalis distinctio est, cum duo entium mediata distinguantur, ut Essentia, & Existentia; quarum hæc singularium est, illa universalium; sic etiam qualitatum gradus distinguuntur, ut *calor in primò gradu à calore in secundo modaliter differt*.

Formalis distinctio. Formaliter dicuntur differre, quorum unum sub alterius definitione sumitur; sic omnia quæ sibi invicem subordinantur inter se differunt, ut *homo & animal, animal & animatum*. His prælibatis ad oppositionem redeo.

Oppositio. Oppositio est duorũ simplicium terminorum repugnantia, ita ut nec unus alteri, nec uterque tertio possit secundùm idem, eodemque modo, & tempore

pore convenire: *idem enim, eodemque respectu, simul pater non est, & filius.*

Dicuntur autem opposita quadrifariam { Relativè, Privativè, Contrariè, Contradictoriè. — *Opposita quadruplicia.*

Relativè opposita sunt quorum unū consistit ratione alterius, ut *Pater & Filius*. Hæc ex iis quæ superiùs in Relatione dicta sunt planiùs elucescunt.

Contraria sunt quæ sub eodem genere posita maximè à se invicem distant; & eidem susceptibili vicissim insunt, à quò se mutuò expellunt, nisi alterum eorum insit à naturâ. — *Contraria.*

Ad contraria igitur tria requiruntur, primò ut sint sub eodem genere, scilicet Qualitatis: nam solarum Qualitatum est contrarietas; secundò ut maximè à se invicem distent in natura positiva, id est, ut ambo extrema sint positiva; tertiò ut se invicem expellant, nisi alterum eorum insit à natura: *sic calor & frigus in aquâ, in pariete albedo & nigredo contrariantur.* — *Quæ requiruntur ad contraria.*

Contraria sunt duplicia, Mediata, vel immediata. — *Contraria duplicia.*

Mediata sunt quæ medium aliquod habent; *sic inter calidum, & frigidum admittitur tepidum, inter album, & nigrum, intervenit flavum.* — *Mediata.*

Immediata sunt quæ nullum admittunt *medium, ut par, & impar; sanum, & ægrum.*

Triplex medium. Notandum verò quòd triplex est medium, Subjecti vel abnegationis, cui nullum oppositorum convenit; *sic lapis nec pater est, nec filius, nec cæcus, nec videns*: hujusmodi medium habent relata, & privantia: vel medium proportionis inter excessum & defectum, *sic virtus moralis dicitur in medio consistere*, vel participationis. *sic color viridis est medium:* cujusmodi medium intelligimus quando contraria mediata nominamus.

Privativa. Privativa opposita sunt privatio, & habitus; quorum hic præsentiam, illa rei absentiam denotat in subjecto capaci: *sic cæcitas est privatio visus.*

Ad privationem tria requiruntur. Ad privationem igitur tria requiruntur: primò, ut ambo opposita habeant fieri circa idem subjectum, *unde cæcitas non est auditûs, sed visûs privatio*, quia ambo habent fieri circa oculum: secundò ut fiant circa idem subjectum ordine irregressibili; sic *a privatione ad habitũ non datur regressus, si modo privatio illa sit totalis:* tertiò ut tempus sit à natura determinatum; *unde catulus ante diem decimum non dicatur cæcus.*

Privatio

Privatio verò duplex est: Totalis, vel Particularis. *Privatio.*

Privatio totalis est privatio & actûs & potentiæ, ut *Si homo nascatur cæcus.* Hic verò primam potentiam non intelligo, quæ ab anima sentiente fluit, & omnibus æqualiter inest, sed secundam, quæ à recta organi dispositione emanat, & potest demi. *Totalis.*

Privatio partialis seu actualis est quæ actum tollit, sed non potentiam; ut *in connivente, aut dormiente est privatio visûs, sed non totalis.* Atque hæ duæ species per regressum distinguuntur; à partiali enim, sed non à totali privatione concedendus est regressus, ut *à somno ad vigiliam, non à morte ad vitam.* *Partialis.* *Quomodo distinguūtur.*

Contradictoria oppositio est affirmatio & negatio ejusdem vocis simplicis, ut *homo non homo.*

Hæc omnium est fortissima, quia caret cùm participationis, tum abnegationis medio; *nihil enim datur, quod partim est homo, partim non homo; aut quod neque homo est, neque non homo.* *Contradictoria.*

CAP.

CAP. XV.

De modis Priorum & Simul.

Quinque modi priorum.

QUinque modis aliud alio dicatur prius, qui omnes his versiculis comprehenduntur.

1 *Tempore*, 2 *Naturâ*, 3 *Prius ordine*, & 4 *Honore*.
5 *Causâ causato dicimus esse prius.*

Tempore. Tempore prius dicitur, quod est altero antiquius, ut *senex puero*.

Naturâ. Naturâ prius, à quo non retrò commeat consequutio, ut si unum sit non necesse est duo esse, sic genera speciebus priora sunt, & species individuis, ut *animal homine*, & *homo Socrate*.

Dignitate. Dignitate prius quod altero excellentius dicitur, ut *miles armigero*.

Ordine. Ordine prius dicitur, quod prius disponitur, ut *exordium narratione*.

Causâ. Causâ prius est, cùm consequentia valet ab uno ad alterum, & unum est alterius causa: *sic hominem esse convertitur cum hac propositione* homo est; quia enim homo revera est in rerum naturâ, ideò hæc propositio verificetur, *Homo est*.

Tres sunt modi simul.

1 Tempore,

1 Tempore, quorum generatio est in eodem tempore, ut *Hippocratis gemellorum*

2 Naturâ, quæcunque convertuntur secundùm essendi consequutionem, & neutrum est causa alterius; ut *Pater & Filius, Dominus & Servus.*

3 Divisione, cujusmodi sunt differentiæ & species idem genus condividentes, ut *rationale & irrationale, homo & brutum.*

CAP. XVI.

De Motu & Modis habendi.

Motus est successiva vel instantanea mutatio substantiæ aut accidentis, in potentia, ad aliam formam, sive internam, sive externam suscipiendam. *cùm homo generetur mutatur substantia ad animam rationalem acquirendã; cùm paries dealbatur externa forma inducitur.* *Motus quid.*

Ejus sex sunt species, 1 Generatio, 2 Corruptio, 3 Augmentatio, 4 Diminutio, 5 Alteratio, 6 Latio; quæ, per terminos *à quibus* & *ad quos* moventur, definiuntur. *Sex species motûs.*

1 *Generatio.*

Generatio est motus à Non esse, ad Esse;

Esse, ut *quando ex semine patris quod est non ens tale homo generatur.*

2 *Corruptio.* Corruptio est motus ab Esse ad Non esse, ut *quando ex homine vivente, fit cadaver.*

3 *Augmentatio.* Augmentatio est motus à Minore ad Majorem quantitatem; ut *cùm ex parvo surculo, crescit arbor.*

4 *Diminutio* Diminutio est motus ex Majore ad Minorem quantitatem; ut *quando homo pinguis fit macilentus.*

5 *Alteratio.* Alteratio est motus ab Una qualitate ad Aliam, ut *si aqua frigida fit calida.*

Latio. Latio est motus ab uno loco ad alium, ut *si quis iter faciat ab Oxonio alióve loco ad Londinum.*

Nota. Generatio & Corruptio versantur circa Substantiam, & fiunt in momento, Augmentatio & Diminutio circa Quantitatem. Alteratio circa Qualitatem, Latio circa Ubi & in tempore successivo perficiuntur.

Octo habendi modi. Octo sunt habendi modi, vel scilicet 1 Qualitatem, ut *Virtutem*; vel 2 Quantitatem, ut *Bicubitum*; vel 3 Vestimentum, ut *Tunicam*; vel 4 Aliquid in parte, ut *Annulum supra pollicem*; vel 5 Partem, ut *Oculum*; vel 6 Aliquid in vase, ut *Vinum in amphora*; vel 7 Possessio-

Possessionem, ut *Domum*, vel 8 Mulierem, ut *Uxorem*; sed iste habendi modus postremus ab Aristotele habetur pessimus. Hi octo modi his versiculis comprehenduntur.

1 *Affectum*, 2 *Quantum*, 3 *Vestitum dic velut*, 4 *Aurum*.
5 *Membrum*, 6 *Contentum*, 7 *Possessio*, 8 *Vir Mulierem*.

Plures forsan Modi istis possunt addi, sed hi quos recensuimus sunt vulgares & præcipui.

Hactenus vox simplex nos protraxit: restat complexa proximo libro enucleanda.

LIBER

LIBER SECVNDVS.

CAP. I.

De Diviſione hujus Libri ſecundùm partitionem vocis complexæ.

VOX complexa quæ eſt hujus ſecundi Libri Subjectũ, in tres partes (ut ſuperiùs oſtenſum eſt) dividitur, in complexam,
- Voce tãtùm.
- Re tantũ,
- Re & voce ſimul.

De complexa voce tantùm agemus in tractatu de Definitione & Diviſione. Definitio enim, ut *animal rationale*, & Diviſio, ut *rationale & irrationale*, licèt plures ſint voces, unam tamen rem deſignant, illa hominem, hæc autem animal.

De voce complexâ re tantùm in

tractatione de Distinctione, & Limitatione loquemur; ubi docebimus quomodo Ambigua sunt distinguenda, aut Obscura limitanda & explicanda.

De voce complexâ re & voce simul ultimò tractabimus in propositione, ubi primò ejus partes, deinde essentiam, tertiò divisiones multiplices, ultimò affectiones fusiùs declarabimus.

CAP. II.

De Definitione & Divisione.

DEfinitio est definiti explicatio, seu evolutio; sic nomen unum per aliud explicatur; ut *Solstitium est Solis statio*; item res una per aliam priorem evolvitur, ut *Homo est animal rationale.* *Definitio definitionis.*

Hinc elicitur duplex definitio, *Nominalis*, aut *Realis*. *Definitio duplex.*

Nominalis est quæ vocis significationem declarat, & fit duobus modis, vel cùm ignotius vocabulum notiori explicatur, ut si dicam *Honestum est quod decet*; vel cùm Etymologia seu origo nominis ostenditur, ut *Si homo* *Nominalis.*

definiatur.

definiatur, quia ex humo factus est.

Realis. Realis definitio est, quæ rei essentiam & naturam declarat, de qua hoc loco potissimùm agitur.

Realis duplex. Realis hæc definitio est duplex, vel
- Germana & essẽtialis quę propriè Definitio dicitur.
- Accidentalis, quæ vulgò Descriptio appellatur.

Essentialis. Essentialis definitio est, quæ ex genere proximo, & differentiâ constitutivâ conflatur; ut *Homo est animal rationale*, *Animal est corpus animatum sensibile.*

Et quia ex genere constat, necesse est ut quicquid rectè definiatur sit species; quoniam verò differentiam constitutivam habet adjunctam, non potest non esse convertibilis cum Definito.

Accidentalis. Definitio accidentalis seu Descriptio est, quæ ex proprietatibus aut accidentibus cum genere unitis conflatur; ut *Homo est animal bipes, loquendi potentia imbutum.*

Regula. In omni definitione observandum ut sit brevis, perspicua, & cum definito convertibilis.

Ut

Ut per Definitionem *quid ſit*, ita per Diviſionem *quotuplex res ſit* intelligatur.

Eſt autem Diviſio, totius in partes reſolutio, vel (ut alii definiunt) eſt latiùs patentis in membra anguſtiora deductio; ut *ſi animal dividatur in rationale & irrationale.* *Diviſio quid.*

Diviſio alia eſt	Perfecta, ſeu ſubſtantialis
	Imperfecta, ſeu accidentalis.

Duplex eſt.

Diviſio perfecta, ſeu ſubſtantialis eſt totius propriè dicti, & perfecti, in partes propriè dictas reſolutio. *Subſtantialis.*

Diviſio ſubſtantialis tribus modis fiat. Primò, quando totum univerſale dividitur in partes ſubjectivas, id eſt, cùm genus in ſpecies, aut ſpecies in Individua diſtribuitur; ut *ſi animal dividatur in hominem, aut brutum; aut homo in Socratem, Platonem, Ariſtotelem, & reliqua individua.* *Tribus modis fit diviſio ſubſtantialis.*

Secundò, quum totum eſſentiale in partes eſſentiales diſcinditur, ut *homo in corpus & animam rationalem.*

Tertiò, quando totum integrale in partes integrantes ſecatur, ut *ſi equus diſſecaretur in truncum, & artus; aut urbs in domos, templa, & plateas.*

Ex

Ex dictis divisionibus prima maximè omnium meretur Divisionis nomen; reliquæ magis Partitiones quàm Divisiones sunt appellandæ.

Imperfecta Divisio est, cùm totum per accidens in partes resolvitur.

Accidentalis quot modis fit.

Accidentalis divisio trifariam fiat vel enim

- Subjectum per accidentia dividitur, ut *homines aut liberi sunt aut servi.*
- Accidens per subjecta, ut *bonorum aliud est animi aliud corporis.*
- Accidens per accidētia, ut *bonorum aliud honestum est, aliud utile.*

CAP. III.

De Distinctione & Limitatione.

VOX complexa re tantùm est, vel Ambiguum, quod Distinctione, vel Obscurum, quod Limitatione indiget

Distinctio.

Distinctio est declaratio seu enodatio vocis ambiguæ in varia sua significata, ut *Si lupum distinguamus in hominem rapacem, quadrupedem, & piscem; aut taurum, in montem, animal, & sydus.*

Distin-

Distinctio in omni rerum conside- *Regula.* ratione primùm est adhibenda.

Distinctioni affinis est Limitatio, *Limitatio.* quæ est determinatio alicujus vocabuli, cùm multa possunt simul ipsi attribui, sic *homini vita, sensus, & intellectus attribuuntur*; sed limitandum quomodo hæc accidentia huic subjecto conveniunt, *non enim homo quà homo vivit sed quà corpus animatum, sentit quà animal, & quà homo intelligit.*

CAP. IV.
De Partibus propositionis.

VOX complexa re & voce, quæ ex pluribus vocibus conflatur, vocatur Oratio.

Oratio est vox significans ex instituto, cujus partes aliquid separatim significant, ut *Quæ te dementia cepit?* *Oratio.*

Estque vel { Perfecta, quæ perfectum sensum in animo audientis gignit. / Imperfecta, quæ sensum imperfectum parit, ut *homo bonus.* } *Duplex est.*

Perfecta

Perfecta oratio duplex. Perfecta rursus duplex est, vel non Enuntiativa, quæ licèt perfectum sensum in animo audientis gignat, non tamen verum quid aut falsum significat; *cujusmodi sunt omnes orationes deprecatoriæ, optativæ, admirativæ, & imperativæ, ut Vive memor quàm sis ævi brevis. Quid faciam Romæ?* vel Enuntiativa, quæ à Logicis enuntiatio, seu Propositio dicitur.

Enuntiatio. Enuntiatio autem est oratio indicativa, verum aut falsum significans, ut *Homo est animal.*

Eius partes signata. Ejus partes sunt vel { Signantes. Signatæ.

Partes signatæ sunt Prædicatum Subjectum, & utrumque conjungens Copula.

Prædicatum. Prædicatum est totum illud quod sequitur Copulam.

Subiectū. Subjectum est illud quod præcedit.

Copula. Copula est verbum utrasque partes connectens, ut *in hac propositione homo est animal.* Homo *est subiectum,* Est *copula,* Animal *prædicatum.*

Observatio. In his summoperè observandum, quòd non semper unum vocabulum, sed aliquando Oratio, nec quòd scriptione seu loquutione, sed quòd ordine syntaxeos verbum præcedit, pro sub-

subjecto, & quod ipsum sequitur pro prædicato est habendum. *Sic in hac propositione, Ardua ad virtutem via est,* via ad virtutem *est subiectum,* Est *copula,* ardua *prædicatum.*

Partes signantes sunt vel { Categorematicæ. / Syncategorematicæ. } *Signantes.*

Partes Categorematicæ seu per se aliquid significantes sunt nomen, & Verbum. *Nomen.*

Nomen est vox simplex ex instituto significans, cum nullo temporis discrimine, finita, recta, cujus nulla pars, quicquam separatim significat, ut *homo.*

Verbum est vox simplex, finita, recta, tempus adsignificans, cujus partes nihil seiunctim designant: ut *curro non solum cursum significat sed tempus præsens quo quis currit.* *Verbum.*

Nomen à verbo differt, quòd illud sine tempore, hoc tempus adsignificat; ambo verò ab Oratione, quòd Oratio est vox complexa, istæ verò voces simplices, Orationis partes aliquid separatim significant, non autem Nominis, aut Verbi.

Casus nominis & verbi, id est, omnes præter casum rectum, & modum indicativum, sicut etiam nomina &

verba infinita, enuntiationem, imperfectam faciunt; *ut* Socratis est, *imperfectè aliquid enunciat, nisi addatur Domus, liber, aut aliquid tale, sic etiam non animal currit, nihil indicat, nisi explicamus quid sit illud non animal.*

Syncategorematica. Partes syncategorematicæ quæ nihil nisi aliis adjunctæ significant, sunt signa quæ non rem aliquam, sed rei modum ostendunt, ut *Omnis, nullus*

Signa verò sunt duplicia, vel { Universalia, ut *Omnis, quilibet, unusquisque.* Particularia, ut *Aliquis, quidam, non Omnis.* }

Notandum verò, quòd Adverbia quandoque horum Adiectivorum, & pronominum vicem supplent; *sic nunquam idem sonat, quod Nullus: Semper idem quod Omnis: Aliquando quod Aliquis*

Observatio. Ultimò observandum, quòd partes propositionis non semper expressæ reperiuntur, sed aliquando implicitè includuntur; unde duplex oritur propositio, Explicita, quando quælibet pars explicatur, ut *homo est Animal*, aut Implicita, ubi una aut plures partes reticentur, ut *ningit, Cæsar venit*, quam resolvimus addendo copulam

&

& transmutando verbum in participium; ut *cœlum est ningens*, *Cæsar est veniens*.

CAP. X.

De Prædicatione.

FUerunt propositionis partes, sequitur earum partium dispositio, quæ vulgò Prædicatio appellatur, in qua tota propositionis essentia consistit.

Prædicatio est vera prædicati de subiecto affirmatio, aut negatio. *Prædicatio quid.*

Estque duplex vel { Ordinata. Inordinata. *Quotuplex*

Ordinata prædicatio propriè dicitur, quando illud prædicatur, aut subjicitur, quod revera prædicari aut subjici debet; ut in hac propositione, *homo est animal*, Animal naturaliter de homine prædicatur, quia supra eum ponitur in serie prædicamentali substantiæ. *Ordinata.*

Hæc ordinata prædicatio est duplex { Essentialis. Accidentalis.

Essentialis prædicatio est, quando prædicatum est de essentia subjecti, & quinque modis accidit. Vel cùm genus remotum de specie prædicatur; ut *Essentialis.*

 homo

homo est corpus; vel genus proximum de sua specie, ut *homo est animal*; vel
3 differentia remota de specie, ut *homo est sensilis*: vel differentia proxima de
4 specie immediatè sibi subjectâ, ut *Homo est rationalis*: vel denique species
5 de suis individuis, ut *Plato est homo*: atque omnes hæ prædicationes dicuntur Univocæ; quia prædicatum dicitur de subiecto, & secundùm nomen, & nominis rationem.

Accidentalis. Accidentalis prædicatio est, quando prædicatum ad essentiam subjecti non spectat, ut *Cæsar est fortis*.

Tripliciter hæc prædicatio fiat, vel cùm
- Proprium dicatur de suo subiecto, ut *homo est risibilis*.
- Accidens de substantia cui inest prædicetur, ut *homo est albus*.
- Accidens accidenti attribuatur, ut *hoc album est dulce*.

Hæ prædicationes vocantur Paronymicæ seu Denominativæ, quia prædicatum de subiecto dicitur secundùm nomen tantùm, & non secundùm nominis definitionem.

Inordinata prædicatio quid. Inordinata prædicatio est ubi nullus servatur ordo naturalis in prædicando,

cando, ut *Animal est homo*, ubi *homo* qui est quid inferius *de animali* prædicatur quod est ipso superius.

Inordinata prædicatio est duplex { Præter / Contra } ordinem. *Quotuplex.*

Prædicatio contra ordinem est, quando inferiùs de superiore prædicatur, ut *animal est homo*.

Prædicatio præter ordinem est, quando idem prædicatur de seipso, ut *hic homo est Petrus*.

His inordinatis prædicationibus possumus addere falsas & figuratas, sed illæ ab omni arte, hæ à Logica sunt longissimè amovendæ.

CAP. VI.

De Divisione Propositionis secundùm Substantiam.

Hactenus de Propositionis partibus, & partium dispositione: sequuntur ejus divisiones tribus modis sumendę,

vel secundùm { 1 Substantiam, in Categoricam & Hypotheticam. *Divisio propositionis.*

 Quan-

2 Quantitatem in { Universalem. Particularem. Singularem. Indefinitam.

3 Qualitatem, in affirmatem & Negantem.

Juxta communem versiculum. *Quæ ca. vel hyp. qualis. ne. vel aff. Uni quanta ? par. in. sin.*

Divisio propositionis secundùm substantiam. Primò autem de divisione secundùm Substantiam, *Quæ? ca. vel hyp.* id est, si quæratur quænam sit hæc vel illa propositio, respondere debemus, *Categorica vel Hypothetica*; ut quærenti quænã sit hæc propositio, *Homo est animal*, respondendũ est, *Categorica*.

Categorica Categorica, seu simplex propositio est, quâ unum prædicatum uni subjecto attribuitur, aut ab eodem adimitur, ut *homo est animal*, *homo non est lapis*.

Duplex. Est duplex, Pura, vel Modalis.

Pura propositio est, in qua prædicatum cum subjecto disponitur sine expresso dispositionis modo, ut *Homo est animal*. Hæc etiam rursus subdividitur in Propositionem *secundi adjecti*, in qua solum verbum substantivum [Est] subjecto additur, ut *Socrates est*, *Plato est*; quæ si resolvantur idem

idem sonant, quod *Socrates est existens, Plato est existens*; & Propositionem *tertii adjecti*, ubi tres enuntiationis partes simul explicantur, ut *Socrates est animal, Plato est animal.*

Modalis est, quæ aliquo dispositionis modo afficitur. *Modalis.*

Modi verò sunt quatuor { Necesse, Possibile, Contingens, Impossibile. *Modi quatuor.*

Modus *Necesse* significat ejusmodi dispositionem quæ aliter se habere non potest, sive ea necessitas sit simplex & absoluta; ut *Necesse est hominem esse rationalem*; sive ex suppositione, ut *Necesse fuit Messiam venire, scilicet ex suppositione promissionis divinæ.* *Necesse.*

Impossibile notat repugnantiam inter prædicatum & subjectum, sive ea sit absoluta, ut *Impossibile est Deum esse finitum*; sive ex suppositione, ut *impossibile est nos Deum videre*; hoc supposito, quod in carne remanemus. *Impossibile.*

Possibile significat rem, quæ nondum est esse posse; ut *possibile est ludentem vincere.* *Possibile.*

Contingens notat rem quæ est, posse non esse, ut *Contingens est hominem stantem sedere.* *Contingens*

In his verò propositionibus de *Possibili* & *Contingente* duplex sensus est observandus { Compositus. / Divisus.

Sensus Compositus. Compositum sensum voco eiusmodi sententiam, quâ res manens talis possit uno & eodem tempore contraria suscipere; ut *Possibile est calidum esse frigidum*, quasi diceremus, *Possibile est calidum manens calidum, esse frigidum*; & ita sensus compositus est falsus.

Divisus. Divisum appello, quando affirmatur, rem, quæ nunc est talis, posse alio tempore fieri non talem; & ita *possibile est calidum esse frigidmm, id est, aquam quæ nunc est calida alio tempore frigidam fieri*

Nota. In omnibus Modalibus, hoc generaliter notandum, quòd ex duabus partibus constat, Dicto, & Modo: Modus præcedit, Dictum sequitur copulam: ut *Necesse est hominem mori, Necesse* est modus, *Hominem mori* est dictum.

Hypothetica. Hypothetica seu composita propositio est, quæ constat ex pluribus propositionibus aliquâ coniunctione unitis, ut *si equus volet, habet pennas.*

Hypo-

Hypotheticæ propositionis quinq; sūt species,

Conditionalis quæ	*unitur nota* Conditionali, ut *si ambulat pedes habet*.
Copulativa, quæ	Copulativâ, ut *homo est animal, & est rationalis*.
Disiunctiva, quæ	Disiunctivâ, ut *vel nox est, vel dies*.
Causalis, quæ	Causali, ut *Dies est, quia sol lucet*.
Temporalis, quæ	Temporali, ut *dū quis currit, movetur*.

Quinque Species.

Omittitur nonnunquam nodus venustatis gratiâ; ut *obsequium amicos, veritas odium parit*. *Nota.*

CAP. VII.

De divisione propositionis secundùm qualitatem.

SEcunda divisio propositionis est secundùm Qualitatem, *Qualis ne: vel aff.* id est, si interrogetur, qualis est aliqua propositio, respondere debemus, Est *affirmativa* aut *Negativa*. *Secunda propositionis divisio.*

Affirmativa. Affirmativa propoſitio eſt, in qua prædicatum cum ſubjecto conjungitur, ut *homo eſt animal.*

Negativa. Negativa eſt, quæ prædicatum à ſubjecto disjungit, ut *homo nõ eſt lapis.*

Utraque rurſus eſt vel { Vera. Falſa.

Vera. Vera id quod res eſt enunciat, ut *Socrates eſt homo.*

Falſa. Falſa aliter rem indicat, quàm reverà eſt, ut *Socrates eſt Leo.*

Et quia res in propoſitione aliquando neceſſariò veræ ſunt, aliquando manifeſtè falſæ, nonnunquam verò nec planè veræ nec omninò falſæ, hinc triplex oritur propoſitio, *Neceſſaria, Impoſſibilis, Contingens.*

Neceſſaria Neceſſaria propoſitio eſt, in qua attributum neceſſariò ſubjecto conjungitur, ut *Fortitudo eſt virtus.*

Impoſsibilis. Impoſſibilis eſt, cùm fieri non poſſit, ut ita ſe res habeat, ac ipſa oratio declarat, ut *lapis ſentit.*

Contingens. Contingens eſt, cujus extrema nullâ neceſſitate cohærent, ut *Socrates eſt doctus.*

Obiter verò hîc notandum diſcrimen inter Propoſitionem Finitam, & Infinitam; atque Affirmantem, & Negantem.

Negans

Negans enim ſemper habet vel ſignum aliquod negativum, ut *Nullus, neuter*, toti propoſitioni præfixum, ut *Nullus homo eſt lapis*; vel notam negantem [*Non*] copulæ additam, ut *homo non eſt lapis*. *Nota.*

Ad propoſitionem verò infinitam conſtituendam ſufficit, ſi [*Non*] ſubjecto, vel prædicato aut utriſque addatur, non autem copulæ; ſic *Non homo eſt animal*, eſt propoſitio Infinita, ſed Affirmans, at *Homo non eſt animal*, eſt propoſitio Finita ſed Negans.

CAP. VIII.

De Diviſione Propoſitionis iuxta Quantitatem.

VLtima propoſitionis diviſio eſt ſecundùm Quantitatem. *Un. Quanta, par. ind. ſing.* Quærenti enim Quanta eſt propoſitio aſſignata, reſpondemus eſt *univerſalis, particularis, & indefinita* *Tertia diviſio propoſitionis.*

Univerſalis propoſitio eſt, quæ habet univerſale ſignum ſubjecto expreſſè additum, ut *Nullus homo eſt lapis. Omnis homo eſt animal.* *Univerſalis.*

Notandum verò, quòd hoc ſignum *Omnis duobus modis ſumitur.*

[*Omnis*]

Omnis aliquando distributivè, aliquando collectivè sumatur.

Distributivè. Distributivè sumitur, quando significat prædicatum posse distribui in ea quæ subjecto continentur; sic hæc propositio, *Omnis homo est animal*, notat animalis naturam Socrati, Platoni & cuilibet particulari homini attribui posse.

Estque iterùm Distributivum, vel in { Genera singulorum. / Singula generum.

Prædicatum in singula generum distribuitur, quando singulis individuis subjecto contentis potest communicari; *Omnis arbor est corpus animatum.*

Prædicatum in genera singulorum discinditur, quando non in singula individua, sed individuorum certos ordines & classes distribuitur; ut *Omnes homines salvabuntur*, est ac si diceres *Homines ex omni ordine ac genere erunt servati.*

Collectivè. Collectivè sumitur [*Omnis*] quando subjectum sub collectione numericâ ita distribuitur, ut prædicatum in inferiora distribui non possit; *ut omnes planetæ sunt septem*, *Omnes Apostoli fuerunt duodecem.*

Signum

Signum omnis *Collectivum*, ut & *Distributivum* in genera singulorum imperfectè & secundariò universalem propositionem facit. *Regula.*

Particularis propositio est quæ notam particularem subjecto addit; ut *Aliquid in hoc libro est difficile.* *Particularis.*

Singularis propositio est, cujus subjectum est singulare seu individuum; sive proprio nomine expressum, seu pronomine demonstrativo assignatum; *ut Socrates fuit insignis philosophus, hic homo est egregius poëta.* *Singularis.*

Hæc à particulari propositione differt, quòd particularis semper notat Vagum, hæc Determinatum individuum.

Nota universalis singulari subjecto addita, nihil significat præter individuorum collectionem; *ut Omnes Herodes fuerunt crudeles.* *Reg.*

Indefinita propositio est, quæ nullum signum subjecto expressè additum habet; ut *Homo est animal*, *Lapis non sentit.* *Indefinita.*

Hæc in materia necessariâ æquipollet Universali, in Contingenti Particulari; *ut Homo est animal idem sonat; quod Omnis homo est animal. Homo est doctus, idem quod aliquis homo est doctus.* *Reg.*

Hactenùs

Hactenùs de triplici propositionum divisione: tres ejus affectiones proximè sequuntur.

CAP. IX.

De Oppositione Enunciationum.

Oppositio. TRes sunt propositionum affectiones, Oppositio, Æquipollentia, Conversio.

Oppositio est duarum propositionum pugna quæ ex eodem subjecto & prædicato constant.

Tribus modis fit. Tribus modis fit hæc pugna vel secundùm
- Qualitatem solùm, ut *Contrariæ & subcontrariæ.*
- Quantitatem solùm, ut *Subalternæ.*
- Utramque simul, ut *Contradictoriæ.*

Contraria. Contrariæ sunt duæ enuntiationes universales, quarum altera affirmat, altera negat; *ut Omnis homo est rationalis. Nullus homo est rationalis.*

Subcontraria. Subcontrariæ sunt duæ particulares, hæc aiens, illa negans; *ut Quidam homo est justus, Quidam homo non est justus.*

Subalterna Subalternæ sunt duæ propositiones univer-

universales, scilicet & particularis pariter aientes, aut pariter negantes; *ut Omnis amor nescit modum; Aliquis amor nescit modum.*

Contradictoriæ constant ex universali & particulari, quarum altera affirmat, altera negat; *ut Omnia amicorum sunt communia. Quædam amicorum non sunt communia*: vel sunt duæ singulares; *ut Cæsar fuit tyrannus, Cæsar non fuit tyrannus.* *Contradictoria.*

Regulæ.

1 Contrariæ ambæ possunt esse simul falsæ, ut *in materia contingenti*, nunquam simul veræ.

2 Subcontrariæ nunquam simul falsæ reperiuntur, sed veræ quandoque in materiâ contingenti; ut *Aliquis homo est doctus, aliquis homo non est doctus.*

3 In subalternis si universalis propositio sit vera, vera etiam est ejus particularis.

4 Contradictoriæ non possunt esse simul veræ aut simul falsæ.

In totâ hac propositionum discordia diligentèr videndum, ut iidem termini eodem modo significent. Primò enim cavendum, ne termini sint ambigui, *unde ex nihilo nihil fit, & ex nihilo*

aliquid

aliquid fit, non repugnant, quia fieri in priori propositione sumitur pro generari, in posteriori pro produci; secundò adnitendum, ut subjectum & prædicatum intelligantur, κτ͂ τὸ αὐτὸ, secundum eandem partē, unde non opponuntur; *Minerva est glauca, Minerva non est glauca*; *glauca enim est secundùm oculos, sed non reliquas corporis partes.* Tertiò oppositio fiat πρὸς τὸ αὐτὸ, secundùm eundem respectum; *unde Sol obscuratur, Sol non obscuratur, non sunt oppositæ propositiones, quia obscuratur respectu nostri, non sui ipsius.*

Quartò ut opponantur propositiones, ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ratione ejusdem temporis, *ut Paulus fuit Romæ, Paulus non fuit Romæ, non repugnant, quia utrumque verum est alio atque alio tempore.*

Hactenùs de oppositione propositionum; nam de terminorum oppositione priori libro tractavimus; quæ inter se differunt, quòd una simplex, altera complexa oppositio dicitur.

CAP.

CAP. X.

De Æquipollentia propositionum.

ÆQuipollentia est propositionum verbis discrepantium convenientia in sensu; ut *Semper nocuit differre paratis, & nunquam non nocuit differre paratis.* *Æquipollentia.*

Tribus modis fit æquipollentia pro triplici collocatione notæ negantis, *Non:* Nam *Præ contradict. Post, contrar. præ, postque subaltern.* *Tribus modis fit.*

1 *Præ contradict.* hoc est, si dentur duæ propositiones contradictoriæ, *v. c. Omnis homo est animal, Aliquis homo non est animal*; statim æquipollent, si notam negativam signo universali præponamus; *ut Non omnis homo est animal, aliquis homo non est animal.*

2 *Post contrar.* id est, si pronuncientur duæ contrariæ; ut *Omne animal sentit, Nullum animal sentit*, fiant æquipollentes, si post signum universale, nota *Non* ponatur, ut *Omne animal sentit, Nullus non animal sentit.*

3 *Præ postq; subaltern.* hoc est, si duæ subalternæ proferantur; *ut aliquis amor nescit modum. Omnis amor nescit modum*; statimque valebunt, notam ne-

negativam ponendo ante & post signum; ut *Non omnis non amor nescit modum, Aliquis amor nescit modum.*

Has æquipollentias hisce versibus exprimere conati sunt logici.

Non omnis, quidam; non omnis non, quasi nullus.
Nonnullus, quidam; sed nullus non, valet omnis.
Non aliquis, nullus; non quidam non, valet omnis.
Non alter, neuter; sed neuter non præstat uterque.

Nota. In æquipollentia præcipuè observandum, ut subjectum & prædicatum si non verbis, re tamen & sensu semper sint eadem.

CAP. XI.

De conversione propositionum.

Conversio. Conversio propositionis est permutatio subjecti in locum prædicati, & prædicati in locum subjecti, eâdem semper remanente qualitate utriusque propositionis.

Nota. In conversione duæ propositiones occurrunt considerandæ, Prior Conversa, posterior Convertens appellatur,

tur, *ut Nulla ambitio est virtus, Nulla virtus est ambitio:* illa *conversa*, hæc *convertens* nuncupatur.

Conversio duplex.

Conversio est duplex,
- Inæqualis, seu per accidens in qua Quantitas mutatur.
- Æqualis, in qua eadē in utraq; propositione manet Quantitas, estque
  - Simplex.
  - Per contrapositionem.

Simplex.

Conversio simplex est, quando extremis commutatis eadem servatur Quantitas. Sic vertuntur. E. I. universalis negativa & particularis affirmativa; ut *Nullus lapis est homo, Nullus homo est lapis. Aliqua largitio est vitium, aliquod vitium est largitio.*

Per contrapositionem.

Conversio per contrapositionem est, quando eâdem manente Quantitate, termini finiti in infinitos mutantur, ita convertuntur *A. O.* universalis affirmativa & particularis negativa; ut *Omne honestum est laudabile, Omne non honestum est non laudabile. Aliquod bellum non est utile, Alquod non bellum non est non utile.*

Per accidens.

Conversio inæqualis seu per accidens, est quando transpositis terminis minuitur quantitas, ita transponuntur

A. E.

A. E. universalis affirmans & negans, ut *Omnis homo est animal, Aliquod animal est homo, Nulla perseverantia est pertinacia, Aliqua pertinacia non est perseverantia.*

Triplex hæc conversio hoc disticho comprehenditur.

E E simpliciter convertitur. A E. per acci.
A. O. per contrà; sic fit conversio tota.

Quatuor hæ vocales *A E I O.* Qualitatem & Quantitatem propositionum indicant juxta hos versiculos.

Asserit A. negat E. sed universaliter ambæ.
Asserit I. negat O. sed particulariter ambo.

Observatio. In conversione hæc summoperè observanda. Primò ut nulla sit ambiguitas terminorum, *Ideò Christus est vitis, & homo est species,* non convertuntur, quia illa est figurata, hæc à vocibus primæ ad voces secundæ notionis procedit. Secundò ut totum subjectum convertendæ fiat prædicatum convertentis. Ex cujus defectu non sequitur, *Mus rodit panem, ergo Panis rodit murem, sed aliquid rodens panem est mus.* Tertiò ut nomen, casus & verborum tempora obliqua rectificentur.

Unde

Unde aliqua arbor est in agro, non sic convertitur, Ergo aliquis ager est in arbore, sed aliquid existens in agro est arbor, ita non sequitur, Senex fuit puer, ergo, puer fuit senex, sed quidam qui fuit puer est senex.

Verùm satis à me dictum puto de essentiâ, divisionibus & affectionibus enunciationis: ultimò restat Discursus postremo libro pertractandus.

LIBER

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

De natura & Divisione Discursûs cujus ratione hic liber in varias partes secatur.

IN primo libro de vocibus simplicibus, in secundò de complexis egimus, quatenus per illas prima, per has secunda mentis operatio dirigitur; restat jam tertia Logicæ pars tertiam mentis operationem dirigens, quæ vocatur Discursus.

Discursus. Discursus est actus humanæ mentis, per quem à noto ad ignoti cognitionem pervenimus. Est duplex Inferens, & Ordinans.

Ordinans. Ordinans est cum intellectus humanus ab una parte doctrinæ ad aliam procedit,

procedit, adminiculo præceptorum Ordinis, & Methodi. *Sect. I.*

Inferens. Inferens est quando una propositio ex alia probatur; & vocatur Argumentatio.

Argumentationis duplex consideratio. Argumentatio verò ista duobus modis consideratur à Logico, vel quoad formam seu optimam singularum partium connexionem, ut inde fiat bona consequentia, atque ita in quatuor species dividitur, *Syllogismum*, *Inductionem*, *Enthymema*, *&* *Exemplum*, vel quoad materiam quæ concluditur; & sic in tres partes distribuitur; *Apodicticam* cujus materia est necessaria, *Topicam* quæ concludit ex probabilibus, *Sophisticam* quæ ex materia fallaci & captiosa argumentatur.

Generalis divisio hujus libri. Hinc est quod tertium hunc librum in tres partes distribuimus, prima aget de Argumentatione quoad formam, secunda de Argumentatione quoad materiam, tertia de Methodo & Ordine totidem à nobis sectionibus suo quæque loco pertractanda.

CAP.

Sect. I.

CAP. II.

De Argumentatione & ejus formali divisione.

Argumentatio.

ARgumentatio est oratio qua quis rei de qua loquitur fidem facere conatur, *ut Homo futilis tacere nequit, ergo non est ad consilium vocandus.*

Tria in argumentatione, notanda.

Tria sunt in Argumentatione consideranda *Antecedens*, *Nota illativa*, *Consequens*.

Antecedens notam illationis præcedit, & quandoque ex duabus propositionibus constat, ut in Syllogismo, quandoque ex una, ut in *Enthymemate.*

Consequens est posterior pars argumentationis notam subsequens, & vocatur Conclusio.

Nota illationis est nodus quidam utrasque partes conjungens. Hujusmodi sunt, *Ergo, Igitur proinde, itaque* quæ propter concinniorem orationis structuram nonnunquā reticentur, *ut Vim vi repellendo occidere licet, Milo vim vi repellendo Clodium occidit, [Miloni Clodium] occidere licuit.* Hìc *vim vi repellendo occidere licet, Milo vim vi repellendo Clodium occidit*, sunt duæ propositiones, quæ unum antecedens constituunt,

constituunt, *Miloni Clodium occidere licet*, est consequens, & sequitur *Ergo* illationis notam subauditam. **Sect. I.**

Quatuor, ut jam-jam diximus, sunt argumentandi formulæ { Syllogismus. Enthymema, Inductio, Exemplum. *Divisio argumentationis.*

His addunt alii Soritem, Dilemma, Violentum, quæ licèt argumentationes propriè non dicantur, quia medio carent, quoniam tamen multùm suadent non sunt omnimodò negligendæ; & proindè quatuor perfectioribus argumentandi formulis peractis, in fine hujus Sectionis de istis paucula dicemus.

Harum omnium Argumentationis specierum perfectissima est *Syllogismus*, *Enthymema* verò perfectius *Inductione*, *Inductio Exemplo*. De istis omnibus suo ordine.

CAP. III.

De Syllogismi partibus, & Divisione.

SYllogismus est Oratio, in qua quibusdam ritè positis, & concessis, aliquid diversum ab iis quæ posita sunt necessariò sequitur, propter ea quæ fuerunt posita. *Syllogismus.*

E Ita

Sect. I.

Ita his duabus præmissis positis, { *Omne triste est fugiendum.* *Omnis voluptas est turpis.* }

Necessariò sequitur concludendum, *Ergò quædam voluptas est fugienda.*

In Syllogismo primò principia ex quibus formetur, inde divisionem ejus considerabimus.

Principia Syllogismi. Principia Syllogismi sunt vel { Interna, ut Termini & Propositiones. Externa, ut Dictum de Omni, & de Nullo. }

Terminus. Termini sunt ex quibus propositiones syllogisticæ conficiuntur, & in quos Syllogismus ultimò resolvitur.

Tres verò sunt termini { Duo extremi, quorum unus Major, alter Minor dicitur. Unus Medius, qui vulgò Medium appellatur. }

Maior. Major terminus est prædicatum conclusionis, & in Majore propositione cum Medio ponitur.

Minor. Minor terminus est subjectum conclusionis, & in Minori unà cum Medio collocatur.

Medius. Medius terminus in utraque præmissâ capitur, & nunquam ingreditur Conclusionem.

Sine

Sect. I.

Sine medio nihil potest concludi: cùm enim omnis quęstio duabus partibus constat, re de qua quæritur, quæ *Subiectum* quæstionis vocatur, & re quæ de subjecto quæritur quæ appellatur *Prædicatum* quæstionis; & cùm nihil seipsum probare possit, hinc est quòd tertio opus est termino, qui utrosque priores conjungat & copulet; ideoque à Logicis medium nuncupatur. v.g. *Ad probandum omnem libidinem esse malam*, medium aliquod sumerem, puta *ingratum esse Deo*, quod primò cum prædicato quæstionis conjungerem, dicendo *Omne ingratum Deo, est malum*, deinde cum subjecto, addendo *Omnis libido est ingrata Deo*, quæ ita secum concordantia facilè hanc conclusionem elicerent, *Ergò libido est mala*.

Quare medium necessariò requiritur.

In terminis syllogismorum inprimis observandum, ut nec plures nec pauciores sint quàm tres; non pauciores, quia sic nulla foret connexio, quum extrema non possint per semet ipsa disponi, nec plures, quia quartus necessariò perturbat dispositionem; medium enim quâ medium semper refertur ad duo.

Cautio prima.

Sunt autem quatuor termini vel ex-

Sect. 1. presse, quum totidem suo ordine in syllogismo disponantur, vel implicitè, quando unum trium terminorum est ambiguus.

Cautio secunda. Secundò cavendum ne isti termini manci sint aut mutilati, sed ut eodem modo inferantur in Conclusionem; quo sumpti fuerunt in præmissis; non igitur termini abstracti cum concretis, obliqui casus cum rectis, notiones secundæ cum primis confundi debent. Unde hæ Conclusiones non rectè sequuntur, *Justitia est qualitas, homo est iustus*, ergò *homo est qualitas. Animal est genus*, *Homo est animal*, ergò *homo est genus*.

Propositio. Propositio syllogistica est oratio affirmans, aut negans aliquid de aliquo, in ratiocinatione.

Differt ab Enunciatione priori libro explicatâ non re sed ratione, quòd hæc est oratio extra argumentationē, illa in argumentatione aliquid affirmat aut negat.

Tres sunt syllogismi propositiones Major, Minor, Conclusio.

Major. Major propositio est prima syllogismi propositio, orta ex connexione Medii cum majori extremo; appellatur κατ' ἐξοχὴν *Propositio* à proponendo

do quoniam in argumentatione primò proponitur, & præ cæteris præfigitur. *Sect. I.*

Minor est secunda Propositio, orta ex connexione medii cum minori extremo; vocatur à Cicerone *Assumptio*, quia ad majorem in probando assumitur. *Minor.*

Conclusio est ultima propositio syllogismum concludens, orta ex connexione majoris & minoris extremi. Appellatur inde *Complexio*, quia utraque extrema complectitur. *Conclusio.*

Hæc si probetur, appellatur *Conclusio*, si probanda proponatur, *Quæstio* seu Problema dicitur.

In his Propositionibus, primò observandum, ut omnes non sint negantes, secundò ut non sint simul particulares, tertiò ut si altera præmissarum particularis sit aut negativa, eodem modo Conclusio deteriorem partem semper sequens, colligatur: quartò, ut Medium nunquam conclusionem ingrediatur: quas leges Logici his versibus complexi sunt. *Observatio.*

Syllogizari non est ex particulari.
Neve negativis, rectè cõcludere si vis.
Si qua præit partis, sequitur conclusio partis.

Sect. I.

Si qua negata præit, Conclusio sitque negata.

Lex generalis erit, medium concludere nescit.

Principia externa. Principia extrema syllogismi sunt duo Canones certitudinis, quorum alter respicit syllogismos affirmantes, & vocatur *Dictum de Omni*; alter negantes concernit, & appellatur *Dictum de Nullo.*

Dictum de Omni. *Dictum de Omni* est, quando quicquid de aliquo subiecto universaliter affirmatur, etiam ei de quo illud subjectum dicitur attribui potest. *Ut omne animal est substantia, Omnis homo est animal*, ergò *omnis homo est substantia*, est syllogismus in quo *Dictum de Omni* evidenter cernitur, quia *Substantia* quæ attribuitur *animali, de homine* quoque prædicatur, propterea quòd *animal* sub se *hominem* comprehendit.

Dictum de Nullo. *Dictum de Nullo* est, quando prædicatum universaliter de subiecto negatur, & ita removetur ab omnibus iis quæ subiectum in sua latitudine comprehendit. Sic iste syllogismus, *Nullus lapis est animal, Omnis adamas est lapis*, ergò, *Nullus adamas est animal*, habet manifestum *dictum de nullo*;

nam

nam prædicatum majoris *Animal*, universaliter à subjecto removetur, subjectum verò *scilicet lapis* in se *adamantem* continet *ergò* de illo quòque *Animal* rectè negatur. *Sect. I.*

Syllogismus { Categoricum.
dividitur in { Hypotheticum.

Syllogismi divisio.

Categoricus est, qui ex utraque propositione categoricâ constat. *Categoricus.*

Hypotheticus consistit ex altera, vel utraque propositione hypotheticâ. *Hypotheticus.*

His altæ syllogismi divisiones possunt addi in *affirmativum & negativum*: *universalem & expositorium*, *directum & indirectum*: sed prima illa divisio quam adduximus est maximi momenti, scilicet *in categoricum* & *hypotheticum*; cæteris igitur divisionibus omissis de *Categorico* & *Hypothetico* syllogismo loquemur, & primò de *Categorico*, quia ex illo Syllogismi fiunt hypothetici.

CAP. IV.

De Modis & Figuris Syllogismi.

SYllogismus Categoricus formaliter consideratus ad Figuras & Modos tanquam ad certos quosdam cancellos

Sect. 1. & classes redigitur.

Figura. Figura est debita medii dispositio cum extremis.

Modus. Modus est index Qualitatis & Quantitatis propositionum. A Figura differt, quòd Figura notat terminorũ, modus propositionum dispositionem.

Figuræ tres. Tres sunt Figuræ quæ oriuntur ex triplici medii dispositione: vel enim medium est subjectum majoris, & prædicatum minoris propositionis & fit *Prima figura*, vel in utraque præmissa prædicatum, & fit *Secunda*, vel in utraque subjectum, & oritur *Tertia* juxta istos versiculos:

Sub præ prima.
Bis præ secunda.
Tertia bis sub.

Modi 14. Modi verò sunt quatuordecim, quatuor primæ figuræ, & totidem secundæ, sex autem tertiæ, qui omnes his Versibus comprehenduntur.

Barbara. Celarent, Primæ, *Darii, Ferioque.*
Cæsare, Camestres, Festino, Baroco, Secundæ.
Tertia *grande sonans*; *edit Darapti, Felapton*
Adiungens Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

In

Sect. I.

In quolibet horum modorum tres reperiuntur vocales, totidem propositionibus in syllogismo respondentes, earum qualitatem & quantitatem propalam ostendentes, juxta versus prius habitos: *Asserit A. negat E.* &c. Sic A in omni syllaba in *Barbara* reperta notat quamlibet propositionem in illo modo universaliter affirmare.

Prima Figura.

Prima Figura est, quando medius terminus medio loco collocatur, ut subjectum sit maioris, & minoris prædicatum. Hujus quatuor sunt modi directè concludentes.

Bar *Omne animal sentit,*
ba *Omnis homo est animal,* Ergò,
ra *Omnis homo sentit.*
Ce *Nullum animal est lapis,*
la *Omnis homo est animal,* Ergò,
rent *Nullus homo est lapis.*
Da *Omne turpe est fugiendum,*
ri *Aliqua voluptas est turpis,* Ergò,
i *Aliqua voluptas est fugienda.*
Fe *Nulli lascivi sunt legendi,*
ri *Aliquis Poëta est lascivus,* Ergò,
o *Aliquis Poëta non est legendus.*

Regula.

Huius Figuræ maior semper est universalis, minor ubique affirmans.

Secunda.

Secunda Figura est in qua medius termi-

Sect. I. terminus in utraque præmissa prædicatur Ejus quatuor sunt modi.

Ce *Nemo liberalis cupit aliena.*
sa *Omnis avarus cupit aliena*; Ergò
re *Nullus avarus est liberalis.*
Ca *Omnis prudens est temperans.*
mes *Nullus lascivus est temperans.*
tres *Nullus lascivus est prudens.*
Fe *Nullum scelus est excusabile.*
sti *Aliqua culpa est excusabilis*, Ergò
no *Aliqua culpa non est scelus.*
Ba *Omnis fraus est prohibita.*
ro *Quædã mercatura nõ prohibetur.* Ergò.
co *Quædã mercatura non est fraus.*

* Major huius Figuræ semper est universalis; maior aut minor semper affirmans.

Tertia Figura habet medium in utraque præmissà subiectum. Eius sex sunt modi.

Da- *Omnis homo est rationalis.*
rap- *Omnis homo est animal.* Ergò
ti *Quoddam animal est rationale.*
Fe- *Nulli electi damnantur.*
lap- *Omnes electi peccant*: Ergò
ton *Quidã peccatores non dãnantur.*
Bo- *Aliquod bellum non est fugiendũ,*

Omne

car *Omne bellum est cruentum*: Ergò Sect. I.
do *Quoddam cruentum non est fugiendum.*

Di *Quidam vocati salvantur,*
sa *Omnes vocati peccant*, Ergò.
mis *Quidam peccatores salvantur.*

Da *Omnis sapiens est beatus.*
ti *Quidam sapiens cruciatur dolore,* Ergò,
si *Quidam cruciatus dolore est beatus.*

Fe *Nulla severitas placet.*
ri *Aliqua severitas est bona*, Ergò,
son *Aliquod bonum non placet.*

Minor hujus Figuræ semper est affirmans, conclusio semper particularis. *Reg.*

Modales syllogismi eodem modo conficiuntur quo isti puri, si *Necesse* pro *Omnis*, *Impossibile* pro *Nullus*, *Contingens* pro *Aliquis*: in concludendo substituatur. *Not.*

CAP. V.
De Reductione.

QUoniam inter syllogismos jam enumeratos alii aliis sunt imperfectiores, & propterea reductione egent

Sect. 1. gent, de istis & istorum reductione paucula addemus.

Reductio. Reductio est mutatio syllogismi secundæ aut tertiæ figuræ in syllogismum primæ.

Duplex est. Duplex est reductio, Ostensiva, & Reductio per impossibile.

Ostensiva est, quando vel conversione tantùm, vel conversione & transmutatione simul præmissarum, syllogismus aliquis secundæ vel tertiæ figuræ reducitur ad syllogismum primæ, eâdem conclusione vel ejus Conversa remanente.

Reductio per impossibile. Reductio per impossibile est ostendere valorem syllogismi, cogendo adversarium ad absurdum; sumptâ conclusionis contradictione cum altera præmissarum.

Modum reductionis literæ initiales, & intermediæ ostendunt, nam B.C.D. F. in modorum initio indicant ad quẽ modum primæ Figuræ quilibet imperfectus modus est reducendus. C. M. P. S. in medio & fine monstrant, quomodo hæc reductio sit perficienda, C. enim reductionem per impossibile, M. propositionum transmutationem, P. attenuatam, & S. simplicem conversionem designant juxta hos versiculos.

S. vult

S. vult simpliciter verti. P. verò Sect. I.
per acci.

M. vult transponi. C. per impossibile duci.

Exempli gratiâ, B. in *Baroco* & *Bocardo* principio notat hos modos ad *Barbara* esse reducendos; eandemque reductionem per impossibile fieri C. in medio monstrat; & proinde necesse est, ut alicujus propositionis contradictio substituatur. Exempli gratiâ formetur hic syllogismus in

Ba *Omnis homo est animal*
ro *Aliqua planta non est animal,*
Ergò,
co *Aliqua planta non est homo.*

Hujus Syllogismi major maneat, & conclusionis contradictio fiat minor, & minoris conclusio, ad hunc modum,

Bar *Omnis homo est animal,*
ba *Omnis planta est homo,* Ergò,
ra *Omnis planta est animal.*

Bocardo eodem modo est reducendus, nisi quòd in hoc minor, ut in superiore major propositio semper est servanda, & proinde contradictio conclusionis fiat major, & majoris conclusio.

Hi duo modi solùm *per impossibile.* redu-

Sect. I. reducuntur, reliqui omnes *per ostensivam reductionem.* Reductio verò per impossibile idcò fit, ut eorum ignorantia omnibus patefiat, qui conclusionem probabilem in his modis non admittunt: ut si protervus quisquam non admiserit, *Aliquam plantam non esse hominem* illud quod est omnium absurdissimum, reductione factâ, necesse est ut admittat, dum ejus contradictorium concedat nimirum, *omnem plantam esse hominem*, quippe aut hoc aut illud in contradictoriis necessariò verum est.

Reliqui syllogismi *per reductionem ostensivam* juxta literarum ordinem sunt reducendi.

Ita in *Cam-es-tres* C. notat ipsum reduci debere ad *Celarent*, M. indicat propositionum transpositionem: S. in medio ostendit fieri debere simplicem conversionem, ut in hoc exemplo patet.

Cam *Omnis homo est animal*,
es *Nullus lapis est animal*, Ergò
tres *Nullus lapis est homo*.
Ce *Nullum animal est lapis*,
la *Omnis homo est animal*, Ergò
rent *Nullus homo est lapis*.

Ita in conversione *Darapti* D. notat ipsum

ipsum ad Darii esse reducendum P. in medio designat minoris conversionem per accidens, ut Sect. 1.

Da *Omnis pius est felix,*
rap *Omnis pius est exosus,* Ergò
ti *Aliquis exosus est felix.*
Da *Omnis pius est felix,*
ri *Quidam exosus est pius,* Ergò
i *Quidam exosus est felix.*

Ex his quæ diximus facilè patet, quomodo reliqui modi secundæ & tertiæ figuræ ad primam possunt reduci, modò discentes id fideliter in memoria teneant, quod prius in propositionum Conversione didicerunt.

CAP. VI.

De Syllogismo Hypothetico.

HActenus de Syllogismi categorici modis & figuris loquuti sumus, proximè ad hypotheticum deveniendum, qui ita à Categorico dependet, ut nisi ad eum reducatur omninò vitiosus est habendus.

Syllogismus hypotheticus duplex.

Syllogismus hypotheticus est dupl. vel { *Purè hypotheticus.* / *Hypotheticus ex parte.* }

Syllo-

Sect. I.

Syllogismus merè hypotheticus est, qui habet omnes propositiones hypotheticas, ut	*Si Animal sit, est etiam substantia.* *Si Leo sit, est Animal.* Ergo *Si Leo sit, est substantia.*

Syllogismus ex parte hypotheticus est qui constat ex majori propositione hypothetica, & minore categorica.

Estque vel { Conditionalis. Disjunctivus.

Conditionalis. Conditionalis est qui constat majori propositione conditionali, *ut si sol luceat dies est, sol lucet, Ergo dies est.*

Tota vis hujus Syllogismi dependet à connexione antecedentis & consequentis.

Nota. Reg. 1. Notandum igitur est, quòd ab assumptione antecedentis ad assumptionem consequentis valet illatio; sed non à positione consequentis ad positionem antecedentis nisi termini sunt reciproci; unde non valet, *Si homo est, animal est, sed animal est*, ergo *homo est*. Sed potiùs dicendum, *homo est*, ergo *animal est.*

Reg. 2. A remotione consequentis ad remotionem antecedentis valet illatio; non

non autem à remotione antecedentis ad remotionem consequentis, nisi in terminis reciprocis: unde invalidus est iste syllogismus, *Si homo sit, animal est, sed non est homo*, ergo *non est animal*: valet autem iste, *Si homo sit, rationalis est, sed est rationalis*, ergo *est homo*; hujus enim syllogismi termini sunt reciproci & convertibiles. *Sect. I.*

Hic syllogismus ad Categoricum reduci potest, si vis consequentiæ loco majoris ponatur, *ut si Animal est sentit*, in Categoricum resolvitur, dicendo, *Omne animal sentit, Homo est animal*, ergo *homo sentit*. *Reductio eius ad Categoricum.*

Quod si in majore plures termini se offerunt, ad pauciores sunt reducendi: *ut si Deus irascatur peccatis, Gentiles non sunt iusti*, sic reducitur *Quibus Deus irascitur, iÿ non sunt iusti, at Gentilibus propter peccata irascitur*, ergo *Gentiles non sunt iusti*.

Hypotheticus disjunctivus est, qui loco majoris propositionem disiunctivam habet; *ut Aut dies est, aut nox, sed dies est*, Ergo *nox non est*. *Disiunctivus.*

Tota eius vis consistit in membrorum disiunctione & oppositione non enim possunt esse subordinata nec mutilata, sed plena esset eorum repetitio. *Nota.*

Valet

Sect. 1.

Quando vocalis.

Valet hic Syllogismus quatuor modis.

1 Quando ponitur Antecedens, ut tollatur cõsequens: ut *iustus est, aut iniustus*, sed *iustus est*, ergò *non iniustus*.

2 Quando consequens tollitur, ut ponatur antecedens: ut *Dies est aut nox, non est nox*, ergò *est dies*.

3 Quando negatur antecedens, ut ponatur consequens: ut *aut dies aut nox est, non est dies*, ergò *est nox*.

4 Quando ponitur consequens, ut negetur antecedens: ut *Aut homo est aut brutum*: *sed est brutum*, ergò *non est homo*.

Reductio Syllogismi disjunctivi ad Categoricum.

Hi syllogismi disjunctivi in conditionales resolvuntur & ipsi demum in Categoricos sic, *aut nox est aut dies*, resolvitur in hanc propositionem, *Si dies est nox non est*, unde rursus Categoricè concludimus

Nullum tempus nocturnum, est diurnum,
Hoc tempus est nocturnum, Ergò,
Hoc tempus non est diurnum.

His addi potest conjunctivus syllogismus, ubi maior est propositio hypothetica coniunctiva; sed quia in affirmantibus mera est nugatio, ut *si quis dicat, Socrates est Philosophus, & bonus*

bonus vir, quid subsumendum? *num hoc quòd sit philosophus, vel illud quod sit bonus vir?* quorum utrumque anteà concessum est, & obinde copulativi syllogismi tantùm sunt negativi. Sed quia negativa argumentatio ex copulativis constans, idem infert quod disjunctiva, potiùs ad disjunctivam ipsam retulimus, quàm distinctam tractationem extrueremus. *Sect. I.*

CAP. VII.

De Enthymemate.

SEcunda argumentationis species est Enthymema, quod est syllogismus imperfectus, in quo alterutra præmissarum reticetur, *ut Homo est animal, ergo est corpus.* In Enthymemate prior propositio dicitur Antecedens, posterior consequens. *Enthymema.* *Ejus partes*

Quæ verò præmissarum sit adjungenda, ex antecedentis & consequentis terminorum inspectione cognoscatur: si enim in antecedente & consequente idem sit subjectum, deest major, si idem prædicatum, minor abest; *ut Temeritas est vitium*, ergo *temeritas est fugienda*, majore caret, quia idem *Quomodo perficietur.*

Sect. I. dem est subjectum utriusque præmissæ; quòd si propositionem addamus illam *Omne vitium est fugiendum*, hoc imperfectum Enthymema perfectus fiet Syllogismus Ita, *Homo est animal*, ergo *Socrates est animal*, est enthymema, in quo minor deest, scilicet *Socrates est Homo*.

Unde enthymema falsum sit. Si enthymema sit falsum, accidit vel quoniam una præmissarum est falsa, vel quòd consequens non rectè ab antecedente dependet, sic si quispiam argumentaretur, *Homo est animal*, ergo *Homo volat*: argumentum ejus est negandum, quia consequens non rectè ab antecedente dependet, nisi concederemus *Omne animal volare*.

CAP. VIII.

De Inductione.

Inductio. TErtia species est Inductio, quæ fit cum ex pluribus singularibus elicitur generalis conclusio.

Nota. Per singularia verò hic intelligo & Individua, & Partes, unde evenit, quòd Inductio duobus modis fiat, quando procedimus vel à singularibus ad universale, vel à partibus ad totum.

Quod

Quòd si singularum aut partium enumeratio sit valdè prolixa, addenda est aliqua forma solennis, ut sunt, *sic in alijs, non datur aliquid dissimile, sic in cæteris.* — *Sect.* 1.

A singularibus ad universale.

Malè perijt Dionysius, malè Phalaris, malè Nero, Caligula, nec datur aliquod dissimile exemplum, ergo *omnes tyranni malè perierunt.*

A partibus ad totum.

Plebs Romana optimè de Milone sentit, equester ordo optimè sentit, Senatus optimè sentit, idem de cæteris civibus est dicendum, ergo *totus populus Romanus optimè de Milone sentit.*

Cautio. In hac argumentatione summoperè, cavendum, ut enumeratio singulorum plena sit & perfecta, & ne qua partium dissimilitudo reperiatur, unde hæc Inductio non valet: *Socrates, Plato, & Themistius fuerunt docti,* ergo *Omnes homines sunt docti*; Secus enim res se habet in Corydone, & Gryllo.

Quomodo ad Syllogismum reducitur. Inductio ad syllogismum primæ figuræ reducitur, positâ loco majoris tali propositione, in qua prædicatum conclusionis de particularibus seu singularibus omnibus, sive enumeratis, sive intellectis tanquam de medio dicatur; &

Sect. I. & addetur minor in qua de subjecto conclusionis eadem singularia dicantur, *ut Dionysius, Phalaris, Nero, Caligula malè perierunt.*

Sedisti omnes fuerunt tyranni. Ergò, *Omnes tyranni malè perierunt.*

CAP. IX.

De Exemplo.

Exemplum

QUarta ratiocinandi forma est Exemplum, quando unum singulare per aliud probatur, ut *Catilina dedit pœnam motæ seditionis*, ergo, *iste seditiosus puniri debet.*

Quomodo ab Inductione & Syllogismo differt.

Differt ab Inductione & Syllogismo, quòd Syllogismus ab universalibus ad particulare, Inductio à particulari ad universale, Exemplum ab uno particulari ad aliud ejusdem naturæ procedit.

Quomodo dissolvendum.

Dissolvimus exemplum ostendendo partium dissimilitudinem, sic *Laterensis, fuit accusatus quia consulatum affectavit*, ergo. *Cicero est accusandus*, non valet quia alter per ambitum, alter citra ambitum affectavit.

Exemplum ad unum Syllogismum nullo modo reducitur, quia ex quatuor terminis

terminis constat; v. g. si propositum sit probare, *Periculi plenum esse Anglos cum Scotis bellum gerere, adserendo simile exemplum de Thebanis & Atheniensibus, qui finitimi erant, & infeliciter bellum gesserunt*; necesse est si syllogisticè concluderetur, ut quatuor sumerentur termini, ex quibus duplicem syllogismum extrueremus.

Sect. I.

Reductio exempli ad Syllogismũ

Bellum gerere cum finitimis est medius terminus, *Periculi plenum*, major.

Minor est *bellum Anglorum cum Scotis*. Quartus terminus est similis, tertio & est *bellum Thebanorum cum Atheniensibus*. Ex his terminis duo efficiuntur syllogismi, quorum prior vocatur Prosyllogismus, posterior Syllogismus principalis. v. c.

Prosyllogismus.

Bellum Thebanorum contra Athenienses fuit malum.

Bellum Thebanorum contra Athenienses fuit contra vicinos. Ergo

Bellum contra vicinos est malum.

Syllogismus principalis.

Bellum contra vicinos est malum.

Bellum Scotorum contra Anglos est bellum contra vicinos. Ergo,

Bellum Scotorum contra Anglos est malum.

Hi

Sect. 1. Hi duo syllogismi ad hunc modum ad unum Enthymema rediguntur.

Bellum Thebanorum contra Athenienses fuit malum, Ergo *etiam Scotorum contra Anglos:* hujus consequentiæ ratio est, quia utrumque fuit contra finitimos qualia bella solent esse mala.

CAP. X.

De alijs minùs perfectis argumentandi formulis.

QUatuor istæ de quibus egimus argumentandi formulæ sunt magis principales: restant jam aliæ imperfectæ, quæ ratione materiæ magis quam formæ concludunt

Inter has primo occurrit Sorites, quæ est concatenatio propositionum, & series coavervata, quâ prædicatum prioris propositionis fit subjectum sequentis, donec primum prædicatum cum postremo subjecto componatur: ita ratiocinatur D. Paulus. *Quos præcognovit prædestinavit, quos prædestinavit, vocavit, quos vocavit justificavit, quos iustificavit glorificavit.* Ergo *quos præcognovit glorificavit.*

Hæc

Sect. I.

Nota.

Hæc argumentatio ex paucioribus quàm quatuor propositionibus non constat, & valet quando ab ima specie ad summum genus per intermedia ascendimus; vel à causis ad effectus proximos, qui rursus sunt aliorum effectuum causæ.

Quando vitiosa.

Vitiosa est, quando termini diversarum categoriarum confunduntur, vel causæ per accidens confundantur cum causis per se, vel una propositio sit negativa, vel propositio particularis in secundo aut tertio loco ponatur, vel quando peccat contra unam limitationem primæ regulæ antepraedicamentalis, supra quam hoc argumentandi genus fundatur.

Quomodo ad Syllogismum reducitur.

In Sorite multi latent Syllogismi, quorum unus principalis dicatur, cujus major terminus est prædicatum, minor est subjectum conclusionis in Sorite, medium verò est subjectum propositionis conclusionem antecedentis; reliqui vocantur prosyllogismi, qui fiunt ex terminis intercedentibus: quot enim termini, tot media reperiuntur ad syllogismos minùs principales conficiendos; ubi in prædicta Sorite principalis syllogismus est.

Qui justificantur glorificantur,

Sect. I. *Qui præcognoscuntur iustificantur, ergò etiam glorificantur.*

Prosyllogismi verò ex intermediis terminis ad hunc modum colliguntur,

Qui vocantur, iustificantur,
Omnes præsciti vocantur, ergò,
Omnes præsciti iustificantur.

Item,

Omnes prædestinati vocantur,
Omnes præsciti sunt prædestinati,
Ergò,
Omnes præsciti vocantur.

In Sorite observandum, ut syllogismi in quos resolvitur sint in prima figura, quòd in illa ejus consequentiæ ratio potissimè demonstretur.

Dilemma. Post Soritem adjungamus Dilemma, quæ est argumentandi forma, in qua sic confirmamus nostra, aut impugnamus aliena, ut quamcunque interrogationis partem adversarius accipit, causâ cadit; ut *si animus est corporeus, quomodo percipit incorporea? si incorporeus, cur senio contabescit?*

Optimum est Dilemma quod constat ex contrariis inter quæ nullum est medium.

Quando vitiosum. Vitiosum est, si disjunctio non sit plena, sed detur tertium, aut quartum membrum, vel si utraque aut omnes partes

partes adversarium non feriunt, vel si idem Dilemma contorqueri possit in adversarium. *Sect. 1.*

Dilemma in unum syllogismum hypotheticum & duos categoricos resolvitur, in illum propter majorem, quæ constat ex propositione hypothetica, in hos propter minorem bifurcatam: exempli gratiâ, *Si detur animus, tum est corporeus vel incorporeus; sed non est corporeus, nec incorporeus;* Ergò *non datur animus.* *Quomodo reducitur.*

Hujus Syllogismi minor, quoniam bimembris est, in duos categoricos ita resolvitur.

Quod percipit incorporea non est corporeum

Animus percipit incorporea,

Ergò, *Animus non est corporeus.*

Item.

Nullum incorporeum senio contabescit,

Omnis animus senio contabescit,

Ergò,

Nullus animus est incorporeus.

His adjiciamus Violentum, quod est concludendi modus, in quo ex adversariorum ratione, non quod ipsi volunt, sed quod nobiscum facit sequi demonstramus, ut *Nolo Philosophiæ* *Violentum*

Sect. 2. *phiæ operam dare quia sum filius Regis*; retorqueri enim potest, *Imò eo magis Philosophiæ insudandum quoniam ex regali stirpe natus.*

Hactenus de formali consideratione argumentationis, sequitur materialis sequenti sectione enucleanda.

SECTIO SECUNDA
LIBRI TERTII.

CAP. I.

De Divisione argumentationis.

Argumentationis divisio.

Argumentatio quoad materiã dividitur in
- Necessariã seu Apodicticam — quæ concludit ex materia — Necessaria.
- probabilẽ seu Dialecticã. — Probabili.
- Fallacem seu Sophisticam — Captiosa.

Inter

Inter has argumentationes de apodictica pro materiæ necessitate primò dicemus, *Sect. 2.*

Argumentatio necessaria est, quæ in scientiis & artibus ex propriis earum principiis conclusionem probat. *Argumentatio necessaria, quid, quotuplex.*

Quum enim disciplinarum aliæ sunt Theoreticæ, quæ cognitione veritatis consistunt, aliæ practicæ quæ in rerum actione aut effectione versantur; utræq; autem probandi ac docendi ea quæ ipsis subjiciuntur, ex propriis principiis, vim facultatemque habeant; hinc fit quòd duplex oritur Argumentatio necessaria; unam Demonstrativam, alteram Didascalicam appellamus.

Demonstrativa est, quam ad scientiam comparandam accommodamus, *ut si probemus in naturali Philosophia hominem esse risibilem, quia est rationalis, aut lunam pati eclipsin, quia terra interponitur.* *Demonstrativa.*

Didascalica est, quâ in arte aliqua utimur ad certum aliquid confirmandum, *ut si concludamus in Medicina dulcia calidis naturis non competere, quia citò vertuutur in bilem.* *Didascalica.*

Et licèt hæ duæ argumentationes quâdam generali materiâ *Quomodo inter se differunt.*

Sect. 2.

fiunt ex propositionibus necessariis & propriis ; & fine generali, quia simul firmam cognitionem pariunt, consentire videantur : si tamen impensiùs consideremus, videbimus easdem *διὰ πασῶν* dissentire ; nam principia propria scientiarum ex quibus demonstrativè concludimus, sunt res necessariæ, artium verò principia vel hominis industriâ generantur, aut si sunt necessaria in sua natura, ratione tamen usûs & applicationis in artificis manu sunt posita ; præterea, finis Demonstrationis est certa cognitio in quâ mens acquiescit, ac Didascalicæ argumentationis finis ad actionem aut effectionem dirigitur. Medicus enim non acquiescit in morbi cognitione per suas causas & symptomata, sed procedit ad expulsionem morbi cum suâ causâ.

Nos priori loco de argumentatione demonstrativâ, & in illa primò de ejus definitione, secundò de illius divisione, ultimò de affectionibus breviter, & quantum res patitur apertè agemus.

CAP. II.

Cap. II.

Sect. 2.

De Definitione prima demonstrationis.

Demonstrationis definitio petitur aut à fine ejus ad quem collimat, vel à materia ex qua constituitur.

Finis ejus est Scientia; unde Demonstratio ab *Aristotele* dicitur syllogismus, qui scientiam parit.

In qua definitione, primò quid Scientia est, inde quomodo acquiritur, ostendemus.

Prima definitio demonstrationis.

Scire est causam cognoscere, propter quam res est, quòd illius causa sit, & quòd aliter se habere nequit.

Scire quid.

Ad scientiam igitur quatuor requiruntur, primò ut causa cognoscatur, secundò, ut illa causa sit proxima, tertiò ut cognoscatur, quatenus est illius rei causa, id est, ut connexionem causæ cum effectu cognitam habeamus, quartò, ut certus sit animus rem aliter se habere non posse.

Eius conditiones.

Ex his colligimus duplicem esse Scientiæ certitudinem, unam ratione *obiecti seu rei scibilis*, quando causam ejus proximam apprehendimus, alteram ratione *subiecti*, *seu animi scientis*, ut scilicet certus sit, rem aliter se habere non posse, certus autem est,

Duplex scientia certitudo.

Sect. 2.

quia causam cognoscit, quâ cognitâ necessariò cognoscitur affectus.

Tria ad scientiam necessaria.

Præterea quod ad scientiæ acquisitionem attinet cognoscendũ est tria ad omnem scientiam necessariò requiri { Subjectum. Principia. Affectiones.

Subiecti conditiones 4.

Subjectum cujuslibet scientiæ quatuor conditiones requirit; primò, ut sit ens per se, secundò, ut sit præcognitum, tertiò, ut affectiones & propria principia habeat, quartò, ut eius consideratio nulla alia sit, quàm ut his omnibus substernatur, *sic corpus naturale est subiectum physiologiæ, et in eo omnes hæ conditiones simul concurrũt.*

Nota.

Per subiectum autem scientiæ substantiam solam non intelligo; sæpenumerò enim accidentia sunt variarum scientiarum subiecta, ut *numerus Arithmeticæ, magnitudo Geometriæ,* quæ licèt in alia scientia possunt demonstrari, ut in Physica; in propriis tamen scientiis nunquam demonstrantur, sed præcognoscuntur & *quod* sint & *quid* significant.

In quolibet subiecto duo occurrunt consideranda { Res considerata. Modus considerandi.

Una

Una res considerata pluribus scientiis potest communicari, at modus considerandi in iisdem alius est atque alius *sic in scientia naturali naturale corpus est subiectum, et res considerata, modus verò ipsum considerandi est qua naturale; idem etiam est res considerata in Medicina, non auteem qua naturale sed qua sanabile.* Sect. 2. Reg. 1.

Scientia subalternans & subalternata habent eandem rem consideratam & eundem modum considerandi; in hoc solùm differunt, quòd scientia subalternans subjectum considerat ab omni materia & sensibili qualitate sejunctum, sed subalternata idem contrahit ad materiam sensibilem; ut *Arithmetica de numero agit nullam habente sensibilem qualitatem, Musica in eodem sonis adiuncto versatur. quare Musica subordinata dicitur & veluti filia, Arithmetica subalternans & tanquam mater.* Hoc autem si ita se habet, talem subalternationem in solis Mathematicis reperire necesse est, quòd in iis tantùm res cum sensibili materiâ, nonnunquam existunt; nonnunquam mente & cogitatione separantur. Reg. 2.

Principia scientia sunt ea quibus in *Principia qua.*

Sect. 2. in aliqua disciplina nihil est prius.

Sunt duplicia, Essendi vel Cognoscendi.

Essendi. Essendi principia sunt, quæ dant esse rei, *sic materia & forma sunt principia essendi in corpore naturali.*

Cognoscendi. Cognoscendi principia sunt, quæ non ad essentiam, sed ad cognitionem rei conducunt.

Quomodo differunt. Differunt quòd principia essendi sunt principia cognoscendi, sed non contra. Præterea, essendi principia sunt res simplices, neque semper cognoscuntur, sed aliquando demonstrantur à posteriori; ut *hominem rationalem esse demonstramus, eò quòd est risibilis.*

Cognoscendi verò principia sunt voces complexæ seu propositiones, quæ sine ulla probatione in sua scientia accipiuntur, aut si probanda sunt in alia scientia probantur.

Hæc cognoscendi principia sunt duplicia, Propria, vel Communia.

Cognoscendi principia duplicia. Communia. Principia communia sunt quæ omnibus aut pluribus artibus, & scientiis communicantur: sic principium illud contradictionis, *Quidlibet est vel non est*, ubique veritatem obtinet, & omnibus disciplinis accommodatur; item *si ab æqualibus æqualia demas ea quæ reme-*

remanent erunt æqualia, est principium Sect. 2.
cùm Arithmeticum tum Geometricum magnitudinibus & numeris commune. Hæc vulgò ἀξιώματα & Dignitates appellantur.

Principia propria sunt, quę ad vnam duntaxat scientiam spectant; ut sunt in Geometria, *A quolibet puncto ad quodlibet punctum lineam rectam duci posse*; in Medicina, *Contraria contrariis sanantur*: in Physica, *Ex nihilo nihil generatur*. Hæc pro diversa ratione Hypotheses, Postulata, & Definitiones vocantur. *Propria.*

Principia communia ad Topicam, non Demonstrativam argumentationem spectant, nisi quatenus extrà demonstrantibus inserviant, ad principia propria confirmanda. *Nota.*

Affectio est accidens proprium, quod per se & essentialiter subjecto scientiæ inhæret. *Affectio.*

Tres sunt ejus conditiones, primò, ut inhæreat, secundò, ut per se inhæreat; id est, ut naturam & essentiam propriam subjecti consequatur: tertiò, ut præcognoscatur, *quid* ejus nomen significat, *Quòd* autem & *Cur sit*, per demonstrationem innotescat.

Quod in una scientia est affectio, in *Nota.*
alia

Sect. 2. alia poteſt eſſe ſubjectum; ſic *Magnitudines & numeri accidentia ſunt in Phyſiologia, ſed in Mathematicis ſubjecti locum tenent.*

His tribus partibus ſcientiæ reſpondent totidem partes demonſtrationis, Subjectum de quo demonſtratur; Principia per quæ fit demonſtratio; & Affectio quæ demonſtratur: ut ſi *demonſtremus riſibilitatem eſſe affectionem, quæ homini ut primo ſubjecto inhæret per rationalitatem, tanquam per cauſam proximam*; tum enim veram riſibilitatis ſcientiam acquiſivimus; & hàc ratione Demonſtratio dicatur ſyllogiſmus ſcientificus.

CAP. III.

De ſecunda definitione Demonſtrationis.

FIne demonſtrationis expoſito, dicendum eſt de mediis, quæ ad finem conducunt, ſeu de materia ex qua demonſtratio conficitur, ut ſcientiam pariat.

Materia ſyllogiſmi quinque notis conſtat.

Materia ejus quinq; notis inſignitur, quas omnes Ariſtoteles in hac ſecunda definitione ſigillatim enumerat.

De

Demonstratio est syllogismus scientificus, qui constat ex veris, primis, immediatis, notioribus, & prioribus, & caussis conclusionis. *Sect. 2.*

Prima conditio est, ut constet ex veris, *seu ut alii addunt*, necessariò veris. Veræ autem propositiones dicuntur, quorũ prædicata verè dicantur de subjecto, & quo arctiori vinculo prædicatum cum subjecto unitur, eò magis elucescit veritas. Quum igitur istæ propositiones debent esse summoperè veræ, inde est, quod haberentur apprimè necessariæ. Hinc est quòd Aristoteles tres necessitatis gradus enumerat. *Prima conditio.*

Tres Gradus necessitatis.

tres necessitatis gradus enumerat.	κατὰ παντὸς, seu de Omni.
	καθ' αὐτὸ, seu per se.
	καθόλου πρῶτον, seu quatenus ipsum.

Κατὰ παντὸς, De omni est quod omni semperq; convenit; duę igitur requiruntur conditiones, ut propositio sit de omni; Universalitas subjecti, ut prædicetur de omnibus subjecto contentis *ut in vere uerum est quòd omnis arbor viret*. Universalitas temporis, ut prædicatum subjecto attribuatur sine ulla temporis aut loci exceptione, ut *Omnis homo est animal*, si prior conditio solùm adsit, vocatur, *De omni prioristicum*, si addatur posterior dicitur, *De*

Primus Gradus.

Eius conditiones.

Sect. 2. De omni posterioristicum. Hoc κατὰ παντὸς differt à dicto de Omni in syllogismi regulis, quòd istud ad unam propositionem, sed Dictum de Omni ad totum syllogismum refertur; præterea Dictum de Omni solùm subiecti universalitatem requirit, sed κατὰ παντὸς universalitati subiecti perpetuitatem temporis addit.

Secundus Gradus.

Primus & secundus modus dicendi per se.

Καθ' αὑτὸ per se quadrifariã dicitur. Primus modus est quando prædicatum est de subiecti definitione, *ut Homo est rationalis*. Hujus quinque statuuntur prædicata Genus. 1. Remotum, & 2. Proximum, differentia. 3. Remota, & 4. Proxima, & denique 5. Definitio.

Secundus modus est, quando subiectum est de definitione prædicati; *ut Homo est risibilis*. Huc spectant omnes propositiones quarum prædicata sunt propriæ affectiones.

Duæ conditiones.

Utrique modi duas conditiones requirunt, prima utrisque communis est, ut scilicet nexus sit essentialis inter prædicatum & subiectum; secunda facit ipsos à se mutuò differre; nam ad primum modum requiritur, ut prædicatum sit de essentia subiecti; ad secundum, ut subiectum sit de essentia prædicati.

His

His duobus modis *per se* opponitur unus modus dicendi *per accidens* quando scilicet nullus est essentialis nexus inter prædicatum & subjectum; *ut omnis Corvus est niger.*

Hæc enim propositio est κατὰ παντὸς non autem καθ' αὑτὸ, seu per se.

Tertius modus dicendi per se est, quando existentia de substantia dicitur; *ut Socrates est.*

Huic opponitur secundus modus dicendi per accidens, cum existentia de accidente enunciatur; ut *Albedo est.*

Sed iste tertius modus ad demonstrandum est inutilis, quod illius termini non sint realiter distincti. *Existentia* enim non est res distincta *à re existente*, nec est accidens reale, sed intentionale.

Quartus modus dicendi per se est; cùm causa efficiens aut finalis de effectu, aut effectus de iisdem causis, prædicatur; ut *Jugulatus interijt.* Huic opponitur modus tertius prædicandi per accidens, in quo causa fortuita vel valdè remota, de effectu prædicatur, *ut me ambulante coruscavit.*

Καθόλου πρῶτον, quatenùs ipsum est, in quâ attributum de subiecto non tantùm universaliter, & per se, sed etiam

Sect. I.
Primus modus dicendi per accidens.
Tertius modus dicendi per se.
Secundus modus per accidens.
Quartus modus dicendi per se & tertius per accidens.
Tertius Gradus necessitatis.

Sect. 2. etiam primò, immediatè, & reciprocè prædicatur, ut *Omne vivens nutritur.*

Hæc necessitas cum reperitur cùm prædicatum subjecto conveniat quatenus subjectum est tale, seu cum reduplicatione subjecti; *sic corvo simul conveniunt volatus & crocitatio, sed volatus, ut est avis, crocitatio ut est corvus*; Quocirca *corvus crocitat*, est quatenus ipsum, non autem *corvus volat.*

Quæ sunt in tertio necessitatis gradu. Tria sunt prædicatorum genera in hoc necessitatis gradu. Primum est propriorum accidentium, *ut homo est risibilis*; secundum est, specificarum differentiarum, ut *homo est rationalis*; tertium est proximarum causarum, ut *quod vivit nutritur.*

Reg. I. Inter dictos necessitatis gradus posterior est semper priori perfectior: primus enim solùm subjecti universalitatem notat, cum perpetuitate temporis; secundus addit nexum essentialem, tertius reciprocationem. Quum autem Aristoteles dicat, quòd *per se, & quatenus ipsum* idem sunt, illud intelligendum est de *per se* strictè sumpto, & verum est in primo modo, non nisi differentia proxima, aut tota definitio sit prædicatum; in secundò verò

quo modo semper veritatem obtinet, *Sect. 2.*
quod ibidem affectio de proprio subjecto dicitur; nonnunquam etiam in quarto reperitur, si modò sit nexus definitivus inter causam & causatum, ut *inter eclypsin & terræ objectionem*, cùm eclypsis, sine terræ objectionis mentione causaliter definire nequeat.

Primus gradus necessitatis in omni propositione cujuslibet demonstrationis cernitur.

Reg. 2. Secundus & tertius ubique reperitur, si medium demonstrationis sit causa utriusq; extremi; ut *Omne rationale est risibile, Omnis homo est rationalis*, ergò *omnis homo est risibilis*; ubi *rationale*, non *risibilitatis* solùm, sed etiam *hominis* causa est: quòd si medium sit causa solius majoris extremi, & non minoris, Propositio & Conclusio sunt *Quatenus ipsum*; minor verò tantùm abest, ut *Quatenus ipsum* habeatur, ut aliquando non sit *per se*. v. g. *Omne corpus sphæricum recipit lumē per incrementum; sed Luna est corpus sphæricum*, ergò, *Luna recipit lumen per incrementum*. Hìc *luna est sphærica*, est de *Omni* non autem *per se*, nec *quatenus ipsum*, vera tamen est demonstratio.

Se-

Sect. 2.

Secunda conditio. Secunda conditio demonstrationis est, ut constet ex primis & immediatis. Prima autem seu immediata propositio dicitur, quando inter ejus prædicatum & subjectum nullum intercedit medium, quod sit causa inhærentiæ prædicati in subiecto; *ut Omnis homo est risibilis.*

Immedietas duplex. Propositio duobus modis dicitur prima seu immediata, vel ratione causæ, quæ nullam habet mediam causam, per quam demonstrari potest; vel ratione subiecti quando prædicatum non inest alteri subiecto priori.

Nota. Potest autem propositio esse prima ratione subiecti, quæ non est prima ratione causæ; sic *homo est risibilis*, est prima ratione subiecti, quia *risibilitas* primò *homini* inest, non autem ratione causæ, quia *risibilitas homini inest per rationalitatem*; nam *rationalitas* in causando est *risibilitate* prior; sed *homo est rationalis*, utroq; modo est propositio prima, non solùm ratione subjecti sed etiam causæ.

Regula. In omni demonstratione major est immediata ratione causæ, quòd in illa medius terminus cum majore extremo (cujus causa est) conjungitur: conclusio autem immediata est immediatam

...subiecti, quoniam in illâ affectio Sect. 2.
de subiecto dicitur cui primariò convenit. Minor verò immediata est, si medius terminus utriusque extremi sit causa, aliàs mediata est actu, licèt immediata sit potentiâ, quatenus scilicet resolvi potest in unam immediatam, quæ est definitio subiecti, & indemonstrabilis, ut posteà patebit. Hæc clariùs elucescent, si exemplum subjungamus.

Omne rationale est risibile. Est immediata ratione causæ.

Omnis homo est rationalis — Est immediata ratione causæ & subiecti, quia *rationale* est utriusq; extremi, *hominis*, scilicet & *risibilitatis*, causa.

Ergo *omnis homo est risibilis*, immediata est ratione subiecti, quia *risibilitas homini primò inest.*

Quòd si *receptio luminis per incrementum* de lunâ probetur *per sphæricam figuram*, ut superiùs demonstravimus, minor erit, *Luna est sphærica*, quę neutro modo est immediata, nec ratione causæ, nec respectu subiecti.

Tertia conditio est, ut constet ex notioribus. Ignotum enim per notius semper demonstratur; quocirca necesse est, ut termini sint præcogniti: *Tertia conditio.*

quod

Sect. 2. Quod ut melius intelligatur, notandum est, quòd quatuor apud Aristotelem recensentur quæsita, duo simplicia; *An sit*, & *Quid sit*; duo complexa; *Quod sit*, & *Cur sit*.

Quatuor quæstiones.

An sit. Quæstio *An sit* inquirit, τὸ εἶναι, vel subjecti, vel prædicari, ut *An sit Luna, An sit Eclypsis*.

Quid sit. Quæstio Quid sit, naturam Prædicati aut subjecti seorsim investigat; ut *Quid est Luna, Quid est Eclypsis*. Estque vel *Quid nominis*, vel *quid rei*. Quid nominis declarat, Quid nomen importat, ut *quid significat Eclipsis?* Quid rei naturam & essentiam quæsiti investigat; *Quid est Luna? Quid est Eclypsis?*

Hæ duæ vocantur Quæstiones simplices, quia de terminis simplicibus quærunt.]

Quod sit. Quæstio *Quod* seu *utrum sit* investigat, utrum prædicatum subjecto insit; ut *utrum luna eclypsin patiatur*.

Cur sit. Quæstio *propter Quid*, seu *Cur sit*, inquirit ob quam causam prædicatum subjecto tribuitur: ut *Cur Luna Eclypsin patiatur?*

Hæ duæ vocantur complexæ, quia de integris propositionibus quærunt.

Quatuor istæ quæstiones ad duas reduci

reduci possunt: nam sub *Quid sit* continetur, *An sit*; sub *Cur sit Quid sit*; proinde *Quid sit* & *Cur sit* sunt perfectæ quæstiones, *An sit* & *Quid sit* imperfectæ. *Sect. 2. Quomodo sunt duæ tantùm.*

Subjectum & Principia in omni demonstratione præcognoscenda sunt, & *quid nomen significat, & quod sint*. Affectio solùm præcognoscitur, *Quid nomen significat*; *Quid enim & Cur sit* demonstratione probantur. Atque hinc est quòd Aristoteles dicit demonstrationem à notioribus procedere; non solùm quòd propositiones sunt conclusione notiores, sed quia subjectum de quo demonstratur, & principia per quæ demonstratur simul sunt affectione notiora. *Reg.*

Quarta conditio cum tertiâ concurrit, & ex illa consequitur, quia enim principia sive causæ sunt notiores, ideò priores sunt conclusione. *Quarta conditio.*

Prius autem & notius aliud alio duobus modis dicitur, *vel nobis*, ut sunt omnia singularia, quæ sensibus objiciuntur; *vel naturâ*, ut universalia, quæ intellectui solùm sunt obvia, *sic causæ naturâ*, sed *effectus nobis sunt notiores*. *Prius dicitur dupliciter.*

Demonstratio primariò & præcipuè ex notioribus natura procedit, quia

Sect. 2. quia conclusionis proximam causam ostendit, & ex consequenti à notioribus nobis: quia omnis demonstratio ob nostram cognitionem fit; quando enim causa semel nobis innotescit, meliùs apprehendimus effecta. Hinc est quòd demonstrationes aliæ procedunt à notioribus nobis ordinem naturæ servantibus, aliæ ex notioribus nobis ordine naturæ contrario utentibus; illæ procedunt à causis ad effecta, hæ ab effectis ad causas, illæ sunt *διότι*, hæ autem *ὅτι*.

Quinta conditio. Ultima conditio est, ut constet ex causis conclusionis, id est, ut medius terminus sit causa affectionis, quæ in conclusione de subjecto prædicatur.

Quatuor causarum genera.

Causarũ verò quatuor sunt genera; duo sũt { Interna { Materia, Forma } quæ rẽ intrinsecùs constituũt. Externa { Efficiens, Finis, } quę extrinsecùs ad subjecti naturam cõducunt. }

Materialis. Causa materialis est, ex qua aliquid fit.

Formalis. Formalis est, quæ dat intrinsecam essentiam substantiis & accidentibus. *Sic quando ranæ fiunt ex terræ putredine,*

[illegible], putredo terræ materialis, & sanæ [illegible] formalis causa dicitur. *Sect. 2.*

Causa efficiens est, quæ suâ actione aliquem producit effectum; Estque vel externa, quæ semper cum actione aut passione agit, *ut quando ignis aquam calefacit*; vel interna, quę solâ emanatione effectum producit, ut *rationalitas risibilitatem*. *Efficiens.*

Finis est, cujus gratiâ res fit. *Finis.*

Omnia hæc quatuor causarum genera demonstrationem ingrediuntur, sed duo externa primariò, & eorum ratione interna. Materia demonstrationem illam ingreditur, in quâ accidens per causam internam demonstratur, quia medium tale est, quale requirat materialem necessitatem cum forma unitam, unde affectio emanaret; unde materia dicatur *conditio sine qua non*, formam concomitans. Forma verò est medium, quatenus est causa efficiens interna, quæ per fluxionem efficit aliquid. Restat igitur quòd efficiens & finis propriè & primariò sint media demonstrationis: utriusque nos exempla ponemus. *Quomodo omnes causæ demonstrationem ingrediuntur.*

Inter quod & solem terra interponitur, id lumine deficit.

Inter lunam & solem terra inter-

ponitur

Sect. 2. *ponitur lumine* igitur *luna deficit.* Item, *Qui vult esse sanus, is nõ vult cibum ad os ventriculi fluitare. Ambulans post cœnã vult esse sanus, non vult* igitur *fluitare cibum.*

Prior demonstratio pro suo medio habet causam efficientem, posterior finalem.

Corollaria. Ex his quæ de utraque definitione diximus, hæc colligenda sunt corollaria.

Primò quod ad terminos attinet, Subjectum in demonstratione semper est minor terminus, & aliquando est substantia, ut *homo*, aliquando accidens, ut *numerus*.

2 Affectio seu propria passio semper est major terminus, & accidens, aut ab interna, aut ab externa causa constitutum; nunquam verò substantia potest demonstrari: ut enim res demonstretur, requiritur primò, ut causam extra essentiam habeat; secundò, ut per se & necessariò substantiæ insit; per utramque conditionem excluditur substantia, & per secundam accidens commune, solùm igitur relinquitur proprium accidens, quod dicatur demonstrabile.

Quid est demonstrabile.

3 Principium in demonstratione potis-

potissima est proxima causa affectionis, & nonnunquam minoris extremi est causa, quando nimirum affectio demonstranda ab interna causa per emanationem fluit; semper verò majoris, qualiscunque fuerit affectio. Sect. 2.

4 Quod autem ad propositiones quæ demonstrationem ingrediuntur spectat, hoc solum in iis observandum majorem & conclusionem semper esse immediatam, illam primitate causæ hanc primitate subjecti; minorem verò tunc temporis reperiri immediatam cùm medium est subjecti forma, & utriusque extremi causa, aliàs semper esse mediatam.

CAP. III.

De Divisione Demonstrationis.

Demonstratio, non ut univocum, sed ut analogum genus primò dividitur in Demonstrationem propter Quid, & Demonstrationem Quod. *Demõstrationis prima divisio.*

Demonstratio propter Quid, est prima & principalis species quam superiore capite definivimus. *Demõstratio propter Quid.*

Demonstratio Quod, est quâ res quidem esse ostenditur, causa tamen *Demõstratio Quod.*

Sect. 2. ejus non indicatur, sed effectus.

Quomodo differunt. Hæ duæ species conveniunt, quòd ambæ sunt à propositionibus veris, prioribus & notioribus conclusione; sed differunt quòd διότι procedit à prioribus secundùm naturam, & causis proximis conclusionis; at ὅτι, vel ab effectu procedit, & sic non erit à causa; vel si à causa procedat, erit remota non proxima, & sic non constabit ex immediatis.

Demonstratio propter quid duplex.

Demonstratio propter quid subdividitur in { Simplicem. Compositã.

Simplex. Simplex demonstratio est, cujus ambæ propositiones sunt indemonstrabiles; ut sunt omnes illæ demonstrationes, quarum medium est pars essentialis subjecti; ut *cum risibile de homine per rationale demonstretur.*

Composita. Composita est cujus minor propositio est mediata, ideoque eget prosyllogisticâ demonstratione, donec ad ambas propositiones indemonstrabiles pervenimus: ut *si quis probaret ignem tendere sursum, propter summam eius levitatem, tanquam per causam proximam*, hujusmodi esset eius demonstratio.

Quodcunque leve est, tendit sursum; Ignis levis est, ergò, *tendit sursum.*

Sed

Sed quia hæc minor propositio, non *Sect.* 2.
est per se immediata, ideò priori aliquâ probatione opus est, quam vocant prosyllogisticam, quâ *levitatem de igne* demonstremus: ut quod *summè calidum est*, est *summè leve, Ignis est summè calidus*, ergò *est summè levis.* Atqui cùm ad primam causam adhuc non sit perventum, ulterior probatio est introducenda, in qua caliditatem de igne per suam formam nobis ignotam demonstremus: ut *Quod formam ignis habet est summè calidum. Elementum ignis habet formam ignis,* Ergò, *Elementum ignis est summè calidum.* Cujus demonstrationis minor cùm sit immediata ulteriùs demonstrari non potest, & proinde acquiescendum est in ipsa, tanquam in primâ causâ jam inventâ.

Inter hos Syllogismos, primus voca- *Nota.*
tur Syllogismus principalis; reliqui dicantur Prosyllogismi seu Epagogici, qui ducunt nos ad primum & principalem syllogismum ritè intelligendum. Atque hinc apparet, quomodò omnes demonstrationes ex immediatis constant, vel scilicet actu, ut Simplex, vel potestate, ut Composita, cujus minor per multas resolutiones

Sect. 2. tandem evadit immediata.

Demõstratio quòd *duplex.*

Demonstratio *quod* duplex est, vel enim procedit à { Causâ remotâ, ad effectum. | Effectu ad causam. }

A causa remota.

Demonstratio à causa remota, plerumque negativa est, & extruitur in secunda figura in *Camestres*, cujus ratio est, quoniam causa remota, ut plurimum, est amplior suo effectu, quare eâ positâ non necessariò ponitur effectus, sed ablatâ tollitur.

In hac Demonstratione, effectus est major extremitas, qui cum causâ remotâ in majori propositione conjungitur, subjectum est minor, qui in minori à causa remota amovetur, ut ab ipsa non constitutus, v.g. si probandum esset *Parietem non respirare*, quia *non est animal*, ad hunc modum extrueretur Syllogismus.

Ca *Omne animal est respirans*,
mes *Nullus paries est animal*, Ergò
tres *Nullus paries respirat*.

Fieri tamen potest, ut affirmativè in prima figura concludatur, nempè si contingat causam remotam cum effectu reciprocari, ut *Quæcunque animam habent nutriuntur*, *Planta habet*

animam, Ergò *Planta nutritur*. Anima enim non est causa proxima nutritionis, sed potentia vegetativa ab anima dimanans. Sed quia hoc rarò contingit, hujusmodi Syllogismos Aristoteles non respexit. *Sect. 2.*

Demonstratio ab effectu ad causam locum habet, quando effectus est notior, & causa ignotior: tunc enim ostendimus inesse alicui causam, eò quòd eidem inest effectus, ut *in naturali corpore probamus materiam inesse, quia eidem inest generatio, & naturale corpus motorem habere æternum, quòd eterno cietur motu*.

Quando demonstratio ab effectu locum habet.

Hæc Demonstratio potest extrui in prima figura & affirmativa, quia posito effectu ponitur causa; potest etiam fieri negativa, & in secunda si alicui subjecto causam non inesse ostendimus, eò quòd eidem non inest effectus.

Quomodo extruitur.

Ex his quæ de prima divisione demonstrationis secundùm materiam diximus, jampridem elucescat quid de secunda ius divisione quoad formam dicendum sit,

Secunda divisio demonstrationis.

Bifariam enim dividitur vel { Secundùm Qualitatem in { Affirmantem. / Negantem

Sect. 2.

Secundùm Quantitatem in	{ Universalem. Particularem.

Universalis demonstratio.

Universalis demonstratio est, quæ affectionem ostendit de universo subjecto, cui primo inest.

Particularis.

Particularis demonstratio est, quâ ostenditur prædicatum non de toto subjecto, sed de aliqua ejus parte. Hinc patet, quòd universalis & particularis demonstratio longè differunt ab universali & particulari syllogismo, in prioribus Analyticis. Demonstratio enim universalis dicitur non à subjecto sed à prædicato universali, quando scilicet prædicatum inest primo & immediato subjecto, quòd si affectio quæ demonstratur toti generi competat & demonstretur de specie aut speciei conveniat, & demonstrestretur de Individuo, vocatur particularis; quia affectio de parte sui subjecti demonstratur & non de toto. Exemplo res fiet clarior.

Quomodo à particulari Syllogismo differt.

Omne quod habet in se principium motus est mobile,

Omne corpus naturale habet in se principium motus, Ergo,

Omne corpus naturale est mobile.

Hæc demonstratio est universalis, quia

quia nobile de *corpore naturali* demonstratur, tanquam de ſubjecto proprio & immediato. *Sect. 2.*

Quod ſi dicam,

Quod habet in ſe principium motus eſt mobile,

Omnis homo habet in ſe principium motus, Ergò,

Omnis homo eſt mobilis.

Hic Syllogiſmus, licèt in prioribus Analyticis pro univerſali habeatur, quoniam concluſionis ſubjectum eſt univerſale; cuilibet enim homini competit ut ſit mobilis, tamen in Poſterioribus dicitur particularis, quia affectio illa mobilitatis homini non competit, ut primo ſubjecto; *non enim homo quà homo, ſed quà corpus movetur.*

Reg. Demonſtrationes particulares primò falſæ ſunt, quia propria affectio primo ſubjecto in illis non attribuitur; ſecundò ſunt ſupervacaneæ, qui enim novit affectionem ſuo primo ſubjecto convenire novit etiam ipſam omnibus illius ſubjecti ſpeciebus attribui poſſe; & proinde demonſtrationes particulares ſub univerſalibus continentur.

Affirmans Affirmans demonſtratio eſt, in qua pro-

Sect. 2. propria affectio affirmatur de suo primo subiecto.

Negans. Negans est, in qua propria affectio removetur ab eo, quod neque est proprium subiectum, nec illius species.

Reg. 1. Affirmativæ demonstrationes præstantiores sunt negativis: non enim propriæ affectiones de iis rebus quibus non insunt, sed potiùs quibus insunt, demonstrari solent & debent.

Reg. 2. Demonstratio potissima, seu *propter Quid* semper esset universalis & affirmativa, & proindè aptissimus concludendi modus est Barbara: nam causa quatenus causa semper respicit effectum cum quo prædicationem non faciat, nisi universalem affirmativam.

Nota. Fiat etiam demonstratio propter Quid, in secunda figura & in *Camestres*, quando effectum non inesse ostendimus, quia eius causa non inest, ut *bestiam non esse risibilem, quia non est rationalis*, sed hæc minus in usu est & cadit à perfectione demonstrationis: sic enim distrahitur accidens à proprio subiecto, & alii opponitur, cui neque per se inest, nec ullo modo inesse potest.

Reg. 1. Demonstratio *Quod* à causa remota est negativa; ab effectu vel affirmativa,

tiva,

tiva esse potest vel negativa. Hæc ex iis quæ prius statuimus sat manifestò apparent. Sect. 2.

CAP V.

De Affectionibus Demonstrationis.

DUæ sunt affectiones demonstrationis { Regressus. Conversio in definitionem. *Affectiones duæ.*

Regressus est illa demonstrandi ratio, quâ priùs causam ignotam ex effectu notiore colligimus; posteà verò regredientes ex eadem causa eundem effectum demonstramus. *Regressus.*

Quum enim semper à notioribus sit progrediendum, effectus verò sæpenumerò elucescit, quando causa est incognita, idcò eum quandoque sumimus, ut levem cognitionem causæ habeamus, causâ autem semel inventâ de ea discurrit intellectus, ut exquisitam ejus notitiam haberet, quâ partâ regredimur rursus ad effectum per eam causam demonstrandum.

Tria igitur in regressu sunt ordine consideranda, primò demonstratio causæ ab effectu: secundò, inventæ causæ accurata consideratio; tertiò, de- *Tria in regressu consideranda.*

Sect. 2. demonstratio effectûs ex illa causa, ut *cùm demonstretur materiam esse in corporibus naturalibus, quia in iisdem reperitur generatio; per Generationem* quæ est materiæ effectus ad *materiam cognoscendam* pervenimus; sed quia *materia confusè* tantùm adhuc cognoscitur, ideò secundo loco in ejus consideratione paululum insistimus investigando *quid illa materia sit? num à privatione differt? quomodo nulli formæ particulari sit addicta.* Ultimo quidditate ejus cognitâ, exploramus tandem essentialem nexum inter causam & effectum, & regrediendo inquirimus quomodo hæc materia generationem producit, atque ita causa & effectus, quæ primo aspectu confuso quodam modo fuerunt cognita, hoc progressu & regressu distinctè nobis innotescunt.

Exempli gratiâ.

Ab effectu ad causam.

Quod non scintillat id propè est, Planetæ non scintillant, Ergò, *propè sunt.*

A Causa ad Effectum.

Quod

Quod propè est id non scintillat, Sect. 2.
Planetæ propè sunt, Ergò,
non scintillant.

Ubi notandum quod in hoc regressu, sicut in quolibet alio, major propositio simpliciter convertitur, unde necesse est mediam quandam intervenire considerationem causæ, utrum nimirum proxima sit & immediata: nam si effectu latiùs pateret, cum ipso non converteretur, minor verò prioris syllogismi est posterioris conclusio, & conclusio ejus minor: atque ita perficitur regressus. Regressus enim propriè cernitur in posteriori demonstratione, quando à causa ad effectum regredimur, sed quia regredi non possumus, nisi priori modo progressum faceremus: utriusque demonstrationis respectu Regressus dicitur. *Quomodo regressus extruitur.*

Conversio Demonstrationis in definitionem est transpositio terminorum syllogismi demonstrativi in veram causalem definitionem accidentis Dico [in definitionem accidentis] quia ea definitio quæ est demonstratio positione differens non est *Substantiæ*, siquidem ejus nulla habetur demonstratio, sed *Accidentis* tantùm; idcircò *Conversio demōstrationis in definitionem.*

Sect. 2. idcircò de ejus definitione dicendum est.

Triplex definitio. Definitio verò accidentis est triplex.

Nominalis. Nominalis, quæ genere & subjecto constat, ut *eclypsis est defectus luminis in luna, tonitru est sonus in nubibus.* Vocatur Nominalis, quia causam rei non continet, licèt alio sensu appelletur essentialis, quatenus subjectum differentiæ seu formæ locum tenet, quod cum genere adjunctum essentialem definitionem constituit.

Causalis. Causalis, quæ accidentis causam declarat, ut *eclypsis est interpositio terræ,* & hæc impropriè dicitur definitio, quia non ipsam quidditatem, sed quidditatis causam declarat. Tertia definitio est, quæ ex nominalis & causalis unione oritur, ut *Eclypsis est defectus luminis in luna, ortus ex terræ interpositione* *Tonitrus est sonus in nubibus propter ignis extinctionem.*

Ex utrisq; conflata.

Prima definitio est demonstrationis conclusio, secunda est ejus principium, tertia est ipsa demonstratio situ terminorum differens. v. c.

Inter quod & Solem terra interponitur, illud deficit lumine,

Inter Lunam & Solem terra interponitur, Ergò,

Luna

Luna deficit lumine. Sect. 2.

Hujus demonstrationis Conclusio est definitio nominalis eclypseos. Medius terminus est ejusdem definitio causalis, tota demonstratio est perfecta ejus definitio ex utrisque conflata.

Circulus quid.

His duabus affectionibus alii Circulum addunt. Syllogismus verò circularis est, quando ex majore conversâ & conclusione minorem colligimus, & similiter ex minore conversa & eâdem conclusione maiorem, sic enim ex propositionibus conclusionem & vicissim ex conclusione propositiones ostendimus: ut

Omnes illi quos Deus absolvit, sunt absoluti à peccato,

Omnes eos qui sunt in Christo Deus absolvit, Ergò,

Omnes qui sunt in Christo, sunt absoluti à peccato.

Iste Syllogismus ad hunc modum in orbem reducitur.

Quos Deus absolvit, ii sunt in Christo,

Qui absoluti sunt à peccato, Deus absolvit,

Qui absoluti sunt à peccato, sunt in Christo.

Circulus à regressu differt, quòd in regressu

Sect. 2. *Quomodo à regressu differt.* regressu est progressus primo à notioribus secundùm nos, deinde à notioribus secundùm naturam; sed Circulus est quando uterque processus est à causa proxima, quod impossibile est, *Cur improbandus.* propterea quod sequeretur idem respectu ejusdem causam esse & effectum notiùs & ignotius, prius & posterius secundùm naturam. Licèt igitur regressum inter affectiones admittimus, Circulum tamen ut idem per idem probantem rejicimus & respuimus.

CAP. VI.

De Inductione Demonstrativa.

FInito syllogismo Demonstrativo ad Inductionem procedo, tum quia est argumentationis demonstrativæ species, tum quòd ad syllogismum demonstrativum ritè intelligendum maximè confert.

Inductio quid. Inductio est proprium instrumentum, quo principia scientiarum quæ per se nota dicuntur nobis innotescunt: ut si quis dubitet *utrum totum sit maius suâ parte*; visibili aliquo objecto ostendimus, *hoc totum esse maius*

Sect. 2.

in suâ parte, itemque aliud, eodemque modo tertium, & proinde omne totum esse suâ parte maius.

Quæ ad ipsam requiruntur.

Ad Inductionem tria præcipuè requiruntur, primò, ut materia sit necessaria, secundò, ut sit essentialis connexus subjecti cum prædicato, tertiò, ut principia Inductione probanda sint naturaliter nota per se, & levi probatione egeant.

Quomodo differt ab inductione.

Per duas priores conditiones Inductio demonstrativa distinguitur à Dialectica, cujus materia non est necessaria & terminorum nexus est tantùm accidentalis, & probabilis: unde ad principium dialecticum confirmandum multæ Inductiones vix sufficiant ad Demonstrativum verò una aut altera satis superque est propter maximum & evidentem terminorum nexum. Per ultimam conditionem Inductio demonstrativa à demonstratione ab effectu differt; cujus officium est demonstrare principia naturaliter ignota, ad quorum inventionem Inductio parùm habet efficaciæ, quia forsan res invenienda non est per se sensilis, ut *materia prima quæ per Generationem invenitur*, Inductione verò inveniuntur ea principia, quæ sunt nota

Quomodo à demonstratione ab effectu.

Sect. 2. ta secundùm naturam, & proindè percipiuntur, ut primùm ostenduntur.

CAP. VII.

De Syllogismo Didascalico.

Quis est usus Syllogismi didascalici.

VT Syllogismo Demonstrativo utimur in scientiis, ita didascalico in artibus & practicis disciplinis, quando in ipsis aliquid probamus ex propria rei de qua agitur naturâ, & per causam; in iis enim, sicut in scientiis, propria principia & reperiri possunt & explicari; & licèt ars res singulares efficit, utitur tamen principiis universalibus per experientiam collectis in operando Sic in Medicina, *quæ est ars factiva, probo hæc dulcia huic febricitanti non convenire, quia omnia dulcia vertuntur in bilem, item in Ethicis probo fœlicitatem esse in numero honorabilium, quia principium est cuius gratia omnes omnia agunt, item, virtutem moralem esse laudabilem, quia in mediocritate est posita.*

Quomodo differt à Demonstrativo, quomodo à Dialectico.

Differt à Syllogismo Dialectico, quia didascalici principia sunt propria, Dialectici verò communia; à Demonstrativo quia alter circa artes, alter

circa scientias versatur: aliàs, Demonstrativus & Didascalicus per omnia conveniunt, & proindè ab uberiori tractatione abstineo, quoniam quæ de Didascalico sunt dicenda dilucidè satis apparent in iis quæ de Demonstratione iampridem diximus. Sect. 2.

CAP. VIII.

De Syllogismo Topico & locorum divisione inprimis verò de locis Personarum.

Argumentatio probabilis.

ARgumentatio τοπικὴ seu probabilis est, quæ in utramque contradictionis partem ex principiis communibus opinionem parit.

Communia principia quæ dicantur.

Communia principia voco vel axiomata topica, quæ per omnes disciplinas se expandunt: ut *Cui convenit unum coniugatorum, eidem convenit alterum, Cui competit definitio eidem competit Definitum*, vel sunt propositiones probabiles, quæ omnium aut plurimorum hominū iudiciis consentiunt, quæ ideò dicuntur Communia principia, quia non ex ipsarum rerum de quibus agitur naturâ, sed ex communi opinione trahuntur, vel denique sunt

Sect. 2. sunt propositiones quæ uni quidem disciplinæ propriæ sunt, sed pluribus quæstionibus in eadem disciplina sunt communes. v. g. *Omne corpus vi sentiendi præditum est animal, ad naturalem philosophiam propriè spectat, sed quia probationi plurium quæstionum inservit, ut quando quæratur de homine, leone, equo, an sint animalia,* non injuria inter probationes Dialecticas enumeretur.

Opinionem parere. Opinionem verò parere est producere incertam & debilem cognitionem eorum, quæ aliter se habere possunt.

Quomodo argumentatio probabilis differt à necessaria. Tribus modis argumentatio probabilis à necessaria differt, necessaria unam contradictionis partem statuit, & confirmat; probabilis circa utramvis ejus partem æqualiter versatur; necessaria constat ex principiis propriis, probabilis ex communibus; necessaria firmam cognitionem parit, probabilis solummodò opinionem.

Argumentum. Hæc autem opinio per certas rationes hominum animis infunditur, quæ vulgò appellantur, τόπικα, seu probabilia argumenta.

Arguere. Argumentum est quod ad aliquid arguendum est affectum.

Arguere autem est vim quandam habere,

habere, quâ alterum accipiat aliquam lucem, ut appareat quale sit & quomodo ejus ratio se habeat. *Sect. 2.*

Hæc argumenta ex Locis Topicis depromuntur. *Locus Topicus quid.*

Locus verò topicus est sedes argumenti, seu index, demonstrans ex quo fonte sumendum sit argumentum, quo confirmanda est propositio, de qua dubitatur.

Loci sunt duplices, Personarum, aut Rerum. *Quotuplex.*

Loci Personarum sunt, quibus utimur in laudibus aut vituperiis personarum, & licèt hi loci Rhetorici appellentur, & pertineant ad demonstrativum genus, obiter tamen Dialecticis materiis nonnunquam intexuntur, & proinde levi penicillo hìc breviter sunt delineandi.

Undecim sunt personarum loci, à quibus ad earum laudationem aut vituperationem argumentemur. *Loci personarum undecim.*

1 A Nomine, ut *ex Verris nomine Cicero ostendit eius rapacitatem, à Chrysogoni eius avaritiam.*

2 A Natura, in qua primò spectamus eius nationem, ut *Germanus est*, ergò *ferox Pœnus*, ergò *fœdifragus*. Secundò sexum, *A natura enim comparata*

Sect. 2. *parata est opera mulieris ad domesticam diligentiam, viri autem ad forensem.* Tertiò ætatem, *ætatem enim aliam aliud factum decet*, ut inquit Plautus: *temerè eum fecisse non est mirandum, Puer enim est.*

3 A victu, in quo consideramus primò parentes *quorum mores plerunque in sobolem propagantur*: posteà præceptores, *Magna est enim vis disciplinæ & studiorum*: ultimò socios, *nam bonus vir bonorum consuetudine gaudet.*

4 A fortuna, sub qua comprehenditur tum vitæ genus, *utrum in ocio an in negotio vixit*, tum mors ipsa, *nam qualis vita finis ita.*

5 Ab habitu corporis consuetudine laboris comparato.

6 Ab affectione animi, utrum in literis progressum fecit.

7 A studiis, quibus maximè versatus est.

8 A consiliis, utrum nullam inhonestam rem voluit.

9 A Factis, quæ plerumque cum vitæ genere conveniunt.

10 A Casu, Honestæ enim causæ ornantur secundis eventibus.

11 Ab oratione, quæ studiorum & consi-

consiliorum est index, ut si dicamus; *... optimè sensit & loquutus est de religione, quamobrem bonis viris nihil ab ... periculi est pertimescendum.* *Sect. 2.*

Loci rerum tres. Loci rerum ostendunt, quid in rebus ipsis sit considerandum, suntque trium generum.

Interni. 1 Interni, quia argumenta subministrant, vel ad naturam rei de qua quæritur, vel ad ea quæ ipsam comitantur pertinentia.

Loci à substantia rei desumpti sunt. A Definitione, A Genere, A Differentia, A Materia, A Forma, A Toto, & Parte.

Loci substantiam concomitantes sunt quinque à Generatione, à Corruptione, ab usu, à Proprio, à communiter accidentibus.

Externi. 2 Externi qui continent argumenta, quæ à natura rei, de qua quæritur, omninò separata sunt; suntque undecem. 1. A Causa efficiente. 2. à Causa finali. 3. ab Oppositis. 4. à Disparatis, 5. à Comparatis. 6. à Circumstantiis, 7. à Signis. 8 ab Antecedentibus & Consequentibus. 9. A Necessario & Impossibili. 10. ab Exemplis. 11. ab Auctoritate.

Medii. 3 Medii qui continent argumenta,

Sect. 2. ta, quæ partim conveniunt cum re de qua quæstio est, partim differunt, suntque duo à Conjugatis, à Divisione. Loci igitur viginti quatuor sunt, undecim Interni, & totidem externi, duo autem medii inter quos Exemplum & Authoritas Inartificiales habentur, quia in sua arte vim arguendi non habent, sed extra ipsam in testantis auctoritate omnes eorum vires sitæ sunt; cæteri omnes artificiales, quia ex insita vi & propria quasi arte arguunt.

Observatio Denique ubique hoc observandum, quòd Locus Topicus nonnunquam sumitur pro notatione seu titulo axiomatis, sic alius est locus à Definitione, alius à Genere, alius à Toto: quandoque pro præcepto Maxima seu problemate dialectico, quod ex loco illo Topico colligitur, & in eodem fundatur: ut *Cui convenit definitio, eidem convenit definitum. Posito proprio ponitur eius subiectum*, sunt duo axiomata, quorum alterum petitur à Loco seu titulo definitionis, alterum à loco proprii.

Nos in hac tractatiuncula primo titulum proponemus, inde ostendemus quæ Maximæ, seu problemata, ex

ex eodem titulo sunt exhaurienda ; à locis internis exordium sumentes, per medios transibimus , & tandem in externis terminabitur hæc tractatio.

CAP. IX.

De locis internis ad rei essentiam spectantibus, scilicet à Definitione, Genere & Specie, Differentiâ, Materiâ, Formâ, Toto & Parte.

LOco à definitione utimur, quando indagare volumus definitionem alterius extremorum, hoc est, subjecti aut prædicati quæstionis, quæ inventa ponitur loco medii , ut cognoscatur, utrum extrema illa conjungi an separari debent ; *sic Petrum hominem esse probamus, quia est animal rationale.* 1 *A Definitione.*

Huius maxima est.

A definitione ad definitum & vicissim à definito ad definitionem argumentamur & affirmativè & negativè, [nam] cui tribuitur vel adimitur definitio, eidem etiam tribuitur & adimitur definitum, ut *homo est corpus animatum sensile*, ergò, *est animal: Simia non est animal rationale*, ergò *non est homo.*

Defini-

Sect. 2. Definitioni affinis est Descriptio; quando enim rei essentia nos latet, sufficit ipsam quandoque describere, & rudi Minerva accidentali aliqua delineatione depingere.

Maxima.

A Descriptione ad descriptum, & à descripto ad descriptionem tum affirmativè tum negativè concludi potest; ut *Mansuetudo est habitus laudabilis, est igitur virtus. Nullus habitus laudabilis vilescere facit possidentem*: Ergò, *non virtus*.

Definitioni & Descriptioni addamus Notationem nominis, seu Etymologiam, quæ ut in omni verbo non reperitur (plurima enim sunt vocabula primitiva) ita eodem modo non semper deducitur, sed aliquando à causa, ut *homo ab humo*; aliquando ab effectu, ut *terra dicitur Vesta, quia stat*; aliquando à dissentaneis, ut *lucus à non lucendo*; nonnunquam à comparatis, ut *Pyropus quia flammas imitatur*.

Maxima.

A notatione affirmativè aut negativè concludimus; nam, cum quocunque convenit notatio cum eodem convenit notatum, & cum quocunque non convenit, nec istud conveniet; ut *Stu-*

dio-

dio sapientiæ non incumbit, ergò *non est philosophus*, *Incumbit*, ergò *est philosophus*. *Sect.* 2.

A Genere argumentamur & à Specie, quando probamus aliquod generi non competere, quia speciei non competit, aut Speciei non convenire, quia Generi non convenit. 2 *A Genere.*

Maxima.

1 Quicquid removetur à Genere removetur à Specie, ut *Nullum animal est incorporeum*, ergò *nec homo est incorporeus*; quod autem de Specie negatur non necessariò de genere negatur, ut *homo non latrat*, non sequitur ergò, *Nullum animal latrat*, quia Species est Genere angustior.

2 Quodcunque attribuitur generi, non statim attribuitur speciei, nisi universale signum sit oppositum, ut *Datur animal rationale*, ergò *datur brutum rationale*, non rectè sequitur, quia, *omne animal non est rationale*. Quod si nota universalis addatur, statim sequetur argumentum, ut *Omne animal est sensile*, ergò *brutum sentit*; *Sensibilitas enim cuilibet animali convenit*.

3 Quod non alicui speciei convenit, illud generi non competit; ut *nec*

 ruta,

Sect. 2. *ruta nec salvia, nec aliqua alia species plantarum videt*, ergò *nulla planta videt*.

4 Quod uni aut alteri speciei convenit, illud etiam generi competit, sed particulariter. *Temperantia versatur circa voluptates moderandas*, ergò, *aliqua virtus circa voluptates moderandas versatur*.

3 *A Differentia.*

LOcus à Differentia petendus est, quando probaremus speciem de re aliqua affirmari posse, aut negari, quia de eadem verificatur aut negatur ejus differentia specifica.

Maxima.

Cui tribuitur differentia specifica, eidem attribuitur species, à quo verò separatur ab eodem separatur, species, ut *rationale est, igitur homo est*. *Non est homo, ergò non est rationale.*

4 *A Materia.*

A Materia argumentum ducitur quando probamus aliquid fieri posse, quia præsto est materia ex qua conficiatur.

Maxima.

1 Posito & affirmato materiato, ponitur & affirmatur materia.

Notandum autem est, quòd duplex est materia, vel permanens, quæ in re materi-

materiata seu effecta permanet, ut *lapides & ligna sunt materia domûs*, vel Transiens quæ non manet in re effectâ, sed mutatur, *ita farina & aqua sunt materia panis?* In permanente causa valet argumentum ab esse materiati ad esse materiæ, ut *annuli aurei sunt, ergò aurum est*; in transeunte verò valet ab esse materiati ad fuisse materiæ, ut *Panis est, ergò farina fuit.* *Sect. 2.*

2 Sublato materiato non tollitur materia: unde non sequitur, *Aurei non reperiuntur annuli, ergò nec aurum, Panis non est, ergò non est farina.*

Ratio à Forma ducitur, quando probatur Formatum actu non dari, quia ejus Forma non potest assignari. 5 *A Forma.*

Maxima.

1 Posita forma substantiali res ipsa ponitur & sublata tollitur. *Ut Terra non vivit quia non habet animam vegetativam. Homo est, quia anima rationali est præditus.*

2 Posita forma accidentali ponitur res ipsa quæ denominatur, & sublata tollitur: ut *hoc lignum habet formam mensæ, ergò est mensa; non habet figuram navis,* ergò *non est navis.*

Sect. 2. 3 Tantum unaquæque res poteſt, quantum ejus forma permittit; *Ignis enim calefacit mediante calore, quo ceſſante deſinit operatio.*

6

A Toto & Parte.

A Toto & parte ducuntur argumenta, quum probaremus aliquid parti ineſſe, quia toti ſubjecto idem ineſt, aut toti non ineſſe, quia nulli parti communicatur.

Maxima.

1 Poſitis omnibus partibus integralibus & eſſentialibus, totum integrale & eſſentiale ſigillatim ponitur; unâ verò principali parte deſtructâ, totum concidit; ut *ſi fundamenta ſint iacta, paries ſit ſtructus & tectum impoſitum Domus extruitur. Quod ſi corpori humano ſemel præciſum ſit caput, aut evolavit anima, non amplius eſt homo.*

2 Quod eſſentialiter toti ſubjecto ineſt, illud partibus ineſſe dicitur, quod autem nullis partibus inſit, nec toti inerit ſimpliciter, ut *Augmentatio eſſentialiter corpori vegetanti ineſt,* ergò, *cuilibet parti ineſt. Nec Iudæi, nec Gentes iuſtificantur per legem,* ergò, *Nullus homo iuſtificatur operibus legis.*

CAP.

CAP. X.

De locis substantiam concomitantibus, ductis à Generatione, à corruptione, ab usu, à proprio, à communiter accidentibus.

A Generatione rei locum petimus, quando probaremus rem aliquam bonam esse vel malam, quia ejus ortus bonus erat vel malus. 7 *A Generatione.*

Maximæ.

1 Quorum ortus est bonus, ea etiam sunt bona, sin ortus per se sit malus, ea semper sunt mala; ut *Institutio & ordinatio coniugii est bona, ergò ipsum quoque coniugium est bonum. Aliena bona vi detrahere est simpliciter malum, ergò opes eo modo acquisitæ sunt simpliciter malæ.* Intelligenda autem est hæc maxima de ortu per se, non per accidens: ut *Generatio hominis est per se bona, per accidens tamen fiat mala, si nimirum sit illegitima, vel hominem improbum, Ecclesiæ pestem aut reipub. labem producat.* *Cautio.*

2 Si genita sint bona, ipsorum generatio est bona, sin mala, malus erat ortus, ut *Eruditio est bona*, ergò *literis invigilare, doctos preceptores audire,*

 studiis

Sect. 2. *studiis incumbere est bonum, quia his mediis acquiritur eruditio.*

8

A Corruptione.

A Corruptione pari ratione argumentamur ac à Generatione, quando nimirum res bonas aut malas fuisse ab earum exitu probemus.

Maxima.

1 Quorum corruptio vel interitus malus est ea sunt bona, quorum verò corruptio est bona ea sunt mala: ut *Oblivio literarum est mala*, ergò *literæ sunt bonæ. Carnis & veteris hominis crucifixio est bona*, ergò *vetus homo est quid malum.*

2 Si corrumpenda sint mala, corruptio est bona; sin corrupta sint bona, corruptiones malæ sunt: ut *Imago Dei in homine fuit quid bonum*, ergò *corruptio eius mala est, peccata sunt mala*, ergò *eorum abolitio est bona.*

9

De Usu.

AB usu rerum, argumentum frequens est & utile, dum ex uniuscujusque rei usu, ipsius bonitatem aut malitiam inquirimus.

Maxima.

Quod bonum usum habet idipsum bonum est & è contra; cujus verò malus est usus idipsum est malum. *Cognitio*

nitio Philosophiæ bonum habet usum, ergò Philosophia bona est. Venenorum malus est usus, ergò Venena mala sunt. Quando verò rerum usus ab utentium voluntate dependet, non semper vera est hæc maxima, nam miserias & calamitates quidam ad bonum usum vertunt, philosophiam etiam alii ad errores suos incrustandos pessimè exercent. Sect. 2. Cautio.

10 *À Proprio.*

LOco à proprio utimur, quando probaremus rem, quæ in controversia est, non esse hanc aut illam substantiam, quia ejusdem proprietas assignato subjecto non rectè accommodetur.

Maxima.

Cui tribuitur vel adimitur accidens proprium, ei quoque subjectum tribui vel adimi necesse est: ut *Christus est ab æterno*, ergò *non est homo*.

11 *A communiter accidentibus.*

A Communibus accidentibus argumentamur, probando subjectum illud de quo agitur ita se habere, ut dicimus, quoniam iisdem accidentibus imbuitur, quibus imbui solet.

Maxima.

Posito accidente inseparabili ponitur ejus subjectum, & reipsa sublato tollitur,

Sect. 2. tollitur, separabili autem accidente negato, non tollitur subjectum; nec posito subjecto, ponitur illud accidens: ut *Carbones isti sunt summè calidi*, ergò *sunt igniti*; non autem sequitur, *purpuratus est*, ergò *est rex*, nisi aliorum accidentium congeriem adjiciamus, ut *quòd in solio sedeat, sceptrum teneat, satellites ipsum tueantur subditi aperto capite ipsum circumstent.*

CAP. XI.

De locis mediis Coniugatis, & Divisione.

12 *A Coniugatis.* LOco à Conjugatis & Casibus utimur, quando ostenderemus abstractum alicui subjecto non inesse, quia concretum non inest, ut *nigredinem in nive non inesse, quia nix non denominetur nigra.*

Maximæ.

2 Posito uno conjugatorum ponitur alterum, & sublato tollitur; ut *justè agit*, ergò *est iustus, ignavè pugnat*, ergò *est ignavus*: sed limitatio hujus regulæ ex morali Philosophiâ est petenda; nisi enim quis scienter, volenter, aut constanter actiones eas edat

Limitatio.

quæ

quæ ad habitum requiruntur, impropriè denominetur secundùm illum habitum agere; ut *justè agit, ergo est justus*, rectè concludit, quia justè agere est scienter, volenter, & constanter secundùm justitiam agere: sed *justa agit, ergo est justus*, non sequitur, quia quispiam unam aut aliam actionem temerè & inconsultò agat, idcirco ab ea actione non est denominandus justus. Sect. 2.

3 Si conjugatorum unum uni conveniat; alterum etiam conveniet alteri: ut *si album sit coloratum, albedo est color*.

1 Sed hic summoperè cavendum ut prædicatio sit per se, id est, ut prædicatum & subjectum sint ejusdem naturæ: nam si duo concreta per accidens de se invicem prædicentur: ut *album est dulce, & dulce est album*, eorum abstracta de se invicem similiter non prædicantur; non enim dicimus *albedo est dulcedo, nec dulcedo est albedo*, quia prædicabantur per accidens, nec naturam suam communicant, ut *color albedini*, aut *sapor dulcedini*. Limitationes.

2 Secundò observandum, ut vera assignentur denominativa secundùm rem & significationem. Non enim sequitur *Somnolentus est vitiosus*, ergò

Sect. 2. *somnus est malus*, somnolentus enim non est somni, sed somnolentiæ denominativum, unde potiùs ratiocinandum est, *Somnus est bonus; igitur dormire est bonum.* Nihil enim refert utrum significatione tantùm, an voce & significatione simul denominatio fiat; quod enim præcipuè hìc quæritur est significatio.

13 *A Divisione.* LOcus à divisione vim obtinet, quando aliquid membris dividentibus competere ostenderemus, quia Diviso convenit, aut Diviso non convenire quoniam nullis membris dividentibus conveniat.

Maxima.

1 Quicquid affirmatur vel negatur de omnibus membris dividentibus, id quoque de diviso similiter affirmari aut negari oportet; & contrà, quicquid de diviso materialiter negatur, illud de membris dividentibus affirmari debet aut negari; ut *si omnia gressilia, reptilia, volatilia, natatilia moveantur, animal ipsum moveri necesse est; & si animal ipsum non sit insensile, nec aquatilia, nec volatilia, nec reptilia sunt insensibilia.*

2 Condividentrum uno aut altero

sublato

sublato manet reliquum, positoque uno aut altero reliquum tollitur, ut *Animalium aliud sanum est, aliud ægrum, hoc animal sanum est*, ergò *non est ægrum*. *Sect. 2.*

Hujus canonis ratio est, quia membra dividentia non possunt coincidere.

CAP. XII.

De locis externis. A causa efficiente & finali, ab oppositis, à disparatis, à comparatis Circumstantiis, à Signis, ab antecedentibus, & consequentibus, à necessario, & impossibili, ab Exemplis, ab authoritate.

LOcus ab efficiente principali & per se probat effectum actu existere. 14 *A causa efficiente.*

Maximæ.

Posita causa efficiente proximâ & sufficiente ponitur effectus; ut *posito Sole supra horizontem ponitur dies*.

Posita causa remota non ponitur necessario effectus, sublata verò tollitur.

Quicquid efficit tale est magis tale, ut *ignis efficit aquam calidam*, ergò *est magis calidus*; sed requiritur primò,

un

Sect. 2. *Conditiones.* ut *affectio utrique subiecto inesset*, unde non sequitur, *vinum facit hominē ebrium*, ergo *est magis ebrium*, secundò ut causa sit per se, tertiò ut sit susceptibilis graduum, unde non valet, *lutum à Sole calet*, ergò *Sol magis calet*.

15 *A causa finali.* CAusa finalis ostendit & mediorum & destinatorum naturam, juxta finem ad quem precipuè tendunt, & in quo acquiescunt.

Maximæ.

1 Qualis est finis, talia sunt quæ tendunt ad finem, & propter finem suscipiuntur, ut *si Princeps florentem omnibus rebus velit esse suam provinciam necesse est ut sinceros & fideles Ecclesiæ præficiat ministros, leges sanciat bonas, præmia bonis, & improbis supplicia decernat*.

2 Posito fine ponuntur media ad finem; ut *posita scientia, ponitur demonstratio*, sed remoto fine cessant media, ut *qui non cupit eruditionem consequi, non emet libros*.

16 *Ab Oppositis.* EX oppositis argumentamur, quum probaremus unum oppositorum subjecto non inesse, quia alterum inest aut contrariam eorum rationem esse

esse, quia sunt contraria. *Sect. 2.*

Opposita sunt quadruplicia ut superiùs demonstravimus; Contraria, Privantia, Relativa, Contradictoria, & singula habent suos proprios Canones.

Maximæ.

1 Posito uno relatorum ponitur alterum, & sublato tollitur, ut *Pater est*, ergo *habet filium*; *habet filium*, ergo *est Pater*.

Sed hæc maxima tenet solummodò in relatis secundùm esse, non secundùm Dici. *Nota.*

2 Posito uno contrariorum removentur reliqua omnia, ut *aqua est calida*, ergò *non est frigida*.

3 Remoto uno contrariorum immediatorum ponitur alterum in subjecto capaci, in mediatis verò posito uno tantùm negatur alterum; ut *hic homo est liberalis*, ergò *non est avarus*, *Non est sanus*, ergo *est æger*.

4 Posito habitu in subjecto capaci tollitur privatio & contrà, ut *Socrates cæcus est*, ergo *non videt*; *Videt*, ergo *non est cæcus*.

5 Posito uno contradicentium tollitur alterum, ut *homo est doctus*, ergo *non potest esse non doctus*.

Locus

Sect. 2.

17 *A Disparatis.* Locus à disparatis est petendus, cùm probaremus res non confundi, sed in sua natura dissimiles esse & differentes.

Maxima.

Posito uno disparatorum removentur reliqua, remoto verò uno non statim removentur reliqua: ut *hæc scientia est Logica*, ergò *non est Metaphysica*; non autem sequitur, *Bucephalus non est Bos*, ergò *non est Equus*.

Nota. Canon verò iste obtinet suam veritatem, quando in abstracto loquimur & non in concreto, unde non sequitur, *Petrus est Grammaticus*, ergò *non est Logicus*, *cùm uterque esse possit*.

18 *A Comparatis.* A Comparatis argumentum petimus, cùm rerum similitudinem aut dissimilitudinem, quam habent ad se invicem ostenderemus.

Comparata dicuntur vel ratione:
- Quantitatis, ut *par vel impar*, quæ sub se majus & minus comprehendunt.
- Qualitatis, ut *simile & dissimile*, quibus proportio & disproportio referantur.

Paria. Paria sunt, in quibus quantitas quâ comparantur, neque major, neque minor est; sed quanta est in uno, tanta est in alio, ut *si stultus cùm luna sit*

con-

inferendus in inconstantia, si ea tanta est, in stulto, quanta est in luna, ratione mensuræ illius inconstantiæ, stultus & luna sunt paria. Sect. 2.

Maximæ.

Si duo sint æquè paria & unum erit tale, alterum erit tale, si unum non erit tale, alterum non erit tale, ut *si ratio & experientia sint Medico æquè necessaria, experientia verò maximè est necessaria, etiam erit ratio.*

Imparia sunt, quorum quantitas non est una. *Imparia.*

Maximæ.

Si quod minus videtur inesse inest, quod magis videtur inesse magis inest, sin quod magis videtur inesse non inest, nec id quod minùs videtur inesse inerit, ut *si ingratitudo erga præceptores pœnam mereatur, maiori supplicio vindicandus est contumax eorum contemptus.* Item, *Quod Demosthenes non persuasit, multò minùs persuadebit Grillus.*

Similia sunt quæ conveniunt Qualitate. Dissimilia quæ differunt. *Similia & dissimilia.*

Maximæ.

1 Quod in uno similium valet aut non valet, illud cæteris convenire, aut non convenire dicatur, ut *Johannes est mortalis,*

Sect. 2. *mortalis*, ergo *Petrus est mortalis*, *in utroque enim est eadem verisimilitudo*.

2 Dissimilibus dissimilia conveniunt ut *anima rationalis & anima bruti dissimiliter informant*, ergo *hæc mortalis est, illa immortalis*.

Proportio & disproportio. Sub his contineri videntur loci à proportione & disproportione, qui tamen à prioribus differunt, quod illic una res uni cuilibet alii comparatur, hic verò non est rerum similitudo, sed quædam habitudinis comparatio.

Maximæ.

1 De proportionalibus est idem judicium, ut, *Quomodo se habet lumen oculi in corpore, sic rationis lumen in anima*, *oculus verò corpus dirigit*, ergò *ratio dirigit animam*.

2 De iis inter quæ non est eadem proportio, non idem erit judicium. *Anima in homine non est ut nauta in navi, nauta verò non vivificat navem*, ergo *anima hominem informat*.

19 *A Circumstantiis.* A Circumstantiis ducitur argumentum quando à loco, aut tempore rem ita esse, aut non fuisse colligimus.

Maximæ.

1 Posito corpore aut alia quacunque re necesse est ei tempus attribui, &

& remoto tempore universaliter res ipsa removetur, ut *Pythagoras nondum natus fuit Numæ tempore, ergo Numam non docuit*. Sect. 2.

2 Posito corpore aut aliquâ aliâ re finitâ necesse est locum poni, neque absentis membra aliquid agunt in eo loco unde absunt: ut *Cicero non fuit Romæ, cùm interficeretur Julius, ergo Julium non interfecit*.

A Signis argumentamur quando probamus aliquid esse, quod huic aut illi signo est conjunctum. Signa verò sunt vel necessaria, ut *lux astri ortûs, lac conceptionis*, vel non necessaria sed quæ sæpè eveniunt, ut *Cometa est signum pestis*. 20 *A Signis.*

Maxima.

A signis necessariis valet consequentia perpetuò, & quandoque à non necessariis, præsertim si multa signa simul concurrant.

AB antecedentibus & consequētibus concludimus, quando probamus essentiam posterioris per prioris essentiā. 21 *Ab antecedentibus & consequentibus.*

Maxima.

Posito antecedente ponitur consequens, & sublato tollitur: ut *Sol est ortus*, ergo *terra est illuminata: Mulier non*

Sect. 2. *non fuit gravida*, ergò, *non peperit.*

Quando valet. Valet hæc Maxima si antecedens sit causa proxima, reciproca; perfecta, totalis & immediata, seu cum effectu conjuncta: item si antecedens sit subjectum universale, primum, aut signum necessarium.

22 *A necessario & impossibili.* A Necessario & impossibili argumentamur, quando rem nullo modo se aliter habere ostendimus.

Maxima.

Cognitâ necessitate, aut impossibilitate in artibus & consiliis, sublatâ dubitatione mens assentitur & obtemperat necessariis, rejicit verò impossibilia: ut *Flumen non potest ponte aut vado transiri, necesse est igitur illud navigio tranare.*

23 *Ab exemplis.* AB exemplis aliquid confirmamus, quando ex aliorum factis hoc licitum aut illicitum esse declaramus.

Maxima.

Valet consequentia ab exemplis, cùm ratio similis appareat, non autem quando est dissimilis: unde non sequitur, *Moses rectè fecit spoliando Ægyptios, quorum hospitio longè usi fuerunt Israëlitæ*, ergò *& nobis fas est spoliare hospites.*

Dispu-

Disputatur ex testimonio, quando conclusioni fidem facere conamur ab auctoritate alicujus ponderis. Sect. 2. 24 *Ab auctoritate.*

Testimonia verò sunt vel { Divina. Humana.

Maximæ.

Testimonia divina valent tum affirmativè tum negativè: unde sequitur *credo & baptizatus sum*, ergò *æternâ vitâ fruar*. *Sacræ literæ nihil tradunt de invocatione Sanctorum*, ergò, *Sancti non sunt invocandi.*

Testimonia humana affirmativè valent, si doctis, & artificibus procedunt, non autem negativè, ut *Cicero dixit Sapientiâ est nihil melius*, ergò, *fides est ipsi danda:* non autem valet, *Aristoteles nihil docuit de vita æterna*, ergò, *post hanc mortalem non datur vita aliqua immortalis.*

CAP. XIII.

De Syllogismi Sophistici seu Fallacis Divisione.

Finitâ tractatione de syllogismo tam necessariò quàm probabili; ad sophisticum seu fallacem procedendum est.

Fallax

Sect. 2. Fallax verò seu captiosa argumentatio est, quæ speciem & apparentiam veræ rationis habet cùm tamen non sit vera.

Et quia contingit nos tribus modis decipi posse, vel cùm argumentatio falsò concludatur ratione formæ, vel quando videtur necessariò ratione materiæ concludere & non concludi, vel quando probabilis apparet cũ sit falsa. Secundùm triplicem hunc errorem, captiosum syllogismum triplicem esse volumus { Paralogismũ. Pseudographum. Sophisticum.

Paralogismus est, qui falsò concludit ratione formæ, ut ex merè negantibus, aut particularibus, aut affirmativè in secunda figura.

Pseudographus est, qui ex propriis alicujus disciplinæ principiis non autem veris ratiocinatur, ut si quis ita argumentetur. *Omnes lineæ ductæ ab eodem puncto ad idem, sunt æquales, linea recta & linea curva tendunt ab eodem puncto in idem*, ergo *sunt æquales*; hic Syllogismus est Pseudographus, quoniam malè utitur principio geometrico, verum enim est illud principium de lineis ductis per idem spatium, sed non per diversum.

Sophi-

Sophisticus syllogismus est, qui fit *Sect. 2.* ex communibus propositionibus specie probabilitatis animos ferientibus quando in sua natura non sunt veræ: ut *Nulla opposita sunt simul vera, Subcontraria sunt opposita*, ergo *Non sunt simul vera.* Major enim videtur vera & probabilis, eò quòd multa opposita utpotè contraria, & contradictoria, non possunt esse simul vera; absolutè tamen vera non est, quia aliter se res habet in subalternis.

Sed quia tyronibus, in cujus usum hanc tractatiunculam conscripsimus, acuta nimis hæc videatur fallaciarum distinctio, ut eorum captui nosmetipsos applicemus, fallacias omnes ex vulgari opinione in duas partes distribuemus, quarum aliæ sunt in Dictione, aliæ extra dictionem, de utrisque pauca adjiciemus.

CAP. XIV.
De fallaciis in Dictione.

Fallaciæ in dictione sunt, ubi ambiguitas magis in verbis quàm in rebus hæret.

Earum sunt sex, Æquivocatio, Amphibolia,

Sect.2. phibolia, Compositio, Divisio, Prosodia, Figura dictionis.

Fallacia aequivocationis. Æquivocatio est, quando vocabulum ambiguum diversas significationes habens, aliter in una, aliter in alia syllogismi parte accipitur.

Solutio. Solvitur per distinctionem vocabuli æquivoci in suas diversas significationes; ut si aliquis ita argumentaretur;

Qui credunt salvantur,
Diaboli credunt & contremiscunt,
ergò *salvantur.*

Neganda esset consequentia, quia in majori propositione verbum illud *credit*, implicat *fidem salvificam*, in minore includit *fidem historicam*, & proinde quatuor sunt termini in hoc syllogismo.

Fallacia amphiboliæ. Fallacia Amphiboliæ est, quando ex orationis non vocis multiplici sensu oritur deceptio.

Hæc bifariam accidit: primò quando oratio plures sensus admittit proprios: ut,

Quicquid est Aristotelis, possidetur ab Aristotele,
Hic liber est Aristotelis, ergò *possidetur ab Aristotele.*

Est enim ambiguum & anceps, utrum qui sic loquitur, significat librum hunc

hunc esse Aristotelici ingenii fœtum, *Sect. 2.*
ab eo possideri. Secundò, cùm connio alium habeat sensum proprium, alium Metaphoricū & improprium; ut,

Quisquis arat littus, littus proscindit aratro,
Ast operam perdens, littus perhibetur arare,
Ergò *operam perdens, littus proscindit aratro.*

Littus enim arare, principaliter significat, *terram quæ iuxta mare est arare*, ut apta fiat suscipiendo semini; Secundariò autem & minùs principaliter significat, *operam perdere, vel frustrà laborare*, propter quandam similitudinem, eò quòd frustrà fiat labor ille, qui impenditur arando littori.

Solvenda sunt hujusmodi argumenta monstrando diversam totius orationis significationem, & exponendo propriam loquendi formulam. *Solutio.*

Fallacia compositionis est, quando conjunguntur ea quæ non sunt conjungenda, vel ut alii planiùs definiunt, est quando ex propositione vera in sensu diviso, & falsa in sensu composito, infertur conclusio falsa, quæ ex eo antecedente non rectè colligitur, nisi sumpta *Fallacia compositionis.*

Sect. 2. sumpta in sensu diviso. v.g.

Humilis potest esse superbus,
Petrus est humilis, ergo *Petrus est humilis & superbus.*
Adam fuit iustus & peccator, ergo *fuit iustus peccator.*

Hæc dubitatio solvitur ostendendo perversam compositionem.

Solutio.

Fallacia divisionis.

Fallacia divisionis est, quando ea quæ disjungenda non sunt, in conclusione separantur: vel, quando ex propositione verâ in sensu composito, & falsâ in sensu diviso, infertur conclusio falsa, quæ ex eo antecedente non rectè colligitur: ut,

Impossibile est sedentem stare:
Petrus sedet, ergo *impossibile est, ut stet.*

Item,

Duo & tria sunt paria et imparia,
Quinque sunt duo & tria, ergo *sunt paria & imparia.*

Solutio.

Monstratur hæc fallacia, quando ea quæ dividenda sunt dividuntur, & sensus compositus à diviso distinguitur.

Fallacia Prosodia tribus modis oritur.

Fallacia Prosodiæ seu accentus est, quando ex vocabulis scripturam aut pronunciationem similem habentibus oritur deceptio.

Tribus

1 Tribus modis hæc fallacia oritur, vel ratione Quantitatis, ut Quando eadem vox variis scripta aut pronunciata accentibus, varium efficit sensum: ut, **Sect. 2.**

Omnia mala sunt detestanda,
Poma sunt mala; ergò *Poma sunt detestanda.*

2 Vel ratione aspirationis, quando in uno loco vocabulum cum tenui Spiritu proferatur, in altero cum aspirato: ut,

Omnis ara est in templo,
Porcorum stabulum est hara, ergò *Porcorum stabulum est in templo.*

3 Vel ratione distinctionis, seu distractionis, cùm simplex verbum in duo aut plura dividatur: ut,

Omnis incuria est reprehendenda,
Senatus est in curia, ergò *est reprehendendus.*

Differt à fallacia æquivocationis, quia æquivoca sunt vocabula omninò una, hæc verò diversum tonum habent. *Quomodo differt ab æquivocatione.*

Solvitur hæc fallacia, quando verus accentus pro falso, vera scriptura pro notha ponitur.

Fallacia figuræ dictionis est, quando

 do

Sect. 2.

Fallacia figura dictionis.

do ex similitudine terminationis aut generis ejusdem vocis falsa colligitur eadem significandi ratio, ut si dicam, *penna est primæ declinationis*, ergò & *pæna*. *Habeo est secundæ coniugationis*, ergò & *abeo*, quia eundem finalem terminum habent.

Huc etiam referuntur errores, qui oriuntur aut ex variatione casuum: ut,

Telum est neutrius generis;
Sagitta est telum, ergò, *Sagitta est neutrius generis*.

Aut ex variatione prædicamenti: ut,

Quicquid emisti, comedisti;
Crudum emisti, ergò, *crudum comedisti*.

Hic enim de una categoria in aliam fit transitus, nam prima propositio facit mentionem substantiæ; ut illam substantiam ederet, quam emerat, secunda Qualitatis, ut scilicet ederet, eodem modo quo emerat.

Solutio.

Solvenda est hæc fallacia cum distinctione rerum & prædicamentorum, tum reductione casuum obliquorum ad rectos.

CAP. XV.

Sect. 2.

De fallaciis extra dictionem.

Fallaciæ extra dictionem sunt, quæ non in nudis vocibus, sed in rebus ipsis extra voces latent; & sunt septem. Fallacia accidentis, à dicto secundùm quid ad dictum simpliciter, Secundùm non causam ut causam, Fallacia consequentis, Petitio principii, Ignoratio elenchi, à pluribus interrogationibus.

Fallacia accidentis duobus modis committitur, primò quando illud quod substantiæ soli convenit, attribuitur accidenti, aut contrà: ut,

Omnis homo est substantia,
Hoc album est homo, ergò, *hoc album est substantia.*

Secundò quando procedimus à negatione alicujus singularis, quod uni tantùm convenire potest ad negationem alterius, quod commune est pluribus: ut,

Quod ego sum tu non es,
Ego autem sum homo, ergò, *tu non es homo.*

Solvitur hic decipiendi modus per distinctionem, ubi demonstratur alia per se, alia per accidens, alia generaliter, *Solutio.*

Sect. 2. ter, alia specialiter rebus convenire.

Fallacia à dicto secundùm quid ad dictum simpliciter. Fallacia à dicto secundùm quid ad dictum simpliciter committitur, cùm ex propositione vera tantùm aliquo respectu, parte, aut tempore, aliquid tanquam simpliciter dictum infertur; ut *Cadaver est homo mortuus*, ergò *est homo. Merces ejiciendæ sunt in mare, tempestate urgente*, ergò *merces in mare sunt ejiciendæ.* Huc etiam refertur illud Sophisma quod tam multos vexat. *Qui dicit Socratem esse animal verum dicit, qui dicit Socratem esse asinum dicit Socratem esse animal*, ergo *qui dicit Socratem esse asinum verè dicit.* Hujus Syllogismi major est limitanda, nam qui dicit Socratem esse animal non quodvis in specie, sed vel in genere, vel certâ differentiâ, ut rationali limitatum dicit verum, & sic minor erit falsa.

Solutio. Solvitur hæc fallacia, ostendendo diversam propositionum acceptionem, quomodo altera absolutè, & simpliciter est intelligenda, altera limitatè & respectu loci, temporis aut alterius certæ considerationis.

Fallacia ex ignoratione Elenchi. Fallacia ex ignoratione elenchi seu contradictionis est, quâ quis ex eo fallitur, quòd malè redarguat, sive quod

quòd conclusionem syllogismi contra se pugnantis suæ quæstioni contradicere falsò existimet. Sect. 2.

Elenchus quid.

Elenchus enim sive redargutio *ab Aristotele* definitur Syllogismus cum contradictione conclusionis id est, colligens contradictoriam alicujus enunciationis certæ; ut si teneremus *idem non posse dici æquale & inæquale*, & aliquis hoc redargueret, exemplo à lignis ducto v. g.

Duo hæc ligna sunt æqualia secundùm longitudinem, & inæqualia secundùm crassitudinem, ergò *eadem possunt esse æqualia & inæqualia*: cõmittitur fallacia ignorationis elenchi, quia putamus hanc argumentationem nostræ sententiæ contradicere; duo *enim ligna diversâ ratione æqualia possunt esse, & inæqualia* sed non *respectu eiusdem dimensionis*: non enim rectè instituitur contradictio, nisi sit ad idem, secundùm idem, & eodem tempore, ut superiùs demonstravimus.

Solutio.

Solvitur hæc fallacia distinguendo inter unam & alteram rei considerationem, quòd vel tempus non est idem, vel respectus est diversus, vel quòd de eadem parte, utraque conditionis membra non intelliguntur.

Sect. 2.

Fallacia non causa, ut causa.

Fallacia non causæ ut causæ oritur ex causarum inscitia, quando scilicet causæ aut falsæ, aut per accidens pro veris ponuntur: aut cùm causæ non sufficientes enumerantur, vel etiam remotæ, ambientes, partiales, aut minùs principales, & quæ stolidæ vocantur; item cùm à voluntaria causa ad necessitatem effectûs; denique cùm à fine improprio, seu abusu, ad causæ pravitatem argumentantur, & cùm vitia personæ imputantur rei, ut *Malæ sunt divitiæ, quoniam iis abutuntur mali. Vinum malum est, quoniam ebrios facit, aqua mala est, quoniam eâ suffocantur multi.*

Solutio.

Solvitur negando falsam causam, & adducendo veram.

Fallacia consequentis.

Fallacia consequentis est, quando putatur consequens inferri ex antecedente cùm non infertur; ut *Flavum est*, ergò *mel; quia mel est flavum.*

Duobus modis infertur mala consequentia, vel generaliter, qundo negliguntur syllogismorum præcepta; vel specialiter cùm argumentatio procedat à genere ad speciem affirmativè, ut *Civitas est igitur Athenæ*, à specie ad genus negativè; ut *Socrates non est brutum*, ergo *non est animal.* A causa ad-

adjuvante ad effectum, ut *Machinas bellicas fecit*, ergo *ad bellum est paratus*, *ab effectu ad causam adiuvantem*, ut *Doctus est*, ergo *Athenis fuit*. A partibus ad totum partitione plena non facta, ut *Alexander Persas & Indos vicit, totum igitur terrarum orbem subegit*. Sect. 2.

Solvitur vel ostendendo, quòd directè Syllogismus non rectè secundùm formam concludit, vel demonstrando quòd consequentia debilis est ratione materiæ secundùm quam concludit. *Solutio.*

Fallacia à petitione principii cernitur, quando idipsum quod est quæstione, ad suipsius probationem assumitur, verbis forsan ad fraudem paululum immutatis; vel quando ad quæstionem probandam præmissæ adducuntur tam incertæ, vel etiam ignotiores, quàm resipsa controversa, ut *Anima est immortalis, quoniam est mortis expers. Omnis homo est risibilis, quia aliquis homo est risibilis*. *Fallacia à petitione principii.*

Solvitur ostensa propositionum identitate & nugatione. *Solutio.*

Fallacia plurium interrogationum est, quotiescunque duæ aut plures interrogationes, ita indigestæ & confusæ proponuntur, ut speciem unius tan- *Fallacia plurium interrogationum.*

 tan-

Sect. 2. tantùm præ se ferant. Hæc duobus modis committitur, primò cùm plura sunt prædicata, ut *Sitne homo animal rationis particeps, immortale & disciplinæ capax?* secundò, quando plura proferuntur subjecta, ut *Nonne Virgilius, Propertius, Ovidius* fuerunt Poëtæ turpissimi?

Solutio. In solutione hujus fallaciæ distinctè ad quamlibet quæstionis partem respondendum est; sic enim ut alios non fallas impediat tua integritas, ita ut ab aliis fallaris non permittet tua solertia.

Discursu illativo plenè & perfectè his duabus sectionibus absoluto, ad ordinativum procedam, quem hâc postremâ Sectione breviier expediam.

SECT.

SECTIO TERTIA LIBRI TERTII

Uno Capite absolvenda.

De Ordine.

SIcut discursus illativus aliud ex alio probare docet, ita ordinativus ostendit, quomodo definitiones, divisiones, & reliquæ partes cujuslibet artis aut scientiæ rectè inter se connectantur, ut aliæ præcedant, aliæ consequantur. *Discursus ordinativus.*

Hic vulgò ordo aut Methodus vocatur: ambo enim vocabula nos promiscuè usurpamus, quatenus per illa res disponuntur, ut faciliùs eas cognoscamus.

Quoniam verò contingit ut aliud alio duobus modis notius & ignotius dicatur vel naturâ, vel nobis; hinc dubitatio non levis oritur, utrum iste ordo magis à natura, quàm à nobis, no-

Sect. 3.

tis procederet: Hanc controversiam nos duplici hâc distinctione solvemus.

Notius aliud alio duobus modis dicitur.

Quando dicimus quòd aliud alio in rerum natura est notius, illa rerum natura duobus modis potest intelligi, vel ut est rerum ipsarum natura extra omnem nostram cogitationem positarum, vel ut res ipsæ ad nos cognoscentes referuntur; sic *Principia in philosophia naturali dicuntur compositis notiora secundùm naturam, & quia nobis non cogitantibus ex iis composita constituuntur, & quòd nos ducunt in cognitionem naturæ compositorum.*

Notius nobis duplex.

Secundò, Notius nobis etiam (ut priùs notavimus) bifariàm intelligatur, vel ut servamus naturæ ordinem, vel ut ordine naturæ contrario utimur; ita *in cognitione nostra confusa effectum primò cognoscimus, & per effectum ducimur in cognitionem causæ:* sed hæc cognitio adhuc est confusa, dum contra naturæ ordinem procedimus; in cognitione verò distinctâ secundùm naturam progreditur intellectus, primò apprehendendo causã, ut per causam tandem in distinctam effectus cognitionem perveniamus; ita *generatio materiâ primâ, & prima materia generatione alio atque alio respectu*

respectu nobis notior. Generatio est *Sect. 3.*
materia prima notior confusâ nostrâ cognitione, dum causam per effectum intelligimus, & materia prima cognitione distincta est generatione notior, quia est eius causa, quâ cognitâ effectum cognoscimus.

His distinctionibus pro fundamento jactis, hæc extruenda sunt corollaria.

1 Tota ordinis ratio à meliore & faciliore materiæ cognitione dependet.

Ratio est, quia ordo instrumentum est ad cognitionem non ad rerum generationem conferens; Ideoque in ordine commoditas & facilitas cognitionis maximè est quærenda; quod fit si progrediamur ab iis, quæ nobis sunt notiora, ad ea quæ nobis sunt ignotiora.

2 Ordinandi ratio non procederet à notioribus quoad naturam, nisi quatenus ea sunt nobis notiora; ita enim sequeremur nullum alium esse ordinem præter analyticum. Et licet Aristoteles nonnunquam ab universalibus ad particularia, & proinde à natura ad nobis nota procedere quibusdam videatur, ut in principio physicorum, à principiis ad composita; non tamen

Sect. 3. *tamen ita intelligendus est Aristoteles, quasi naturâ notiora primo ordine sunt collocanda, sed potiùs quia ea quæ sunt notiora naturâ, in sua nuda existentia, nobis etiam ordinem naturæ sequentibus in cognitione distincta priùs se offerunt cognoscenda.* Ita enim Aristoteles *in primo Physicorum* exordium sumpsit à principiis, non quia naturâ priora sunt effectis, sed quoniam aliorum cognitionem assequi non possumus, nisi ex principiorum cognitione, itaque ex nostra cognitione rationem illius ordinis accepit, & non ex rerum natura.

Ordo (cùm sit cognitionis instrumentum) ex fine diversarum disciplinarum est dividendus; quum enim inter disciplinas, aut earum cognitionem propter seipsas quærimus, & eam adepti quiescimus, quod evenit in scientiis contemplativis; aut ipsam cognitionem propter se non quærimus, sed ut acquisitam ad operationem dirigamus, quod in practicis artibus contingit; pro diversitate harum cognitionum ordo in duas partes diversas dividitur.

Ordo in duas partes dividitur.

Omnis enim ordo qualiscunque ille sit, vel est

Συνθε-

Sect. 3.

1 Συνθετικὸς, ſeu compoſitivus.
2 Ἀναλυτικὸς, ſeu reſolutivus.

Ordo Syntheticus.

Ordo Syntheticus, ſeu compoſitivus eſt, qui à principiis progreditur ad ea, quæ conſtant ex principiis, ut fiat perfecta rerum cognitio. Iſte in ſcientiis ſolis ſolus cernitur: cùm enim reſolutivus ſemper à fine auſpicatur, qui in diſciplinis contemplativis nihil eſt niſi ipſa rerum ſcientia, quæ à rebus ſciendis reipſâ non differt certè in iiſdem nullum habeat locum, unde relinquitur quòd ſolus ordo ſyntheticus ad quaſlibet ſcientias tradendas eſt neceſſarius. *Ita phyſica ſcientia quoniam ad contemplationem ſolùm inſeruit, ſecundùm ordinem ſyntheticum, primò de communibus rerum naturalium principiis materiâ, formâ, & privatione, unà cum communibus rerum naturalium affectionibus agit. Ab his ad magis compoſita, nimirùm ad corpora ſimplicia progreditur, ab his ad mixta, perfecta, imperfecta. animata, inanimata, donec omnium rerum cognitionem habeat in qua acquieſcit.*

Ubi obſervandum.

Ordo Analyticus.

Ordo analyticus eſt, qui à propoſito ultimo fine, ſive agendo, ſive à nobis efficiendo progreditur, ad prima principia inveſtiganda, quibus finis perficitur.

Hic

Sect. 3. Hic in artibus practicis solùm cernitur: licèt enim artes operantes ordine compositivo utentes à principiis initium sumunt, & ad compositum procedunt, ut *in arte ædificatoria, à lapidibus, & lignis comparandis, ad domum extruendam progredimur; in artibus tamen docentibus ordine, planè contrario utimur, cùm enim in ipsis finis semper proponitur certus, de quo fiat nulla consultatio,* ut *finis exercitus est victoria;* sequitur quòd tota consultatio esset de mediis ad finem ducentibus, & proindè à fine qui nobis motus est ad ignota media progredi non possumus, nisi ordine resolutivo. Hujus ordinis evidentem instantiam nobis præbet *Ars Ethica seu moralis, quæ à felicitate, ut à fine ad virtutes quæ sunt media ad felicitatem ducentia ἀναλυτικῶς progreditur.*

In utroque tam resolutivo quàm compositivo ordine summoperè videndum, primò ne qua pars desit, secundò ne qua supersit, tertiò ne qua inutiliter repetatur, ultimò ut omnes partes aptis transitionibus sint connectendæ.

LECTO.

LECTORIBVS DOCTIS & INDOCTIS.

INdocti non damnent quod ipsi nesciunt; docti non invideant, quod ipsi novum putant; ab utrisque peto, si alicubi erratum sit, illud castigent, non culpent, si quid ab illis merui, ut Deo, non mihi gratias rependerent. Valete.

FINIS.